

GÂNDIREA

ANUL XXI Nr. 2

FEBRUARIE 1942

S U M A R U L:

DESPRE FILOSOFIA CREȘTINĂ

IOAN COMAN : Frumusețea gândirii patristice	57
DONAR MUNTEANU : Din vremea de demult	70
VICTOR PAPILIAN : Moartea lui Teodosie Runcanu	75
D. CIUREZU : Bucur mult s'a bucurat	82
GEORGE DUMITRESCU : Poesii	84
MAURICE DE GUÉRIN : Bachanta (în românește de Ion Pillat)	86
OLGA CABA : Marină	92
MARIELLA COANDĂ : Estetica dannunziană	93

IDEI, OAMENI, FAPTE

EMILIAN VASILESCU : Simfon Mehedinți, apărător al creдинței	100
ȘT. ZISSULESCU : Germania și Italia	103

CRONICA LITERARĂ

NICOLAE ROȘU : E. Lovinescu : Aqua Forte ; Ștefan Ionescu : Dela Petru cel Mare la Stalin	106
--	-----

CRONICA DRAMATICĂ

DRAGOȘ PROTOPOPESCU : Papa Lebonnard ; Iluzia Fericirii ; Gelozie ; Soțul ideal	109
--	-----

CRONICA MĂRUNTĂ

N. C. : „Versuri din Transilvania Nordică”	111
--	-----

E X E M P L A R U L 40 L E I

Numai

ACELE STICLE CONȚIN VIN NATURAL,
DIN VIȚĂ ALEASĂ ȘI SUNT ORIGINAL
UMPLUTE ÎN PIVNIȚELE MOTT & FILS
BUCUREȘTI, CARE AU PE LÂNGĂ CAPSULA
DE METAL NEVĂTĂMATĂ CU INSCRIȚIA
MOTT ȘI O BANDEROLĂ DE HÂRTIE
PURTÂND TEXTUL:

DE PESTE 100 ANI ÎN SLUJBA VINICULTUREI
MOTT

URMĂRIND CU ATENȚIUNE ACESTE INDICA-
ȚIUNI, CONSUMATORUL ARE GARANȚIA
UNUI VIN MOTT BINE ÎNGRIJIT.
REFUZAȚI CONTRAFACERILE
ȘI SEMNALAȚI-NI-LE NOUĂ.

VINURI ALESE **MOTT & FILS** SAMPANIE NATURALA

BUCUREȘTI VI.
STR. PUȚU CU APĂ RECE 53-57

TELEFON 3.15.45 - 3.15.98 - 5.70.68 TELEGRAME MOTT BUCUREȘTI

GÂNDIREA

FRUMUSEȚEA GÂNDIRII PATRISTICE

DE

IOAN COMAN

Filosofia este cea mai mare artă, zice Platon. Termenul grec întrebuintat aci pentru a exprima ideia de artă este μουσική, care arată lucrul Muzelor, inspira-toare ale operelor de artă, dar el arată mai ales că filosofia este cea mai mare dintre arte, prin înțelesul special pe care cuvântul μουσική l-a primit încă din vremea clasicismului elen: acela de muzică. Filosofia este deci cea mai înaltă muzică pe care a creat-o și a intonat-o mintea omenească. Numai prin acordurile și armoniile acestei muzici a filosofiei, înțelepții lui Platon se puteau ridica până la cel mai înalt cerc al sferelor cerești, unde erau învredniciți de epopteia divină a sublimelor Idei și unde se desfătau cu inefabila muzică a sferelor, muzica universală, cosmică.

Calificativul de frumos este pe deplin meritat de filosofia greacă. Punând și tratând cu eleganță și profunzime marile probleme ale vieții și spiritului omenesc, ale universului și ale scopului nostru, filosofia elenă a dat adesea răspunsuri temeinice și de o rară frumusețe. Frumosul era, de altfel, una din arterele puternice ale geniului grec. Frumusețea gândirii e una din acele minunate cuceriri care-l apropie pe om de Dumnezeu și-l imortalizează. Drumul până la revelația frumosului e adesea dureros și amar, dar răsplătește din belșug pe ostenitor.

Se poate spune același lucru despre gândirea creștină? Imbracă gândirea Sfin-ților Părinți hlamida imperială a grației și a frumosului? Ritmul și armonia orches-trează elementele constitutive ale gândirii patristice? Înainte de a răspunde acestor întrebări, se cuvine lămurită o problemă care, pusă și susținută de anumiți gânditori din antichitate și până azi, continuă să întrețină o atmosferă de suspiciune în jurul gân-dirii creștine. Celsus, Porphyriu, Iulian Apostatul, mulți neoplatonici, o seamă de oa-meni ai Renașterii și unii moderni dintre cari menționez pe învățatul francez Émile Bréhier au tăgăduit și tăgăduesc gândirii creștine patristice rangul de filosofie. Faptul se explică pe deoparte prin disprețul unora din acești gânditori față de învățătura creștină, pe de altă parte prin necredința altora dintre ei. Gândirea creștină nu ope-rează totdeauna cu aceleași categorii logice ca filosofia profană, nu acceptă decât par-țial soluțiile acesteia și nu se complăce în atitudini oscilatorii. Gândirea patristică e în primul rând o operă a harului și a credinței. Ea nu pornește dela puncte necunos-cute, nu bâjbâie și nu se agață de soluții efemere. Ea țâșnește din certitudinile ne-sdruncinate ale credinței. Dar, pentru aceasta, gândirea patristică nu e mai puțin o fi-losofie. Având în tematica sa uriașă să desbată obiective ca Dumnezeu, Logosul, lumea,

și omul cu o logică și o metodă întru nimic inferioare gândirii profane, gândirea creștină reprezintă o filosofie, „adevărata filosofie“, cum spun Sfinții Părinți, de orizont, proporții și adâncimi necunoscute până azi. Gândirea patristică nu ocolește și nu condamnă rațiunea; dimpotrivă: o cultivă și o folosește până în ultimele ei consecințe. Dar această rațiune nu este rațiunea incertă a filosofiei profane, ci rațiunea sanctificată prin har și credință, capabilă să îndrepte, să amelioreze și să adâncească forțele rațiunii profane¹).

Sfinții Părinți sunt de acord că gândirea creștină este o filosofie, o filosofie mult superioară celei profane, „filosofia noastră“, sau „filosofia despre Dumnezeu“, așa cum o numesc gânditorii patristici. Sfântul Iustin Martinul și Filosoful, după ce-și povestește odiseia neastâmpărului său intelectual prin toate sistemele de filosofie greacă și ancorează în fine în Academia gândirii creștine, unde găsește liman frământărilor sale și unde se convertește, face această declarație caracteristică: „Astfel, și din această pricină (a convertirii la Hristos) am ajuns eu filosof“²). Deci, nu diferitele sisteme de gândire greacă în care Iustin nu găsisese apa vie a împăcării minții, ci învățătura creștină era adevărata filosofie. Clement Alexandrinul era suspectat că acorda un interes prea mare filosofiei grecești și încerca să prezinte doctrina creștină ca pe o culme a filosofiei, a gnozei, cum zice el. Atunci el se întreabă dacă filosofia e opera lui Dumnezeu sau a diavolului. Învățatul alexandrin răspunde că e o operă bună, e voită de Dumnezeu și utilizarea ei rezonabilă nu poate fi decât folositoare³). Dacă mintea și celelalte daruri cu care operează filosofia vin dela Dumnezeu, poate fi filosofia un lucru rău? Sfântul Ioan Damaschin are cuvinte înaripate pentru valoarea și frumusețea actului de cunoaștere: „Nimic nu-i mai prețios“ — zice el — „decât cunoașterea: cunoașterea este lumina sufletului rațional. Contrariul ei, ignoranța, este întunec. După cum lipsa luminii este întunec, tot așa și lipsa cunoașterii înseamnă întunecul rațiunii. Ignoranța este nota ființelor lipsite de rațiune“⁴)... Sfântul Grigorie de Nazianz își face o plăcere și o onoare rară de a fi studiat filosofia și de a fi el însuși filosof. În proza și în versurile lui curge ca o lavă incandescentă toată tematica filosofică a vremii lui. Lui Iulian Apostatul care interzisesse creștinilor participarea la cultura greacă, el replică printr'o interesantă teorie a culturii creștine, capabilă să zidească sisteme mai durabile decât cele ale filosofiei profane. Grigorie de Nazianz are o idee așa de frumoasă despre înălțimea filosofiei creștine, încât primul din cele cinci *Discursuri teologice* ale lui tratează exclusiv despre condițiile prealabile de pregătire ale celui ce se dedă exercițiului divinei filosofii. Filosofia este, după Sf. Grigorie, un oficiu sacru, o cântare înălțată lui Dumnezeu. „A filosofa despre Dumnezeu“, zice el, „n'o poate face nici oricine și nici nu înseamnă a vorbi despre orice. Faptul nu e ușor și nu intră în sfera celor ce se târăsc pe pământ. Voiu adăoga: că divina filosofie nu poate fi tratată nici în orice moment, nici în fața oricui, nici nu poate vorbi despre toate, ci numai în anumite momente, numai în fața anumitor oameni și numai într'o anumită măsură“⁵). Cine sunt dar privilegiații cari se pot bucura de filosofia creștină? Numai cei aleși, cei dedați speculației și mai ales cei curați la suflet și la trup sau cari

1) Etienne Gilson und Philotheus Boehner, *Die Geschichte des christlichen Philosophie, von ihren Anfängen bis Nikolaus von Cues*, Paderborn, F. Schöningh, 1937, p. 6.

2) Sf. Iustin Mart. și Filos., *Dialogul cu Tryphon*, 8,2, Migne, P. G. VI col. 492.

3) Clement Alexandrinul, *Stromate VI*, 17, Migne, P. G. IX, col. 392.

4) Sf. Ioan Damaschin, *Dialectica*, c. 1, Migne, P. G. XCIV, col. 529.

5) Sf. Grigorie de Nazianz, *Discursuri Teol.* I, cap. III, Migne, P. G. XXXVI, 2, col. 13, 16.

sunt acum pe punctul de a se curăți. Atingerea dintre pur și impur este primejdioasă ca aceea dintre ochiul bolnav și raza solară ⁶⁾).

Gândirea creștină este o filosofie de înaltă ținută. Prin obiectul și prin scopul ei, ea depășește cele mai perfecte achiziții ale filosofiei grecești. S'a spus de multe ori și se mai susține și azi că gândirea creștină patristică e în mare măsură debitoare cugetării elene, că Sfinții Părinți n'au făcut decât să pună pe melodie creștină un material vechiu, uzat de prea multă circulație în sistemele grecești. Partizanii acestei teorii sau n'au înțeles deloc spiritul patristic, sau au voit și voesc să subestimeze valoarea gândirii creștine. Este adevărat că majoritatea marilor filosofi patristici au studiat la școala greacă profană și și-au asimilat la perfecție sistemele de gândire ale corifeilor cugetării clasice. Gândirea școlilor ioniană, eleată, pitagorică, atomistă, sistemul lui Platon, al lui Aristotel, al stoicilor, al cinicilor, și ale altora n'au niciun secret pentru Sfinții Părinți. Această formație a Sfinților Părinți și-a exercitat influența mai mult în partea formală, sporadic și fragmentar în partea de fond. Limbajul filosofic al Sfinților Părinți se folosește de terminologia tehnică consacrată de filosofia profană. Dar și aci, o atenție susținută va observa că nu rareori gânditorii patristici toarnă conținut sau sens nou în termeni vechi. O seamă de achiziții ale gândirii profane sunt utilizate ca elemente de demonstrație, în logică și metodologie. Cititorilor sau ascultătorilor trebuia să li se servească argumente sau raționamente cunoscute. Problemele din sfera rațiunii sau cunoașterii naturale sunt puse la fel, căpătând deseori aceleași soluții. Aceste soluții serveau apoi de bază demonstrației prin revelația supranaturală. În partea de fond e prezentă influența lui Platon și a stoicismului, mai ales la gânditorii din primele trei secole: a lui Platon în cosmologie și antropologie, a stoicismului în teoria Logosului și în aceea a sfârșitului lumii. Dar încetul cu încetul gândirea patristică se degajează și de aceste influențe slabe, căpătând o consistență și o tărie proprie de granit. Gândirea patristică aduce elemente noi atât de excepționale, încât ea atrage pe cei mai îndoctrinați filosofi păgâni. Gândirea profană își spusese ultimul cuvânt și epuizase problemele și metodele. Dar partizanii ei nu erau mulțumiți; ei suspinau după lumina nouă a revelației supranaturale. E cunoscută odiseia filosofică a Sfântului Iustin prin toate sistemele de cugetare profană, pentru a-și găsi, în cele din urmă, liniștea în învățătura creștină. În genere, filosofia profană e socotită de Sfinții Părinți ca pregătitoare a gândirii creștine. Iustin Martirul și Filosoful recunoaște că profesorii săi eleni, în deosebi platonismul, l-au adus până pe pragul creștinismului. Filosofia greacă joacă față de gândirea patristică rolul pe care Legea Vechiului Testament îl joacă față de Noul Testament.

Sf. Iustin, Clement Alexandrinul și Origen dezvoltă teoria celebră conform căreia marii filosofi greci au participat la Logosul spermatikos, Hristosul fragmentar sau Înțelepciunea divină fragmentară precreștină răspândită în lume. Filosofia greacă era creștină înainte de venirea lui Hristos, prin marile ei creații spirituale. Dumnezeu a condus pe Ebrei prin Lege, iar pe Greci prin Logos, prin rațiune ⁷⁾.

Filosofia patristică are, atât prin obiectul cât și prin proporțiile ei, un sens special față de filosofia profană. Aceasta din urmă pornia dela om și se înălța până la frontierele universului. Gândirea patristică pornește dela Dumnezeu, se coboară în lume și la om, și se întoarce cu aceste două elemente spre țelul ei supranatural. Filosofia devine o religie care răspunde la cele două mari probleme puse de gândire: 1) cu-

6) Idem, *Ibidem*.

7) Clement Alexandrinul, *Stromate* VI, 5-8. Migne, P. G. IX, col. 257-264 etc.

noașterea lui Dumnezeu și 2) unirea sufletului cu divinitatea ⁸⁾). Filosofia deschide larg porțile teologiei. Filosofia devine pregătitoarea și slujitoarea teologiei. Teologia deschide drumul desăvârșirii prin unirea cu Dumnezeu. *Filosofie, teologie și desăvârșire*, iată cele trei elemente constitutive ale gândirii patristice. Deși criteriul filosofiei este cunoașterea, al teologiei credința, iar al desăvârșirii contemplația, între ele nu este contradicție: ele se pregătesc una pe alta și conlucrează armonios, pentru că activitatea spirituală a omului este o unitate: γνῶσις, πίστις și θεωρία sunt părți componente ale aceluiasi spirit ⁹⁾).

DUMNEZEU

Frumusețea gândirii patristice poate fi surprinsă mai ales în tematica ei, în problematica ei. Obiectul acestei gândiri îl formează Dumnezeu, Logosul, lumea și omul. Desbătute când mai calm, când mai furtunos, când în chiliile umile de călugări, când în sălile fastuoase ale sinoadelor ecumenice, aceste probleme au primit soluții de o siguranță și de o armonie necunoscute lumii păgâne. Să le luăm pe rând.

Dumnezeu e centrul întregii gândiri patristice. Dela El pornesc și spre El se îndreaptă toate creaturile. El este izvorul întregii existențe, fiind existența însăși: El este ὁ ὄντων ὄν. Această idee, luată din Vechiul Testament, dă o temelie de granit și o frumusețe unică gândirii patristice. Fiind izvor și scop a tot ce există, totul pleacă de la Dumnezeu și se întoarce la Dumnezeu în acea frumusețe și puritate primară proprii operei ieșită din Perfectiunea însăși. Frumusețea monoteismului patristic e cu atât mai remarcabilă cu cât, exceptând perioadele monoteiste ale religiei iudaice, curățenia, integritatea și perfecțiunea Dumnezeului creștin erau aproape necunoscute gândirii grecești. Bâjbâind între materialism, spiritualism și eclecticism, filosofia elenă nu reușise decât rareori și sporadic să presimtă sau să formuleze vag ideea unui singur Dumnezeu. Nous-ul lui Anaxagoras, Logosul lui Heraclit, Demiurgul lui Platon și primul Motor al lui Aristotel nu sunt decât întrezăriri și preambuluri. Chiar când ideea monoteistă reușește să se desprindă ceva mai precis la unii gânditori stoici sau neoplatonici, ea este așa de inconsistentă și de oscilatorie, încât nu poate forma un temel pentru un sistem filosofic, cu atât mai puțin pentru o credință. Lucrul se explică în oarecare măsură prin rolul dominant al mitologiei, care nu se mulțumea să circule în majoritatea genurilor literare, ci se infiltrasă cu abilitate și-și câștigase loc onorabil și în filosofie. Puzderia de zei elenici nu putea înlesni înfiriparea unui monoteism, chiar mediocru, întâi pentru că acești zei erau constituiți de Homer și de Hesiod într'un panteon puternic și sistematic, și prezența lor se făcea simțită în absolut toate manifestările spirituale ale neamului grec, în al doilea rând pentru că chiar în sistemele de filosofie cele mai spiritualiste, cosmogoniile sau antropogoniile erau organic legate de un număr mai mic sau mai mare de zei. Dar motivul de căpetenie al incapacității filosofiei elene pentru monoteism stă în caracterul eminentemente laic al poporului grec. Este singurul popor civilizată al lumii vechi care n'a avut teologie și preoți. Plecând delă datele imediate ale simțurilor, delă materie, filosofii eleni au căutat pe căi sinuoase și penibile origina lumii. Niciunul dintre ei nu s'a putut ridica până la culmea definiției biblice că Dumnezeu este „Cel ce este“ ¹⁰⁾.

8) E. Gilson u. Ph. Böhner, *op. cit.*, pp. 18-19.

9) Idem, *op. cit.*, p. 29.

10) *Exodul*, III, 14.

Dumnezeul gândirii patristice este creatorul lumii din nimic. Eternitatea și atotputernicia Lui L-au capacitat să creieze lumea din nimic. Demiurgul platonice creiază lumea dintr'o materie deja existentă. Cosmologia și antropologia platonice se vor resimți totdeauna de imperfecțiunea acestei concepții.

Sfinții Părinți învață că Dumnezeu a făcut lumea din bunătate și iubire și că a creat-o ca pe o podoabă. Concepția despre o lume-podoabă exista și în gândirea greacă, dar pe când la Eleni lumea era un cosmos armonios ieșit din cultul Grecului pentru măsură, la Sfinții Părinți cosmosul e o exteriorizare a perfecțiunii divine. Armonia vine din mintea divină, nu din rațiunea umană.

Dumnezeul Sfinților Părinți este, în fine, isvorul însuși al frumosului. Dacă Dumnezeu ar crea ceva urât, n'ar mai fi Dumnezeu, zice Origen. Dumnezeu este frumusețe, dar El depășește orice frumusețe, zice marele teolog din Nazianz.

Toate celelalte atribute ale lui Dumnezeu ca imaterialitatea, transcendența, absolutitatea și perfecțiunea sunt prezentate și debătute de gândirea patristică cu un lux de cunoștinți, cu o siguranță, cu o precizie și cu o eleganță logică și metodologică, cum rar se întâlnesc în filosofia profană. Origen în *Περὶ ἀρχῶν*, Grigorie de Nazianz în *Discursuri teologice*, Dionisie Pseudo-Areopagitul în *Numele divine* și Ion Damaschin în *Dogmatică* și *Dialectică* au scris pagini model de clasicism filosofic. Argumentele ontologic și cosmologic pentru dovedirea existenței lui Dumnezeu sunt și astăzi valabile în aceeași formă în care le-a creat și prezentat gândirea patristică.

LOGOSUL ȘI INȚELEPCIUNEA

Piscul frumuseții gândirii patristice este învățătura despre Logos și Ințelepciunea divină. Existent în filosofia lui Heraclit și mai ales în cea stoică¹¹⁾, Logosul capătă, la Sfinții Părinți, o semnificație și o importanță nouă, devenind pilonul central al gândirii creștine. Corporal, deși de o materialitate subtilă, circulând ca un fluid în toate elementele lumii vizibile, la stoici¹²⁾, Logosul nepăstrând din filosofia păgână decât numele, este în filosofia creștină principiul generator și mântuitor al universului. Afirmatia prologului Evangheliei Sf. Ioan că: „Fără El (Logos) nimic nu s'a făcut din ce s'a făcut“ a indicat gânditorilor creștini să vadă în Logos isvorul general al ființelor și principiul creației. Expresia din acelaș prolog că: „In El era vieța“, înseamnă o vieță spirituală, rațională. Aci doctrina creștină despre Dumnezeu-Logos are atinge cu teoria platonice despre Idei, dar această atingere e trecătoare, pentru că, deși Ideile lui Platon prezente încă în doctrina școlii alexandrine sub numele de *νοήματα*, *τύποι* și *λόγοι*, imperiul acestor Idei se destramă: Logosul în care ancoraseră Ideile era la Dumnezeu și era Dumnezeu însuși¹³⁾. Atotputernicia și atotștiința Logosului au făcut inutilă prezența Ideilor. După acelaș prolog al Evangheliei lui Ioan, Logosul e lumina lumii¹⁴⁾. Această lumină este, în gândirea patristică, isvorul cunoașterii. Știința înseamnă lumină prin împărțirea minții noastre din lumina nepieritoare a cunoașterii

11) W. Windelband, *Geschichte der abendländischen Philosophie im Altertum* (*Handbuch der Altertumswissenschaft*, begr. von Iwan von Müller, fortges. von R. Pöhlmann, herrgb. von W. Otto, fünfter Band, erste Abteilung, erster Teil), vierte Auflage, bearb. von A. Goedeckemeyer, München, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1923, p. 230; Léon Robin, *La pensée grecque et les origines de l'esprit scientifique (L'évolution de l'humanité)*, Paris, La Renaissance du livre, 1923, p. 417; Charles Werner, *La philosophie grecque (Eibliothèque scientifique)*, Paris, Payot, 1938, p. 221.

12) Charles Werner, op. cit., loc. cit.

13) E. Gilson u. Ph. Böhner, op. cit., p. 11.

14) *Evanghelia după Ioan I, 9.*

desăvârșite care e în Dumnezeu-Logos. Dogmatistii și mai ales misticii patristici văd în cunoașterea și în apropierea de această lumină a Logosului, ultimul grad al desăvârșirii gnostice, al contemplației. Inundarea cu lumina divină echivalează cu intrarea în paradis. O altă consecință de valoare excepțională a acestei teorii este că Logosul fiind temelul primitiv al lumii și în același timp lumină, urmează că lumina este fundamentul lumii¹⁵⁾. Lumina ca bază a creației și a cosmosului este o concepție unică în istoria filosofiei și în istoria religiilor. Lumina lui Ahura-Mazda nu e creatoare, ci numai luptătoare.

Patronând creația și conducând cosmosul, lumina Logosului s'a proiectat parțial asupra lumii și a oamenilor dinainte de venirea Mântuitorului. Există în lumea precreștină o cunoaștere naturală a Logosului, care a precedat cunoașterea Logosului întrupat. Această cunoaștere a fost fragmentară, parțială, căci Logosul precreștin era numai spermatikos, din pricina întunecării sufletului omenesc prin păcat. La această cunoaștere au participat mai mult sau mai puțin oamenii tuturor timpurilor¹⁶⁾. Deși fragmentară și incompletă, această cunoaștere era de origine divină, lucru pentru care demonii au luptat cu îndârjire împotriva înțelepților ca Heraclit, Socrate și Musonius. Prin opera genială a minții lor cu care au văzut o parte a adevărului, acești filosofi pot avea titlul de creștini¹⁷⁾. Filosofând după logos, sau în Logos, înțelepții și profeții antichității au participat la Hristos. Socrate a fost unul din aceste exemplare de elită care a suferit și a murit aproape ca un martir creștin¹⁸⁾. Între participarea la Logos înainte de Hristos și revelația lui Hristos, este aceeași deosebire ca între sămânță și fruct sau ca între tabloul unui obiect și obiectul însuși¹⁹⁾.

Logosul nu este numai creator, El este și ordonator. Sfântul Grigorie de Nazianz spune că Logosul este legea naturală care pătrunde totul, care conduce lucrurile și care ne călăuzește dela lucruri la Dumnezeu²⁰⁾. El menține cosmosul în armonia proprie și nu lasă nimic la întâmplare. Când Tatian Asirianul spunea Grecilor să nu-și facă un titlu de orgoliu din știința lor, pentru că această știință e luată din înțelepciunea barbarilor, el înțelegea prin aceasta că atât înțelepciunea barbarilor și Legea Ebreilor cât și știința elenă sunt opera Logosului ordonator. E o idee împărtășită de întreaga gândire patristică.

Creația cea mai revoluționară a gândirii patristice este identificarea Logosului cu Iisus Hristos. Iisus Hristos este Logosul total, integral. Această identificare, care era un scandal pentru filosofia elenă și pentru mentalitatea iudaică, este opera revelației supranaturale. Logosul parțial a făcut loc Logosului total în persoana istorică a lui Iisus Hristos. Revelația a atins cel mai înalt punct al lucrării ei. Venirea lui Hristos în lume înseamnă desăvârșirea operei Logosului prin mântuirea pe care El o aducea oamenilor și întregului univers. Această mântuire însemna suprimarea păcatului și a tuturor consecințelor lui prin moartea trupească a Logosului însuși, apoi crearea din nou a lumii prin inundarea luminii inefabile a adevăratei cunoașteri și a harului. Această lumină de cunoaștere și har iradia din însuși Logosul Iisus Hristos. Mântuirea noastră nu este, deci, în fond, decât readucerea creaturilor în starea primară de lumină și har. Prin identificarea Logosului cu Iisus Hristos, gândirea patristică reface

15) E. Gilson u. Ph. Böhner *op. cit.*, pp. 11--12.

16) Idem, *op. cit.*, pp. 19-20.

17) Sf. Iustin Martirul și Filosoful, *Apologia I*, cap. 46; *Apologia II*, cap. 7 și 10.

18) E. Gilson u. Ph. Böhner, *op. cit.*, p. 20.

19) Idem, *op. cit.* p. 21.

20) Idem, *op. cit.*, p. 74.

unitatea primordială a cosmosului unind Logosul precreștin cu crucea luminii în persoana istorică a Mântuitorului. De aci înainte lumea e una și toate eforturile ei tind spre împărăția luminii.

Cu aceeași frumusețe gândirea patristică prezintă învățătura despre înțelepciunea divină, despre *Σοφία*. Această înțelepciune este manifestarea în act a lucrării Logosului. Ea este Dumnezeu însuși. Ea nu e o cunoaștere filosofică, nu e o gnoză, nu are nicio asemănare cu înțelepciunea omenească. Ea e pentru Iudei sminteală, pentru păgâni nebunie. Înțelepciunea divină depășește rațiunea umană, pentru că Ea lucrează după modul supranatural; dar Ea nu exclude rațiunea noastră, ci o presupune într'un anumit sens ²¹⁾.

Înțelepciunea divină conține începutul, rațiunea și forma tuturor creaturilor ²²⁾. Este deci o înțelepciune creatoare. Ea este și promietoare, căci nimic nu se întâmplă în lume fără știrea și fără hotărîrea Ei. Sfinții Părinți operează cu Înțelepciunea divină mai ales când combat doctrina păgână despre destin și horoscop. *Σοφία* a fost un obiect de dispute nesfârșite în școlile gnostice.

LUMEA

Lumea este opera mâinilor lui Dumnezeu. Combătând concepțiile elenice ale școlilor ioniană și atomistă, care puneau la începutul lumii elemente inacionale, Sfinții Părinți urmând învățături biblice afirmă că lumea e creată de Dumnezeu. Impotriva lui Platon și a neoplatonicilor, ei stabilesc că lumea a fost creată din nimic. În pagini fascinante, Origen și Sfântul Vasile arată imposibilitatea unei materii preexistente creației și coeterne cu Dumnezeu. Lumea a fost creată în timp și este continuu sub ochiul vigilent și promietor al Înțelepciunii divine. Sfinții Părinți, în deosebi Origen, Sf. Vasile, Tertullian și Fericitul Augustin descriu cu lux de amănunte compoziția elementelor materiei. În afară de universul vizibil, Dumnezeu a creat și lumea spirituală a îngerilor. Origen și Dionysie Pseudo-Areopagitul ne descriu cu lux de detalii crearea și armonia acestei lumi.

Lumea e, în gândirea patristică, expresia bunătății divine ²³⁾. Ea este o operă ieșită dintr'un act de iubire. Concepție înaltă până la care se ridicaseră în oarecare măsură Hesiod și Platon, dar al căror Eros nu e decât un accident sau atribut pasager, nu o realitate ontologică, nu substanța divină însăși cum e în cazul Dumnezeului creștin.

Fiind operă a bunătății și a iubirii, lumea este frumoasă. Lumea, zice Origen, a fost făcută de Dumnezeu limitată, pentru a putea fi frumoasă ²⁴⁾. S'a zis că Origen gândește aci ca un Grec, care nu putea concepe lumea ca infinită, întrucât infinitul era pentru Grec ceva barbar, lipsit de armonie și măsură ²⁵⁾. Adevărul e că frumusețea lumii, în gândirea patristică, nu e datorită limitării ei în spațiu decât parțial, pentru că mintea omului să se poată ridica până la această frumusețe; în fond, frumusețea cosmică e ca o exteriorizare a frumosului care e Dumnezeu însuși. Materia însăși nu e rea în sine. Ea contribuie, prin cantitatea dată fiecărei creaturi, la armonia universală. „Noi credem“, zice Origen, „că Dumnezeu, Tatăl a toate, a poruncit acestea

21) Idem, *op. cit.*, p. 14.

22) Origen, *Περὶ ἀρχῶν*, I, 2, 2.

23) Origen, *Περὶ ἀρχῶν* II, 9, 6.

24) Idem, *op. cit.*, II, 9, 1.

25) Et. Gilson u. Ph. Böhner, *op. cit.*, p. 56.

pentru mântuirea tuturor creaturilor sale prin rațiunea inefabilă a Logosului Său și a Înțelepciunii Sale...; diferitele lor mișcări, numite mai sus, fură rânduite să fie potrivite și folositoare armoniei lumii..."²⁶). Frumusețea și rostul înalt al lumii văzute sunt o notă caracteristică a gândirii patristice, în opoziție nu numai cu concepția gnosticilor cari afirmă că lumea e imperfectă, dar și cu o seamă de sisteme și religii vechi cari ca Budismul, religiile orientale și de misterii sau diferite Hermetisme pretindeau că lumea e un rău și că trebuie părăsită cât mai iute. Platon însuși, care exalta atât armonia cosmică, armonia Ideilor, condamnă lumea vizibilă care e un mormânt al lumii invizibile. Se știe că marele filosof execra nu numai natura, dar și arta care este o formă idealizată a elementelor plastice. Sfinți Părinți ca Vasile, Grigorie de Nazianz, Grigorie de Nyssa, Ioan Gură de Aur, Cyrill al Alexandriei, Fer. Ieronim, Fer. Augustin, Ioan Damaschin se întrec în a cânta frumusețile naturii în mijlocul căreia ei trăesc. Pentru ei lumea e un loc de încercare întru desăvârșire.

OMUL

Antropologia patristică e una din acele neîntrecute podoabe ale filosofiei, care vrăjesc la mii de ani distanță pe iubitorii de cugetare. Pusă timid de Tertullian, examinată cu pasiune de Origen, antropologia creștină se înalță la rangul de sistem desăvârșit și unitar prin mintea de aur a acelor genii și fericiți sfinți cari au fost Grigorie de Nyssa și Augustin.

Omul este făptura lui Dumnezeu. După îngeri, el este cea mai desăvârșită creatură a întregului univers²⁷). Luptând contra diferitelor antropologii care așezau origina omului când în pământ, când în apă, când în alte elemente ale materiei, gândirea patristică stabilește obârșia divină a omului, care nu derivă nici din animale, cum pretindea un filosof grec, nici din lemn cum afirma poetul Hesiod, ci a ieșit din înseși mâinile Creatorului. E în această afirmație nu numai o consecință a cosmologiei patristice, dar și constatarea că omul e singura oglindă reală a lui Dumnezeu pe pământ. Origina divină a omului explică, singură, aspirațiile lui către divin.

Alcătuit din trup și suflet, omul luat în sine nu este nici desăvârșit nici nedesăvârșit; el e bun și poate deveni mai bun. Partea principală a ființei lui este sufletul, care e mai de preț decât trupul, căruia el îi dă viață și-i face posibilă adunarea științei și practicarea virtuții²⁸). Cuvântul de ordine al gândirii patristice este primatul sufletului și înrudirea lui, în deosebi a părții conducătoare din suflet, a lui *Nous*, a minții, cu Dumnezeu. Sufletul, zice Sf. Grigorie de Nyssa, este o entitate rațională, creată, vie, care dă putere de viață și de percepție corpului organic și sensibil, atâta timp cât aceasta viază. Sufletul are trei facultăți: vegetativă, sensitivă și rațională; aceste trei formează una în sufletul rațional. Prin această definiție, Sf. Grigorie înlătură definitiv împărțirea platonică și stoică a sufletului în cele trei elemente cunoscute.

Printr'o demonstrație savantă și extrem de interesantă, care este și astăzi valabilă, Grigorie de Nyssa și Nemesius de Emesa arată legătura organică, indisolubilă dintre trup și suflet. Sufletul și trupul sunt create în același timp. Omul nu ia nimic din afară, cu excepția hranei, ci se dezvoltă dinăuntru în afară, din puterea

26) Origen, *op. cit.*, II, 1,2.

27) Et. Gilson u. Ph. Böhner, *op. cit.*, p. 37.

28) Idem, *op. cit.*, p. 38.

internă. Această putere este sufletul. Sufletul e prezent din momentul zămislirii, nu se poate însă manifesta în formă perfectă, fiindcă-i lipsesc organele necesare. El se dezvoltă progresiv. La început activează numai puterea de hrană. La naștere, corpul ajungând la lumină, începe să lucreze sensibilitatea. Când s'a maturizat ca un fruct, atunci rațiunea luminează în om. Deaceia sufletul și trupul merg împreună. Sufletul nu sălășluște într'o anumită parte a trupului, ci în tot trupul. El rămâne continuu unit cu corpul, chiar după moarte, întrucât nefiind spațial el poate persista cu părțile componente ale corpului chiar după dezagregarea acestuia. La învierea din urmă, nu vor trebui ca sufletele să meargă la judecată cu corpurile cu care au murit? ²⁹⁾.

Indrăzneță și sistematică, această antropologie are, printre altele, meritul de a fi impus filosofiei unitatea omului și a naturii sale alcătuită din trup și suflet, unitate care a învins dualismul platonice ³⁰⁾.

Drama umanității, începând cu greșala din paradis și sfârșind cu prețioasa mântuirii prin Iisus Hristos, este înfățișată în toată durerea, dar și în toată frumusețea ei. Gândirea patristică relevă și analizează fără încetare păcatul, care, lucru vrednic de reținut, e definit nu ca o acțiune pozitivă, ci ca o lipsă a ceva care trebuia să fie, lipsa hotărârii pentru Dumnezeu ³¹⁾.

Cu toate necazurile și suferințele lui, cu toată tragedia care-l consumă din pricina păcatului care-l roade, omul este și rămâne pentru gândirea patristică cea mai mare podoabă a lumii, o perlă, căreia nimic din ce există în univers nu i se poate compara. Iată cum glăsuște în această privință una dintre mințile de aur ale Sfinților Părinți: „Cine ar putea să admire cum se cuvine noblețea acestei ființe care unește în ea pe cele muritoare cu cele nemuritoare, care împreună pe cele raționale cu cele iraționale, care poartă în propria ei fire chipul întregii creațiuni, lucru pentru care a fost numită lumea cea mică (microcosm), ființă care a fost învrednicită de Dumnezeu cu atâta atenție, pentru care sunt toate cele prezente și cele viitoare, pentru care Dumnezeu însuși s'a făcut om, care tinde spre nemurire și fuge de ce este muritor, care, alcătuită după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, este regină în ceruri, care trăește împreună cu Hristos, care este copilul lui Dumnezeu și care e așezată mai presus de orice stăpânire și autoritate? Cine ar putea să povestească privilegiile acestei ființe? Ea colindă mările, frecventează cerul cu ochiul minții, cugetă la mișcările, distanțele și volumul astrelor, recoltează pentru sine pământul și marea, disprețuește fiarele și monștrii apelor, toată știința, arta și cercetarea îi reușesc, întreține cu cine vrea legături peste granițe cu ajutorul scrisului, nu se lasă împiedicat de corp și profetește cele viitoare. Omul e domn peste toate, stăpânește peste toate, se bucură de toate, vorbește cu îngerii și cu Dumnezeu, poruncește creaturii, ordonă demonilor, cercetează natura lucrurilor, se ostenește pentru Dumnezeu, este sălaș și templu al lui Dumnezeu. Toate acestea el le obține prin virtute și evlavie“ ³²⁾. Orice comentariu la acest text este superfluu.

O NOUĂ INTERPRETARE A NATURII ȘI A ISTORIEI

Sfinții Părinți dau o nouă interpretare naturii și istoriei. Mântuirea adusă de Iisus Hristos a afectat nu numai soarta omului, ci pe a întregii naturi. Această natură,

29) Idem, *op. cit.*, pp. 93-95.

30) Idem, *op. cit.*, pp. 95-96.

31) Et. Gilson u. Ph. Böhner, *op. cit.*, p. 103

32) Nemesius de Emesa, *Despre natura omului*, I, Migne, P. G. XL, col. 532 C-533 B.

purificată prin moartea și învierea Domnului, dogorită de căldura harului, devine ogorul fecund al divinității. Roadele naturii sunt sfinte și ele nu pot fi pălite, alterate sau suprimate decât de păcat. Natura nu-i păzită de arhangheli ca paradisul, pentru a interzice accesul celor impuri: Satan și sateliții lui au libertatea să circule și să ispitească; mântuirea prin Hristos nu a impus naturii sfințenie, ci numai a purificat-o pentru a merge pe calea desăvârșirii. În fond, omul e acela care determină caracterul pozitiv sau negativ al naturii față de Dumnezeu, căci el e cel ce apreciază. Sfinții Părinți au, în genere, o atitudine de simpatie și chiar de dragoste față de natura propriu zisă. Înainte de a lua hotărâri mari, în momente de turburare, din nevoia de a adânci sau limpezi gândurile și mai ales pentru a se desăvârși, Sfinții Părinți se retrag în sânul naturii: la poalele, pe povârnișul sau pe piscul minților, pe malul apelor, în peșteri, în păduri sau în pustiu. Trăind în contact direct cu natura pură, ei se regăsesc pe ei înșiși, și reintră în ritmul sacru al firii, pe care o cântă în versuri înaripate ca Grigorie de Nazianz sau în proză lustruită ca Vasile cel Mare și Grigorie de Nyssa, Ioan Gură de Aur și Augustin. E caracteristic că într'un asemenea loc retras, pe malul Irisului, în Pont, cei doi colegi și prieteni Sfinții Vasile cel Mare și Grigorie Teologul au alcătuit, din scrierile lui Origen, acel cod al conduitei creștinului desăvârșit, care se numește „eleganța” sau „distincția spirituală”, *Φιλοκαλία*. Majoritatea Sfinților Părinți și a scriitorilor bisericești greci și latini scriu câte un tratat despre feciorie. Ei exaltă virginitatea omului, la lumina comparațiilor nesfârșite cu puritatea naturii. Natura creștină are proșteptimea, castitatea și inocența creaturilor în momentul ieșirii din mâinile lui Dumnezeu. Sf. Grigorie de Nazianz spune undeva că el preferă să trăiască cu fiarele căci ele-s mai bune ca oamenii. Fiarele despre care ne vorbește Sfântul Atanasie în Vieța Sfântului Antonie sunt deghizări satanice, caricaturizări ale animalelor, nu animale propriu zise. Incercarea demonilor de a altera firea îmbrăcând chip animalic e tot așa de frecventă și sub masca umană.

Gândirea patristică are aprecieri aspre la adresa naturii umane. Aceasta e perfectibilă, dar e înclinată mai ales spre lunecare. Voința liberă și caracterul trecător al naturii noastre ne fac labili. Sfinții Părinți luptă din răspuțeri contra lunecărilor naturii prin întărirea și înarmarea sufletului. Natura umană trebuie înălțată prin vindecarea imperfecțiunilor și transfigurată prin exercițiul continuu al virtuții și al cunoașterii.

Natura, e, în gândirea patristică, opera lui Dumnezeu și servește omului ca palestră pentru exercițiul desăvârșirii. Ea e una, alcătuiind un tot perfect unitar, nu împărțită în diferite etaje aparținând fiecare altei divinități, ca în mitologia indiană, greacă, latină ș. a. Natura nu e nici identică cu destinul, ca la atâția gânditori păgâni, nici suficientă sieși avându-se pe sine cauză și scop, ci ea e un instrument în mâinile lui Dumnezeu, care lucrează după planurile sale ascunse. Cercetarea științifică a naturii pe care unii Sfinți Părinți o practică cu pasiune confirmă principiile credinței și mărește entuziasmul cunoașterii.

Istoria capătă și ea un sens nou. Ea nu mai este o înlănțuire anostă de cauze și fapte economice, politice, sociale și militare, proprii cutărilor țării sau cutărilor vremi. Continuând să existe, aceste cauze și fapte nu se mai explică prin specificul omenesc sau prin imponderabilul întâmplării ori al destinului, ci prin planul insondabil al Providenței divine. Istoria umană se desfășoară pe pământ, printre oameni și pentru oameni, dar ea nu e o simplă jucărie terestră, ci e puternic și organic legată de istoria cerului. Aplicând faptelor istorice, teoria filosofică a Logosului spermatikos, istoricii patristici declară că istoria omenirii precreștine este o pregătire pentru istoria cea

nouă care începe cu anul nașterii Mântuitorului. Prin umbrele și luminile ei, dar mai ales prin luminile ei, istoria univensală deschide drumul istoriei mântuirii, istoriei creștine. Împărații și conducătorii de popoare, legislatorii și oamenii politici precresțini se integrează cu onoare în istoria divină dacă ei au lucrat după dreptate și după rațiune. Istoricul Eusebiu de Caesarea spune undeva că numai prin planul Provi denței se explică minunata coincidență a răspândirii creștinismului cu așezarea păcii romane sub primii Caesari, coincidență care a transformat umanitatea³³). Fericitul Augustin, în lucrarea sa celebră *De civitate Dei*, împarte omenirea în două cetăți rivale, care duc un războiu neîncetat: cetatea pământească, a acelor care trăiesc după om, după modul uman, și cetatea cerească, a acelor care trăiesc după Dumnezeu, după modul divin. Aceste două cetăți sunt amestecate și înlănțuite aici pe pământ, dar ele vor fi bine separate una de alta la sfârșitul lumii în fața dreptului Judecător. Dumnezeu va face însă ca cetatea celor aleși să se întindă până la marginile pământului, ca împărații și conducătorii să fie în țările lor imaginea fidelă a lui Dumnezeu în ceruri — cum caracterizează Eusebiu pe Constantin cel Mare —, ca istoria să fie o manifestare terestră a planului divin.

Istoria umană este, pentru gândirea patristică, acțiunea în desfășurare a unității terestre sub ochiul vigilent al lui Dumnezeu. Această acțiune va trebui, cu trecerea veacurilor, să ajungă expresia însăși a bunătății divine. Coborîrea lui Dumnezeu în istorie prin întruparea lui Iisus Hristos este o garanție sigură.

METODĂ ȘI LOGICĂ

Metoda și logica gândirii patristice reies dela sine din cele expuse până aci. Această metodă și această logică sunt o îmbinare de elemente istorice, de rațiune, de știință și de revelație supranaturală. Sudarea și armonizarea acestor elemente a părut încă din antichitate și pare și astăzi umora drept un „scandal“. Acest „scandal“ nu poate fi însă decât în mintea necunoscătorilor sau dușmanilor creștinismului.

Primul element al metodei gândirii patristice este faptul real, necontestat de nimeni, al istoricității venirii lui Dumnezeu în lume prin întruparea, viața și faptele lui Iisus Hristos. Persoana istorică a Mântuitorului dă gândirii patristice un temelie de granit pe care nu l-a avut niciun sistem filosofic din lumea veche. Principiile, argumentele și raționamentele gândirii profane nu ieșeau din certitudinea științifică a unui fapt istoric, ci de cele mai multe ori din apriorisme, judecăți abstracte sau observații empirice, cari fără a fi totdeauna inexacte, puteau servi pro și contra unei teze. Această incertitudine filosofică e necunoscută gândirii patristice.

Al doilea element al acestei metode este cercetarea cu ajutorul rațiunii atât cât aceasta se poate întinde și lucra. Sfinții Părinți selectează și utilizează achizițiile rațiunii umane din toate filosofiiile pământului. Dar ei nu admit toate produsele rațiunii fără distincție. Unele din aceste produse sunt erori datorite întunecării parțiale, altele datorite limitelor firești ale rațiunii, altele în fine datorite intervenției demonilor. Sfinții Părinți precizează că mulți filosofi se contrazic, pentru că ei nu prind și nu gândesc cu precizie adevărul³⁴). Cu alte cuvinte rațiunea umană nu poate capta nici în întregime și nici cu exactitate adevărul. Numai o rațiune luminată și superlativizată

33) Aimé Puech, *Histoire de la littérature grecque chrétienne* (Collection d'Études Anciennes) tome III, Le IV-e siècle, Paris, Les Belles Lettres, 1930, pp. 192—193.

34) Sf. Iustin Martirul și Filosoful, *Apologia* I, 44, 10.

prin har poate îndeplini acest oficiu. Această rațiune purificată și desăvârșită prin puterea harului este în deosebi utilizată de gândirea patristică. Ea depășește capacitatea rațiunii extraharice și poate ajunge, depășind chiar cel mai mare geniu uman, până la granița supranaturalului.

Gândirea patristică nu evită, ci cultivă cu pasiune cercetarea științifică propriu zisă. Științele naturale, științele exacte și anexele acestora au format obiectul de studiu al multora din Sfinții Părinți. E suficient să menționez școala alexandrină, apoi pe cei doi frați Sfinții Vasile cel Mare și Grigorie de Nyssa, în fine pe Sf. Ioan Damaschin, în ale căror opere e pusă la contribuție întreaga știință a vremii lor. Autorii patristici cercetează pe larg compoziția materiei, descriu sau analizează cele trei regnuri: anorganic, vegetal și animal, ne vorbesc despre compoziția atmosferei și a astrelor, studiază geometria și matematicile — Origen e produsul unei asemenea școli și va conduce o atare școală — ei sunt maeștri în științele liberale ca filologia și dialectica. Se cunoaște admirația pe care păgâni și adversari ca Prophyriu și Libaniu o aveau față de elitele intelectuale creștine. Știința nu contrazice, ci ajută și luminează pietatea.

Al patrulea și cel mai de seamă element al metodicei patristice este colaborarea revelației supranaturale. Am văzut că rațiunea luminată de har se înalță numai până la porțile supranaturalului. De aci înainte revelația divină singură orientează și indoctrinează gândirea patristică. Elementele revelate, adică Scriptura Vechiului și a Noului Testament, inspirația și viziunile prin care Dumnezeu vorbește multora dintre Sfinții Părinți, minunile prin care Iisus Hristos sau Sfânta Treime se fac vădiți și multe altele, pot contrazice experiențele rațiunii umane, fără ca prin aceasta să știrbească ceva acestor elemente revelate. De fapt revelația nu contrazice, ci completează și depășește puterile și datele gândirii omenești. Această gândire, cu toată frumusețea și înălțimea ei, este limitată. Gândirea patristică își are izvorul cunoașterii în Iisus Hristos însuși: „Hristos este înțelepciunea personificată și adevărul; în El se află ascunse toate comorile cunoașterii“, zice Sfântul Ioan Damaschin³⁵). Izvorul principal al științei patristice se află, așa dar, în Dumnezeu, nu în lume, în Creator, nu în creaturi. Părinții armonizează într'o adevărată simfonie revelația supranaturală cu istoria și știința omenească. Această simfonie nu vrea să cânte decât adevărul. Ea e orcheștrată de o logică pe care n'o acceptă totdeauna filosofia laică, geloasă pe categoriile și făgașurile ei. Dar logica gândirii patristice are avantajul de a lucra cu întregul real, în lumea văzută și nevăzută, cu Dumnezeu însuși, spărgând zidurile strâmte și cenușii ale gândirii profane. E logica luminii paradisiace.

CONCLUZIE

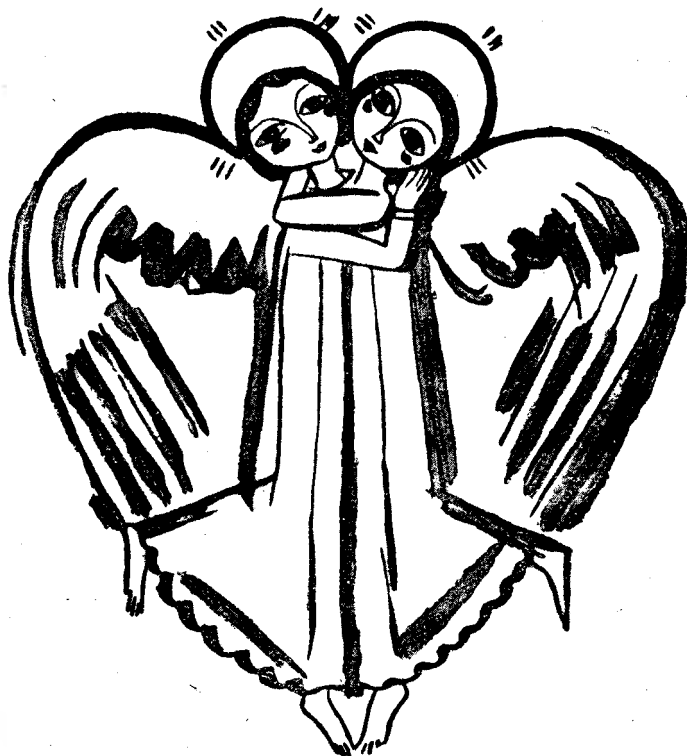
Frumusețea gândirii patristice nu poate fi percepută decât de cei ce iubesc cu pasiune pe Sfinții Părinți. Nu cercetarea orgolioasă a vieții și operelor lor, nu gânduri străine de lumina arzândă a existenței lor, ci dragostea neprihănită și inima umilită ne apropie de sufletul lor și de mintea lor. Ei spun că izvorul principal al cunoașterii lui Dumnezeu este iubirea, că numai prin această iubire dogoritoare sufletul omenesc se poate uni cu divinitatea și rămâne cu ea în veac. Deci, știința supremă, știința despre Dumnezeu, nu se poate obține decât prin iubire. Iubind pe Sfinții Părinți îi vom înțelege și înțelegând gândirea lor vom fi fericiți: „Filosofia, zice Sfântul Iustin Marti-

35) Ioan Damaschin, *Dialectica*, cap. 1, Migne P. G. XCIV col. 529.

rul, este știința realului și cunoașterea adevărului; iar fericirea este cunoașterea acestei științe și a acestei înțelepciuni³⁶⁾. Frumusețea e opera iubirii. Dacă lumea noastră e frumoasă, este pentru că ea este isvorâtă din iubirea lui Dumnezeu. Gândirea Sfinților Părinți e frumoasă pentru că ea s'a zămislit și s'a dezvoltat din iubire, și a tins, cu iubire, către isvorul însuși al iubirii care e Dumnezeu. La rândul nostru, numai iubind această gândire putem gusta minunatele ei frumuseți. Și nu o vom iubi zadarnic.

Gândirea patristică este o filosofie optimistă. Scepticismul filosofiei profane este înlocuit prin optimismul cunoașterii³⁷⁾. Această cunoaștere ducând, progresiv, la obținerea fericirii supreme care e Dumnezeu, revarsă în întreaga operă patristică un parfum de bucurie și energie spirituală. Adierile de tristețe sau de amărăciune care circulă câteodată prin aleele filosofiei patristice se explică prin gravitatea rolului pe care-l joacă păcatul în economia mântuirii, dar mai ales prin lupta dâră, crâncenă, epică, pe care Sfinții Părinți au avut-o de dat cu tot felul de adversari și de piedici: autorități de stat neînțelegătoare, filosofie păgână orgolioasă, gnosticism dizolvant, erezii șomotoase și de multe ori disensiuni în chiar sânul Bisericii. Dar aceste tristeți sunt trecătoare. Nota dominantă este elanul spre înălțimi, bucuria trăirii în Dumnezeu.

În fine, gândirea patristică armonizează umanul cu supranaturalul. Spiritul limitat al omului e purtat prin treptele desăvârșirii până la lumina inefabilă a dumnezeirii cu care se unește pentru totdeauna. Sus acolo, în azurul nesfârșit, sufletele oamenilor și îngerii vor cânta lauda frumuseții divine. A unei frumuseți netrecătoare pe care n'o învață nicio filosofie a lumii acesteia. Singură gândirea Sfinților Părinți ne arată calea spre paradisul acestei frumuseți.

36) Sf. Iustin Mart. și Filosof., *Dialogul cu Tryph.*, cap. 3, Migne, P. G. VI, col. 481.

37) E. Gilson u. Ph. Böhner, *op. cit.*, p. 14.

DIN VREMEA DE DEMULT

DE

DONAR MUNTEANU

Se povestea din vremea de demult...
— Eram copil și îmi plăcea s'ascult —
Că Domnul cu Sîn' Petru, pe 'nserat,
Se coborau din cer adeseaori
Și o porneau, ca niște cerșetori,
Pe drum, din loc în loc, din sat în sat...

Jivinele flămânde, ne 'nțetă,
Eșeau din munții cu zăpezi și nori,
Dar nu se năpusteau pe călători...
Simțind că nu sunt pradă de mâncat.

Și-afar' de om, orice viețuitoare
Simțea sau presimțea pe Creator,

Că sdrențele pe Ei — fâșii de soare —
Le licăreau ca flăcările 'n sbor;
Le tresărea pământul sub picioare
Și florile creșteau sub pașii Lor...

Iar altădată, când porneau la drum,
Se 'nvăluiau într'un vârtej de fum...

*

Așa gândise Bunul Creator
— El singur creator și creatură —
Să își smerească sfânta Lui făptură
In trupul slab al unui cerșetor.

Iar ca să vadă câte omu 'ndură
Se-amesteca prin gloată și popor;

Plecându-și inima la păsul lor,
Era adesea răsplătit cu ură.

Dar amândorora le fuse voia
Să sufere ca omul nevoias;
Să simtă ce-i necazul și nevoia,

Să n'aibă demâncare, nici sălaș, —
Ca să cinstească pe cei buni și goi
La Marea Judecată de Apoi.

*

Alt' dată se-abăteau pe la oraș;
Intrau prin case mari și prin palate,
Pe unde țese-o pânză de păcate
Desfrâu 'njositor și nărăvaș.

Vedeau pe străzi femei înzorzonate,
Cu ochii-aprinși de-amorul pătimaș;
La judecăți doar oameni cârcotași,
Sau cum ucise fratele pe frate.

Iar pe de rând, bisericilor goale,
Uitate și lăsate 'n părăsire,
Doar cucuvaiele le dau târcoale...

Scârbiți de-atât desfrâu și nepăsare,
Innăbușind în Ei gândiri amare,
Ieșeau din nou la câmp ca să respire...

Când se 'nnopta, făceau un foc din foi,
Și poposeau pe lunca unui sat;
Puneau la foc o oală de păsat
Și ațipeau pe-un maldăr de trifoi.

Iar îngerii ținând în ceruri sfat,
Li înveleau cu aripile moi;
Dar nu-i scăpau de ploaie și noroi,
Când răpăia din ceru 'ntunecat.

Iar altădată, obosiți de drum,
Trăgeau la o căsuță de creștin;
Intrau în tinda cu copii și fum,

Ședeau la masa omului sărac
Ce-i ospăta cu azimă și vin, —
Ca 'n vremea lui Abram și-a lui Isac.

*

Plecând în zori blagosloveau copiii
Și gazda casei, care-i ospătase, —
Ogoarele ce omul semănase
Și vita din coșar și rodul viei.

Dar cel ce niciodată nu visase
Să-i bată 'n prag norocul bogăției,
Găsi 'n chimir tot aurul câmpiei
Și se văzu deodată 'n alte case

— Incăpătoare, 'nalte și frumoase —
Și șase vite mari trăgeau la plug,
In locul celor două — numai oase —

Belșug în casă și 'n pățul belșug...
Iar când în prag i se-arătă și-un sfânt,
Se așternu cu fața la pământ.

*

Și sfântul astfel glăsui: „Creștine!
In casa ta chiar Dumnezeu a fost;
L-ai miluit cu pâine și-adăpost, —
La rândul Lui te-a miluit pe tine.

Iți poruncesc: Să crezi în El ca mine;
Să te 'nfrânezi prin rugă și prin post;
Să cauți să 'nțelegi al vieții rost,
Făcând un drum din dragoste spre bine!”

Iar omul bun și milostiv, pe care
Nu-l speriasse frica sărăcii,
S'a fost cutremurat de-o spaimă mare.

Și vocea sfântă — muzică divină —
Cungea ca o văpaie-a veșniciei,
Străfulgerând în sufletu-i lumină...

Pe când ce-i doi drumeți, în nori de fum
Invălușiți, erau de mult pe drum...

*

Mergând astfel pe-un câmp smălțat
de flori,

Ajunseră la cotul unui râu,
De unde se vedeau câmpii de grâu
Și pâlcuri, pâlcuri de secerători.

Incovoiați din revărsat de zori,
Pășeau plecați pe spice până 'n brâu
Și secerau la rând; doar vreun molău
De rămânea la coadă uneori.

Și se mișcau prin valuri de dogoare,
Că de căldură licărea câmpia
Și s'ascundea prin grâne pitpalacul.

Căpițele de fân ardeau în soare;
Se prăvălea din soare ciocârlia
Și muncitorul tot muncea, — săracul!

*

Și Dumnezeu privind la ei a zis:
Când munca scaldă fața de sudoare,
Sălășluște 'n inimi sfântul soare
Și timpul vieții fuge ca un vis.

— „O, Doamne, Doamne! gândul nu
te doare

C'ai izgonit pe om din Paradis?”

— „Pământu-a fost înțelenit și 'nchis,
Iar astăzi e-o grădină 'nfloritoare.

Muncind, tresaltă sufletul în sine;
Li flutură aripi de bucurie,
Când nu mai lânzește 'n trândăvie.

Și-ascultă, Petre, înc'o vorbă mare
Din orice rău răsare câte-un bine,
Din orice suferință o 'nălțare!”

Vorbind așa, pornesc din nou la drum,
Dar ne'nveliți de negură și fum.

Și-au mers pân' la nămiezi și dup'
amiază,

Și toată ziua lungă cât o vară,
Prin holde și pe drumuri lungi de țară;
Și merg lihniți de foame și oftează

Și se gândesc, acum când 'nserează:
„Ce bine-ar prinde-un borș sau o papară!”
Când limba de răbdare este-amară,
Chiar Dumnezeu un trai mai bun visează!

Dar unde să găsească demâncare?
Și unde să găsească adăpost
Pe șesul nesfârșit cu drum de care?

Abia se mai târăsc de oboseală...
Iar foamea cu răbdare și cu post
E numai slăbiciune și-amețeală.

*

Dar văd pe pajiștea unei coline,
Păscând în iarba verde-mătăsoasă
— Știi! tocmai cum e bună pentru coasă —
Vreo șapte vaci cu ugerile pline;

Iar sus pe deal o culă luminoasă.
Deși cu gard înalt, se vede bine
Livada și priseaca de albine.
Iar dincolo, pe coasta cea mai joasă,

O altă curte cu căsuțe noi,
Cu grajduri, cu hambare și pătule;
In dosul grajdului vreo zece boi,

Cu boturile pline de trifoi;
Curcani și găște, gâgâind fudule...
Și — slavă Domnului! — erau destule..

*

Argații 'n curte forfotesc; se strigă...
Alătura de-un foc de buturugi,
Cu mâneci suflecate, două slugi
Au răsturnat pe masă-o mămăligă;

Au pus pe jar vreo câteva svârlugi
Și 'n cratiță slămina să se frigă:
Șoriciul sfârâie și se 'ncovrigă...
Iar în ceardac, — cu icre și păstrugi,

Cu găște fripte, vinuri de Cotnari, —
O masă veselă cu lăutari
Abia mai încăpea de oaspeți mulți;

Pe când pe bieții călători, desculți,
Opriți 'n poartă-i gădilau pe nări
Mirosuri de fripturi și de mâncări...

*

Au ciocănit în poartă și-au strigat
Să vină cineva să le deschidă.
Stăpâna casei însă, o aspidă,
A pus argații de i-a alungat,

Țipând: „Să tragă la o casă 'n sat!”
Că unde o să-i culce? pe firidă!
Că pot să mai mănânce și-aguridă,
Că n'are demâncare de-aruncat!

În vremea asta câinii sar la gard;
Iar un argat, în mâini cu'n reteveiu,
Răcnea: „Mă, fugi de-acolo, că te ard!”

Văzând așa, au luat-o la picior,
Întâi mai rar, apoi mai repejor
Și câinii harmalaie după Ei...

*

Trecură gărla, lunca de smicele
Și se culcară într'un stog de paie.
Juca pe câmpuri câte-o pălălaie...
Era un foc? era un joc de iele,

Sau vraja unor altor duhuri rele?
Dar Ei din când în când simțeau că-i taie,
Ceva, ca un cuțit prin măruntaie;
Se răsuceau și se uitau la stele...

Țășnea din cer puzderii de scânteii;
Pe când în paie mișunau aricii,
Orăcăiau pe baltă brotăcei,

Se aprindeau în iarbă licuricii, —
Iar de pe câmpul cu mașini în treier
Ii asurzeau țârâituri de greier...

*

Deodată însă cerul s'a deschis
Și Amândoi au adormit visând,
Dar s'au trezit în cer, cu ceru'n gând,
Cum te trezești la viață dintr'un vis.

Iar Domnul sta mai sus de Paradis
Și îngerii îl proslăveau cântând,
Se prosternau și se 'nchinau pe rând.
Și cum în Cartea sfântă s'a fost scris:

Arhangheli cu aripi de foc și vânt,
Cu sufletele 'nfipte 'n câte-o stea,
Stau gata să 'mplinescă-al Său cuvânt;

Cristos la dreapta Tatălui ședea,
Sân' Petru 'n poarta Raiului veghea,

Pământul de păcate colcăia,
Iar Domnul deopotrivă împărțea
Dreptatea 'n cer, Dreptatea pe pământ

*

În vremea-aceea s'a stârnit un foc,
Dar chiar la casa care-I ospătase,
Pe care Domnu 'n zori, când mânecase,
O binecuvântase cu noroc.

Tăciunii-aprinși, sburând din loc în loc,
În două ceasuri flacăra mîncase
Hambare și pătule, pod și case
Și pân' la cel din urmă dobitoc.

Scăpaseră doar omul cu muierea
Și dragii lor copii cu păr bălaiu;
Iar toată-agonisita, toată-averea

Creștinului pierise de istov, —
Se prefăcuse 'n fum și jărăgaiu,
Lăsându-l mai sărac decât pe Iov.

*

Pe când avutul se topea 'n fiertura
De flăcări galbene ce-și saltă sborul,
Venea potop într'ajutor poporul;
Umpluse drumul, curtea, bătătura...

Dar focu-și răscolea mai tare ura,
Făcea tot mai zadarnic ajutorul,
Pe care nu-l voia nici Creatorul;
Vecinele țipau cât le lua gura...

(Când chinurile nu ne mai încap,
Durerea și cu țipătul sunt frați);
Femeia se bătea cu pumnii 'n cap,

Dar nici o vorbă de blestem nu 'ngaimă;
Pe când copiii, îngroziți de spaimă,
Se svârcoleau ca niște apucați.

*

Iar omul sta deoparte amărit,
Cu capul gol, desculț și desbrăcat,
Așa cum ceasul rău l-a apucat,
Privea 'n pământ și se uita urit

La lumea ce venise de prin sat...
Și-amarnic îl strângea un nod în gât,
Dar nu făcea nimic decât atât:
Din când în când scotea câte-un oftat.

Și îl muncea un gând să știe cine
A zis cândva: „Să crezi în El ca mine?
Sau poate nu cumva o fi visat?”

Dar și-aminti — din șoapta unui vânt—
De Domnul, de Sân' Petru și de Sfânt.
Și chipul omului s'a luminat.

*

Că și Dreptatea cea dumnezeiască
E nepătrunsă tot ca veșnicia.
Iar foamea, suferința, sărăcia
Orbesc pe om și-l fac ca să cârtească.

Când ceru 'n veci își cântă armonia, —
Dar cercul veșnic strâmt o să 'nvârtească
Eterna comedie omenească, —
Cum să-i pătrundă omul măreția?

Cum mintea, mărginită și îngustă
Să poată să cuprindă, să 'nțeleagă
Înțelepciunea Domnului augustă

Nemărginită, veșnică, — întreagă
Cum? S'a crezut vreodată c'o să 'ncapă
Oceanul într'o lingură de apă?

*

Și-a priceput că Domnu l-încercase;
Că fericirea noastră-i trecătoare,
Ca raza care mângâie o floare...
(Ii dăruise lui belșug și case

Și din acestea toate, ce rămase?)
Că traiul nostru—pe pământ—sub soare,
E doar un gând al vieții viitoare;
Iar sufletul un vis închis în vase...

Pe când Credința neclintită 'n Domnul,
Coboară'n suflet cerul fermecat,
Ți-alină chinul, îți mângâie somnul:

„O, fie Domnul binecuvântat!“
Și se simțea atât de fericit
Că'n casa lui pe Domnu-a găzduit!

*

Deci Domnu 'n cer plutea mai sus de Rai
Și sta să judece pe buni și răi:
Pe cei ce-au rătăcit pe străambe căi,
Pe ghiftuiții 'n pofte și bun traiu,

Pe cei care-au trăit cu chin și vai,
Pe genii, pe deștepți sau nătărăi,
Pe-asupritori, victime și călăi;
Venea apoi un nesfârșit alai

De farisei vicleni, de împărați,
Inconjurați de oameni ticăloși
Ce-au fost cu tinichele 'n zorzonați;

Tâlhari de țară, hoți de drum, mișei, —
Mai toți necredincioși; iar printre ei
Abia vedeai vreo câțiva credincioși.

*

Și tot veneau, cum vine un puhoiu,
Când trece apa peste stăvilare:
Era o nesfârșită revărsare
De Umbre de femei și oameni goi

Astfel trecu cândva ca un gunoiu
Aspida ce nu-I dase demâncare.
Iar Domnul împărțea la fiecare
Dreptatea Judecății de Apoi.

Iar după judecată, ca pe-o turmă
Arhangheliu mânăndu-i în Infern,
Piereau în întunerec fără urmă...

Și numai vreo câțiva, ce-a lor ființă
Fusese 'nsuflețită de Credință,
Erau conduși spre Binele Etern.

*

Acum se-aud în cer cântări de slavă:
Sosise la Județ și omul care
Lui Dumnezeu îi dase demâncare.
Zâmbește Domnul cu-o blândețe gravă,

Il mângâie și-i dete-o sărutare.
Cristos i-aduse anafora pe tavă...
Și iar începe-o muzică suavă,
Un imn sublim de veșnică 'nălțare...

Sân' Petru-apoi, cu vocea Lui blajină,
Îi este călăuză și lumină;
Deschide poarta Raiului și-l duce

La cortul unde-i dat să stee Sfinții,
Martirii și Apostolii Credinții
Ce-au pățimit ca și Cristos pe Cruce.

*

Iar când ajung pe unde stă s'apuce
La cortu-Apostolilor cărăruia, —
Din cerul tuturor și-al nimănuia,
Răsună tot mai tare: „Aleluia!“
Răsună tot văzduhul de-„Aleluia!“

Acestea-au fost în vremea de demult...
Eram copil și îmi plăcea s'ascult...

MOARTEA LUI TEODOSIE RUNCANU

DE

VICTOR PAPILIAN

Îi era frig. Și totuși soarele scoborît mult mai prejos de slava nămiezii îi urzica fața, buzele și ochii. Părea strâns într'un ghem de spini încinși. Runcanu știa că-i rănit. Fiindcă o clipă de amețală durează taina renumitului botez al focului. Urmează apoi... Oare ce urmează? Runcanu se opinti în grumaz doar să-și salte un gând limpede din turburarea minții. În fine găsi răspunsul nimerit :

— „O clipă de amețală după care urmează fie sihăstria în chilia durerii, fie dispariția în pustiul fără sfârșit al întunericului“.

Iată un răspuns elegant, cași cum ar fi vorbit elevilor la o festivitate școlară, conținea și reminiscențe din cărțile bisericești. Doar era fiul cântărețului Ilie Gogonete Runcanu și de mic crescuse în glasurile, stihirile, irmoasele și catavasiile psaltichiei. Nu-l durea nimic... De altfel nici n'a știut când obuzul i-a smuls brațul din umăr și nici când trupul lui masiv de Goliat s'a prăbușit la pământ. Putea chiar glumi cu el însăși :

— Seamăn acum cu Șoiman Burcel..

Căci fiecare ins își duce și bucuria și necazul potrivit propriei sale firi. El de copil se știa batjocoritor, ironic și sarcastic.

I se părea ciudat însă că brațul învelit în mâneca tunicei se găsea nu departe de el, agățat de gardul unui țarc de porci, cași cum ar fi fost expus și-și vedea mâna scasă din manșetă îndată ce întorcea cât de cât capul, o mână umflată cu degetele scurte și groase, parcă artificial lucrată în ceară vopsită, ca la panopticum. Nu-l durea nimic. Nici încheietura de unde i se zmlusese osul brațului, nici spatele, nici grumazul, nici ceafa... Dimpotrivă pământul pe care odihnea i se părea moale ca o saltea.

Singurul lucru care-l supăra era frigul. Bubuitul tunurilor deși îndepărtat zguduia în cutremur mărunț pământul și frigul îi venea parcă prin acest cutremur din gurile de foc...

* * *

Cu o zi mai înainte văzuse la popotă chiar deasupra mesei din fața lui, un păianjen enorm, cum numai în Basarabia și în Transnistria se găsesc. Era groaznic la

înfățișare. Duhnea a otravă. Păros, de culoarea fierei putrede, strălucind prin niște puncte albicioase, cum sta ghemuit în plasa-i firavă, te așteptai să se repeadă asupra unuia din ei, ca asupra unei prade și să-i înfigă în gât acul plin de venin. Runcanu chemase pe sergentul popotei care făcea serviciul de stolnic. Ah! Stolnicii ăștia pretutindeni și în toate timpurile au fost niște leneși și niște tâlhari! Il cunoștea el din internat. Doar a fost și bursier și pe urmă pedagog...

— Nu ți-e rușine, se înfurie el, uite ce scârbă atârnă colo... Și ridică cravașa... Dar doctorul îi prinse mâna din umăr.

— Ce faci ?

— Vreau să dobor infecția aia...

— Nu se poate... Păianjenul e „porte-bonheur“.

Runcanu își simți deodată brațul slăbit din încheietura umărului și mânia căzându-i brusc ca și mâna. Dacă doctorul era atât de superstițios, ce să zică de ceilalți. Aștia erau deadreptul obsedați. Toți cu cruciulițe, amulete și iconițe la gât, cu bucăți de lemn prin buzunare sau cu frânturi de potcoave în tocul revolverului, sau atârând de binoclu. Apoi veșnic la pândă: le ieșea ordonanța dimineața cu plin? Se întâlneau cu popa regimentului? Numărul primului ordin era cu soț ori fără de...? Și câte și mai câte precauțiuni: să nu pășească la drum cu piciorul stâng, să nu se poticnească în prag de vreo piatră și mai ales să nu uite cățelul de usturoiu luat dimineața pe nemâncate. Dar cu visele! Aci pungașul ăla de stolnic era la el acasă. Cum le învățea, cum le sucea de bine! Broască, șopârlă, bivol sau corb croncănitor vesteau a bine, era moartea care fugea târâș grăpiș sau în goană către liniile dușmane. Porumbiel, cal sau căprioară dîmpotrivă era norocul și voia-bună în drum întors către noi. Apoi cu cetitul în cafea! Apoi cu pasențele și cu datul în cărți!... Și ceilalți ofițeri, toți cărturari, toți oameni inteligenți se lăsau duși! Runcanu însă nu! Ce Dumnezeu, doar era profesor de contabilitate la școala comercială superioară! Cunoștea deci calculul probabilităților. Și se ocupase de riscul și posibilitățile câștigului la ruletă și în genere la jocurile de noroc. N'avea nici o încredere în celebrul triumphiu al lui Pascal, nici în așa numita „montantă” a lui D'Alembert. Dar credea în ceva! Credea în datele statistice! Soarta își are zigzagurile ei, dar în anumite limite, e suficient să prinzi punctele de plecare și de oprire a liniilor frânte. Socotelele astea nu-l mințiseră nici când. Și acum cu tot sângele rece al unui matematician întocmise pe coloane numărul morților, răniților și al dispăruților din plutoanele, companiile și batalioanele regimentului... apoi pe grade, câți ofițeri, câți subofițeri și câți soldați... apoi pe misiuni și însărcinări speciale: observatori, șef de patrulă, agenți de legătură... Și rezultatele lui statistice erau mulțumitoare: trei procente morți, zece procente răniți și patru procente dispăruți. Dar când să plece de la masă mai aruncă încă o privire dușmanului din plasa atârnată de tavan. Pe spatele păianjenului se vedea deslușit acum o cruce albă...

* * *

Un fior plecat din umărul ciont se împrăștiie în tot trupul până 'n măduva oaselor. Apoi un tremur mai întărit punându-i în vibrație parcă fiecare fibră musculară. Runcanu își simți pe urmă încheieturile începând să-i joace în picioare și dinții să-i clănțane în gură. Tremura! Dar nu de frică, Doamne ferește! I se încredințase o misiune, trebuia să măsoare abaterea unghiulară în plan vertical a colinei din față și până n'o îndeplinea n'avea răgaz de frică. De altfel frica e un sentiment supus, ca tot

ce e omenesc, legilor statistice. Poate fi reprezentată grafic pe coloane sau liniar. Chiar și dispăre cu timpul. Runcanu repetă: cu timpul. Iată o noțiune pe care zadarnic voia s'o înțeleagă, o avea pe buze dar nu și în pricepere. Ce sens mai putea avea acum timpul? I-a fost frică! De bună seamă! Știe când! Întâmplările le poate rememora, le poate chiar localiza, dar nu le poate urmări succesiv, sunt parcă simultane. În școala militară învățând misiunea observatorului înaintat, i-a fost frică! „El are datoria să exploreze zona în care acționează unitatea lui”. Așa sta scris în cursul de tactică. Ușor de spus! Dar tradus în faptă: singur să te vezi în fața liniilor inamice... I-a mai fost frică după trecerea Nistrului, când în timpul unei incursiuni se rătăcise de unitate, frică să nu fie socotit laș sau dezertor! Frică i-a fost și când a primit plicul cu noua însărcinare: observator înaintat la cota 202. Poate din nou l-o cuprinde frica pe urmă în spital, când mintea odihnită are răgaz să gândească la primejdie... Toți camarazii răniți așa i-au spus. Frica adevărată vine, când te găsești în siguranță, după... Din nou o noțiune neînțeleasă: după. Și mai sunt o mulțime la fel: cu timpul, altădată, acum, cândva... vorbe, vorbe... Cași hârtia monedă în inflație, fără garanție... ar putea spune corect, fără etalon aur... Acum înțelege de ce tremură. Să nimicească măsura timpului croită după metronomul respirației. I se scutură fiecare părticică a trupului, să se elibereze de povara mișcării ritmice singura răspunzătoare de înainte și de după. Fiindcă vrea să rămână stăpân pe locul acela, pe terenul acela potrivit misiunii primite... trebuia deci să apere spațiul împotriva oricărui amestec străin chiar și a timpului... Să tremure deci în voie! Asta-i face bine! Să-și cunețe simțurile de balastul ieri, azi, mâine, după cum iarna își scutura ghetetele de zăpadă și vara le zvânta de noroi! Ce noroc pe el că totul s'a contractat într'o singură clipă! Acum își dă seama că frigul durează din copilărie! Căci în mahalaua lui iarna urci prin zăpadă, și vara înoți prin noroi și el avea veșnic pingelele rupte la ghete... Cea mai mare binefacere pentru el, a fost când de un moș Crăciun a primit în dar o pereche de cizme. Directorul făcuse pom pentru copiii săraci rămași peste vacanță în internat. Runcanu ura pe director fiindcă fura deavalma cu stolnicul. Ceilalți băieți știau și ei, dar de frică tăceau. El însă era un răzvrătit! Bun înțeles în limitele posibilului. Instiga, batjocorea și bârfea pe sub ascuns iar pe față reclama... reclama pe stolnic complicelui său, directorul, ca să-i facă în ciudă și să-l exaspereze. Totdeauna a avut intuiția pedepsei. Ca să-l îmbuneze se gândise directorul la stratagema de Crăciun. Dar el dovedise celorlalți că directorul prin cadourile lui reda numai o mică parte din ceea ce le fura și pe deasupra își făcea un cadou și lui și familiei lui. Vede și azi pe fața directorului de vreo opt ani împărțind din pom darurile. Era preschimbată în înger, în rochiță de foiță, cu părul pe spate și două aripi mari prinse de umeri. Ceilalți copii priveau înmărmuriți. Lui îi venea să pufnească de râs. Aripele îngerului erau cu speteze de șindrila ca la zmeu și îmbrăcate în hârtie de foiță aurită. Runcanu își opri povestea. Ii ajungea la ureche o bătaie înfundată și ritmică. Ceas să fie? Asta îl necăjea! Parcă voia să-i facă în ciudă, să-l readucă în timp! Pe urmă se răzgândi: ceasul lui zburase împreună cu brațul și atârna acum de țarcul porcilor! Atunci peste pulsațiunile arterelor în creier Runcanu își struni auzul! Nu! Nu se înșela! Lângă el suna precis tictacul unui orologiu.

* * *

Runcanu începu să se lămurească. Avea o misiune și pentru misiunea lui trebuie să scoată chiar din simțuri timpul. Deci cât mai multă imobilitate. De altfel așa-i învățase și doctorul:

— „Pericolul imediat în plăgile de războiu e hemoragia, dar sunt și hemoragii care se opresc spontan. Și totuși curiozitatea îi îmboldește mâna sănătoasă ca și cum l'ar pișca un țânțar. De ar avea măcar pe Stanciu, sergentul observator, lângă dânsul. Dar Stanciu acum se târâie pe burtă dealungul firului telefonului să vadă dacă nu cumva e rupt. El îl trimisese fiindcă telefonul lui nu mai răspundea. Intre timp „calase“ aparatul goniometric pe o scândură, în groapă și începuse determinarea unghiului de teren, când, ca dracul, inamicul îl descoperise numaidecât. Luneta aparatului sclîpînd în bătaia soarelui îl trădase.

Acum era singur, fiindcă nu mai știa dacă Stanciu se mai întoarce, dacă brancardierul îl găsește, dacă doctorul risca... Lupta, după socoteala lui, se depărtase. Pe semne că ai noștri găsiseră un gol între două unități inamice și izbiseră acolo să le cadă în flanc... Era singur, dar singurătatea nu-l mai speria. Singurătatea e și ea o simplă vorbă, fără consistență, fără adâncime, mai degrabă un simplu mecanism motor al buzelor legat de comerțul inevitabil al ideilor. Și pentru această nălucă nu era lipsă de tovarășia factice a uneltei sunătoare. Tictacul de lângă el își continua nesmintit ritmul lui minuscul dar precis. Runcanu simțea că nu poate rezista ispitei. Ciungul râvnește la pipăit ca orbul la lumină, își zâmbi el și întinse mâna stîngă bâjbîind. Un smoc de iarbă uscată i se împleteci printre degete, sfărîmă apoi un bulgăr de pământ, recunosc un hârb de sticlă și deodată se izbi într'o bucată de lemn. Dar atunci, minune, ceasul se opri. Runcanu era cu tot sufletul concentrat asupra descoperirii făcute. Simțea că nu e în rătăcire, că e pe calea cea adevărată. Prinse obiectul și îl aduse în fața ochilor. Ce batjocură: o iconiță de lemn! O amuletă cu chipul Sfântului Nicolae. Da! Nu se înșela! Soarele sub o pânză fumurie deși părea ciuruit de alice, lumina destul de bine.

— Soarta își are ironiile ei, își zise el punând iconița alături.

Asta el o înțelege foarte bine, fiindcă și el se știa un ins ironic. Era fără cruțare cu elevii, era fără cruțare cu colegii... Ori prostie ori greșală, era imediat punctată cu răs ascuțit și răutăcios. Așa îl crescuse de mic tatăl său dascălul Ilie Gogonete, omul cel mai al dracului din toată mahalaua. Din îndemnul lui se vede pitit în maidan după zăplazul unei cocioabe în ruină și strigând în urma părintelui Sofronie:

Popa piele, popa piele
Fură și obiele...

Părintele Sofronie era parohul mahalalei și mai marele dascălului Ilie. Asta-l poreclise „popa piele“ fiindcă era îngrozitor de slab, numai pielea pe el. Și n'avea ochi să-l vadă. Zicea că-i fură partea lui de prescuri, de colaci și de colivă...

Runcanu își opri răsul fiindcă ceasul ascuns în iconiță își începuse din nou tictacul lui regulat...

* * *

Trebuia să lămurească misterul. Altcum compromitea misiunea. Icoana era lângă el. Doar să întindă frumușel mâna. Și din nou tăcere zăvornită. Ciudat. Asta nu intrase în calculul lui statistic, nici icoana, nici ceasornicul din ea, nici jocul cu tictacul misterios... Și nici toate gândurile astea, amintiri nedorite, judecăți în pofida... sau poate totul este efectul frigurilor... Nu, pentru Dumnezeu. Nu era bolnav, îi era numai frig... frigul copilăriei și al internatului, când se știa furat de stolnic. Sufletul lui Runcanu tresări de mulțumire... Pe stolnic l-a bătut... I-a tras o palmă de l-a doborât la pământ... Doar i-a venit și lui apa la moară. Era acum pedagog în internatul în care atât de mult

suferise. Odată mizerabilul s'a întrecut cu furțișagul. L-a chemat deci în fața băieților, la judecată. Parcă-l vede: un ins mic, gheboșat de umilință, cu chipul de chițcan, parcă tot iscodind prin ochii lui pieziși și subțiri și adulmecând prin nasul lui alungit ca un râț... Când s'a ridicat dela pământ, de mustățile lui pleoștite și rare atârnavu picuri de sânge. Sufletul lui Runcanu se umflă în piept: el are o misiune. Tocmai atunci orologiul misterios începu din nou să bată. În alte împrejurări, Runcanu s'ar fi infuriat. De felul lui era un om stăpânit, nu cade repede prada pornirii... mai ales acum trebuie să lămurească un mister și trebuie să îndeplinească o misiune. Deci să continue, căci istoria cu stolnicul are și un codicil. A iubit pe fata stolnicului, care era lingera internatului. Era o fată frumoasă, cu un trup tare și elastic...

Runcanu simte o durere în umărul drept și-și amintește că brațul lui atârnavu la vedere, ca la un panopticum. Cu brațul acela i-a înconjurat talia, cu brațul acela a strâns-o la piept, cu brațul acela a alungat-o... Cu brațul cu care lovise pe tatăl ei... Acum brațul acela atârnavu greu, atârnavu parcă la cântar... În schimb umărul i-a devenit ușor, ca o aripă; ca aripa de foiță a îngerului dela Moș Crăciunul din internat. Iată o nouă descoperire: brațul unui om desprins de umăr poate deveni aripă de înger — nu glumește de loc — vorbește cu toată seriozitatea... Și nici nu s'a scrintit nimic în judecata lui... Iși va da numai decît o probă de sănătatea minții. Prinde iconița și o aduce înaintea ochilor. Va lămuri misterul din ea în chip firesc. Ceasornicul a încetat. În schimb un gândac negru, mic, păros, strâns ghem cu jumătate trupul ieșit din lemnul iccanei sta parcă să-l împungă. Runcanu încercă un simțămînt de izbîndă. A descoperit misterul:

— Un cariu...

* * *

Se găsește prins între un cariu și brațul lui, între cariul, care vrea să măsoare timpul și brațul, care vrea să măsoare... Oare ce încearcă să măsoare brațul?

— Fără îndoială spațiul...

Runcanu nu-i mulțumit cu răspunsul dat. Acum nu mai se află închis între limite. Singurătatea i-a fost marele său păcat. Deși risipit în lume, trăia într'o mare singurătate lăuntrică. Azi numai el se găsește pe imensul câmp de luptă și totuși nu e singur. De când a căzut, povestește într'una. Oare povestește? Nu. Fiindcă acele chipuri care l-au însoțit în marea lui călătorie prin viață, abia azi capătă viață adevărată. Abia azi privirea lui le pătrunde până în adîncul sufletelor. Abia azi le măsoară prin smerenia trupului său întins la pământ. Iată un calcul mai important decît cel al timpului și al spațiului, să măsoare sufletul celuilalt prin smerenia ta. Dar asta se numește mărturisire. Runcanu are o nouă ameteală la fel cu cea din clipa căderii. Pe urmă mințea lui începe să se agite în grabă. Se va mărturisi. Dar înaintea cui? Noroc că toate greutățile, el le poate învinge acum atît de ușor. Se va mărturisi înaintea brațului său. Căci scris este: „Cărora le veți ierta păcatele, le vor fi iertate; cărora le veți ținea, vor fi ținute“. Brațul lui o să-i dea deslegare, fiindcă prin sânge și suferință s'a botezat cu trupul Mântuitorului. Se găsește într'o adevărată biserică. Ce minciuni trăgea pe vremuri, părintelui Sofronie la spovedanie. Mințea numai de rău ce era, numai ca să-și bată joc. Dar de brațul lui își mai bate joc? Nu. De bună seamă nu, căci el este învrednicit cu puteri dumnezeiești. Deci să înceapă. Acasă a lăsat pe cele trei surori ale lui. Sunt toate fete bătrâne astăzi. Mult le-a chinuit în copilărie și el și tatăl său. Parcă aude vocea ascuțită și tăragănată a dascălului povestind peste gard cu Domnul Vasiliu, dela archiva primăriei.

— Ce-o să fac cu ele Domnule Iongule... Doar n'o să deschid tractir...

Pe urmă băiatul și-a dat seama că surorile lui erau cele mai urâte din mahala. Toate aveau câte un beteșug de slujenie și fiecare era poreclită potrivit lui: Cârna, Năsoi și Schioamba.

Runcanu se vede copil, cântând sub cerdacul unde cele trei fete lucrau cu capul aplecat pe gherghief:

Haida dâra, dâra,
Se mărită cârna,
Strechea după voi,
Prinde pe năsoi,
Moartea, baba-oarba,
Vin' de ia pe schioamba.

Și când fetele răzbite de obidă, izbucneau în plânset, dascălul le lua la goană:

— Huideo, fire-ați ale dracului de târfe... La tractir cu voi...

Dar voci în șoaptă opresc întreaga slujbă. Sunt parcă voci de oameni... Ce păcat... Așa de frumos decurgea serviciul divin... Brațul în altar săvârșea liturghia... Cunună de lumini strălucea în juru-i... cununa martirilor... Și din strană cariul dădea răspunsurile.

* * *

— Să mă grăbesc...

Erau oameni în preajma lui și el mai avea de mărturisit. Apoi se muștră:

— Ce atâta grabă...

Se găsea dincolo de orizontul îngust și ferecat al zilei, plutea peste apele întunerecului purtat ușor în plasa soarelui. Plasa soarelui sau plasa păianjenului? Nu putea ști. Dar își da seama că mergea pe urma norilor, în drumul astrilor. Deci să povestească liniștit, căci mișcarea oamenilor nu-l putea ajunge! Ce greșală ar fi făcut să fi doborât păianjenul cu cravașa. Bine că nu isbutise. Ce noroc. Iată că acum avea lipsă de ajutorul lui... Mama sa era bețivă. De câte ori n'a văzut-o căzută pe stradă sau în curte...

— Un ofițer căzut... Un ofițer căzut...

Glasul străin strigă din întuneric și totuși de data asta îl supără, e un glas sgototos care hăue.

Runcanu iar se întoarce la slujba divină. După ce cădea la pământ mamă-sa începea să tremure scuturată ca de friguri și apoi să horcăie ca o epileptică după acces. Și tatăl său îl puna s'o îmboldească cu cleștele de cărbuni.

— Scoal... Scoal... bețivo!

O zguduitură puternică îi tăie vorba, după care nava își oprește cursul.

— Parc'a prins-o în cange... Ce urât... Faptă de corsar...

— E Domnul Sublocotenent Runcanu...

— Unde e?

— Aici Domnule Doctor...

Ce glasuri stricate au oamenii aceștia din întuneric. Nu știu să potrivească nici timbrul, nici tonul, nici intensitatea sunetelor... Parcă ar fi niște surdo-muți.

— Repede... Repede...

E glasul doctorului, îl cunoaște, dar acum sună straniu și străin, glas de surdo-mut.

— Repede instrumentele...

Runcanu își da seama că doctorul e în mare rătăcire și se simte dator să-l aducă pe calea cea bună.

— Doctore nu te grăbi... Cu graba Dumitale vatămi marea călătorie... Căci dacă eliberezi ancora pornim imediat, către fântânile soarelui... Ne duce păianjenul... Știi păianjenul de ieri...

— Taci Runcane din gură...

Din nou are prilejul să constate că toți oamenii aceștia de dincolo sunt la fel. Glasul lor e ca o flașnetă care vrea să acompanieze o harpă în surdină. Totuși nu-l poate lăsa pe doctor să orbăcăiască așa în neștire.

— Doctore eu am făcut o mare descoperire... Nu există trecut, nu există viitor... „A fost“ se confundă cu „va fi“ în clipa de față care e eternă...

Dar în loc de răspuns el auzi un zgomot de fiare. Lanțuri ce se slobod? Incrucișări de spade? Lovituri și parări cu baioneta?... O privire către doctor și se dumirește. Sunt instrumente metalice din trusa doctorului.

— Lumina, dobitocule... se răsti doctorul sanitarului.

Runcanu se simte obligat să intervină.

— De ce trebuie lumină... Soarele ne poartă... el e păianjenul nostru porte-bonheur... suntem deci în plină zi...

— Nu vezi, continuă doctorul să-și înfrunte sanitarul, cât sânge a pierdut...

Runcanu are o datorie să-l pună pe doctor în amănunt cu toate constatările sale.

— Doctore, eu sunt numai rănit... Calculele mele statistice nu m'au înșelat nici de data asta...

— Camuflează lumina, dobitocule... Ne-au descoperit...

Runcanu îi zâmbește.

— Te înșeli, Doctore... Nu-s tunurile inamice... E tictacul unui cariu...

Doctorul nu ia seamă la cuvintele lui, continuă să dea ordine, și când ordona glasul lui parcă spârgea porțelanuri fine.

— Ridică-l ușor...

Atât a trebuit pentruca rănitul să înceapă să se înalțe. Ingerul i-a împrumutat aripa lui de foiță.

— Lumină... Lumină...

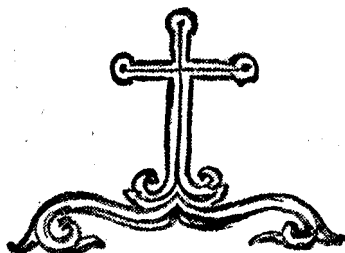
— Ce noroc, Doctore, că intru în lotul răniților... Cum mă fac sănătos mă duc la părintele Sofronie... căci eu am o mare misiune de împlinit: să mă mărturisesc... Știi părintelui Sofronie, noi îi ziceam popa piele...

Și dă să râdă. Dar o dâră de lumină, ca privirea tristă a unor ochi obosiți, îi mângâie o clipă fața, pleoapele și buzele.

— Mamă, mamă, geme Runcanu.

Apoi lumina și-a întins cununa în juru-i. E o lumină nouă, lumină fără foc, fără spaimă și fără cutremur, lumina scoasă din gâlceava tunurilor și din tictacul cariului, lumina păcii, care-i tot una cu lumina sufletului. La atâta spor de lumină chiar luminile ochilor is vase întinate.

— Mamă... mamă... se roagă Runcanu încă odată. Și închide ochii.

BUCUR MULT S'A BUCURAT...

FRAGMENT DIN POEMUL „OIERII“

DE

D. CIUREZU

Bucur mult s'a bucurat
Zărilor le-a măsurat
Câinii — 'și i-a desmerdat ;
Trupul turmei și-a chemat
Crintele le-a deșertat
Pe ciobani i-a ospătat :

Cu artice de berbece
Și ocale de vin rece ;
Cu felii de brânză grasă
Și vin nou de tămâioasă ;
Cu drob alb, cu miez de miere
Și vin dulce de muere ;

„Voi sterpari și voi strungari
— Nouă dintre voi mai mari
Cu grumazi și spete tari —
Vă dau loc de mânăzărari ;

— Mânăzărari de oi țigă
Crescute pe piept de văi
Cu spinarea zungălăi ;
Cu spinarea lână deasă
Inălbită și aleasă
Ca marama de mătasă.

— Mânăzărari de oi țurcane
Grele 'n trup și dolofane
Ca și mersul de vădane
Lungi în mițe, scurte'n cap
Cu ochi negri de arap
Cu picioare de gândac ;
Cine m'o sluji 'n credință
Ii dau bătă și velință
Turmă albă de mioare
Munți înalți cu vârf de Soare
Cer de cetini și isvoare
Stele pentru 'nsurătoare...

Până-atunci vă socotiți
Umerii vi-i împlețiți
Brațele le oțeliți ;
— Din pământ și din credinți
Matca țării să-mi zidiți —
Matca stâniei stătătoare
Cu coșare prinse'n fiare
Cu fântâni pentru mioare
Cu ocoluri de sterpare ;
— Loc de târle și nedei
Târg de noateni și de miei
Clăi de lână și de piei
Ca pădurile de tei.

— Tâng de sterpe și cărlani
Cu 'ncuscriri între ciobani
Cu nori mândre de țărani
La răscruți de mii de ani.

Iar la mijloc să-mi zidiți
Tâmplă dreaptă pentru sfinți
Prag de rugă și căinți
Prăznicar de biruinți ;
C'am visat, mări visat
C'am să sap aicea leat
Leat de târle, leat de țară
Vad de veac și primăvară..

Și-au crescut prin toamna lungă
Case albe lângă strungă
Prispe 'nalte și pridvoare
Cu coșare prinse'n fiare
Cu fântâni pentru mioare
Cu ocoluri de sterpare ;
Iar la mijloc din credinți
Stâlpi de piatră auriți
Tâmplă dreaptă pentru sfinți

Prag de rugă și căinți
Prăznicar de biruinți...

Bucur mult s'a bucurat
Ochii și i-a luminat
Câinii și i-a desmerdat
Peste zări a 'ngenunchiat
Ca pe-un prag de in curat
Și spre liniști s'a 'nchinat :

— Doamne visul ce-am visat
Toartă 'n ceruri l-am legat ;
Cerul Tău și-al stânii mele
Cârd de turme, drum de stele
Cu ciobanii după ele.

Și porniră zările
Să strângă mânăzările ;
Și porniră ploile
Să adune oile ;
Și căzură iernile
Astupând poenile
Inălțând troenele

P O E S I I

DE

GEORGE DUMITRESCU

INCHINARE

Leagănul meu de brațe bune
Și de genunchi agili de ciută,
Grădina mea de coapse brune
Pe care gândul le sărută, —
Primește-mă din nou la sân,
Cu fruntea grea, cu tâmpla sură,
Să te respir cu arsa-mi gură,
Să pot amurgul să-mi îngân
Cu luminoasa ta făptură.

Mândria mea de cerb trufaș
Ți-o 'ngenunchez smerit în poală,
Să-adoarmă aspra mea răscoală
Cu sânge cald și pătimaș.

Păstrez în mine forma-ți pură
Care mă'mbată și m'asmute,
Mătasea tainicelor cute
Și'nvoalta buzelor răsură.

Te 'nalți în mine ca o urnă
Cu mirodenii arzătoare
Și ca un snop bronzat de soare,
In veghea genelor, nocturnă.

O, lasă mâinile-mi să-ți ia
Polenul sfânt pe trupul lin,
Tot aurul și smirna grea,
Sub care curge ca un vin
Sângele tău de scump rubin.

Recunoștința mea sărută
Condurii mici și glesna fină,
Cu lacrimi țes și cu lumină,
Logodnică neîntrecută,
Să-ți dau cununa cea mai scumpă
Pe care vremea să n'o numpă,
In cartea care va să vină.

CĂMIN

Lumina arde'n becuri lăptoase, par'că sunt
Atâtea flori brumate, ce-și pleacă fruntea 'n jos ;
Nisipul blond de raze se scutură mărunț
Și pulberea și-o cerne în sbor prietenos.

In sobă, se dărâmă buștenii grei de jar
Și masa stă întinsă în alba ei olandă ;
Tacămurile — două — și cupe de cleștar
Și muzica în unde venind ca o ofrandă.

Ca semn al rodniciei, în mica farfurie
Se 'nalță grâul verde, cu peria lui deasă
Am smuls, în miezul iernii, un colț de raiu în casă
Și așteptăm colindul la geamuri să ne vie.

Și ascultăm în inimi cum viața cântă 'n plin
Ca lunca 'n primăvară și ochii tăi sunt plini
De ape luminoase și mistice grădini
Și pline sunt pe masă pocalele cu vin.

Din vechea lui icoană, de-argint tocit, veghează
Prea Sfântul Niculae, al casei noastre hram ;
Surâde și, cu mâna întinsă ca un ram,
Tihnitul ceas de taină ni-l binecuvintează.

MAURICE DE GUÉRIN

B A C H A N T A

IN ROMĂNEȘTE

DE

ION PILLAT

Iată muntele despuiat de corurile ce-i cutreerău vârfulurile; fecioarele altarului, faclele, larma dumnezească au recăzut în văi; serbarea se destramă, tainele s'au reîntors în sânul zeilor. Sunt cea mai tânără dintre bachantele ce s'au suit pe muntele Chitheron. Corurile nu mă purtaseră încă pe culmi, căci legile sfinte îmi îndepărtău tinerețea și mi porunceau să împlinesc măsura timpurilor hărăzite spre a intra în desfășurarea solemnităților. În sfârșit Orele, ascunsele doici, dar cărora li se cuvine atâta vreme ca să ne facă potrivite pentru zei, m'au așezat printre bachante și azi răsar din tainele ce mă învăluiră dintru început.

Pe când strângeam anii ceruți de legi, eram la fel cu tinerii pescari ce trăiesc pe marginea mărilor. În vârful unei stânci, ei se arată un timp, cu brațele întinse spre ape și trupul aplecat, ca un zeu gata să se cufunde din nou; dar sufletul li se leagănă nehotărît în sânul muritor și le înfrână pornirea. În sfârșit se năpustesc, și s'a dus faima câtorva reîntorși încununăți pe valuri. Astfel am rămas mult timp atârnată peste taine; astfel m'am dat cu totul lor și capul meu a răsărit iar, încununat și râurând ape.

Bacchus, tinerețe veșnică, zeu adânc și pretutindeni răspândit, devreme ți-am recunoscut semnele în sân și mi-am adunat toate silințele ca să le închin dumnezeirii tale. M'am dus într'o zi spre răsăritul soarelui, în vremea când razele zeului împlinesc pângul poamelor și adaogă cea de pe urmă însușire muncilor pământeste. M'am urcat pe dealuri ca să mă dau în dar săgeților sale și gata să-mi desfășur pletele la cea dintâi geană de lumină tremurând peste zări; căci ni se învață că părul cuprins de flăcările dimineții se face mai rodnic și primește o frumusețe asemeni cu părul Dia-

nei. Ochii mei prinseră capetele umbrelor ivite ce coborau iar sub pol. Câteva semne cerești, îndeplinind încet scăpătatul lor în spre valuri, mai arătau cerul aproape părăsit și tăcerea lăsată de noapte stăpâna pe câmpii. Dar precum, în răcoroasele văi ale Thessaliei, râurile obișnuiesc să înalțe un răsuflet la fel cu norii și care plutește pe ele, mîmuna suflării tale, o Bacchus! se răspândise din sânul pământului, în vremea umbrelor, și domnea la întoarcerea soarelui pe întinsele șesuri.

Zodiile ce se ridică, albe, câștigă mai puțină strălucire intrând în adâncimea nopții, de cât nu-mi creștea în sân viața, fie în putere, fie în splendoare pe măsură ce mă afundam în câmpii. Când îmi opream pașii pe înaltul dealurilor, mă clătinam ca și chipul cioplit al zeilor în brațe de preoți ce-l ridică până pe soclul sfânt. Pieptul meu, adunând duhul zeului întins pe câmpie, se umpluse de o turburare care-mi iuțea pașii și-mi mișca gândurile ca pe niște valuri înebunite de vânt. Fără îndoială, la adăpostul acestei rătăcirii, te-ai aruncat în sânu-mi, o Bacchus! căci zeii prind astfel neașteptat mintea muritorilor, ca și soarele care, dorind a pătrunde prin ramuri dese și pline de umbră, pune de i le deschide furtuna.

Apoi deodată veni Aëlo. Bacchantă aceasta, fata lui Typhon, cel mai iute la mînie dintre toate vânturile, și a unei mame rătăcitoare prin munții Thraciei, fusese crescută de nymfele acestor ținuturi, în miezul peșterilor și departe de toți oamenii; căci zeii, o încredințează râurilor ce-și întorc apele spre cele mai mari pustiuri, ori nymfelor ce locuiesc pădurile cele mai ferite, hrana copiilor ieșiți din unirea lor cu fiicele firei sau ale muritorilor. Aëlo cobora din Scythia unde se ridicase până pe culmile munților Rifei, și se ducea prin Grecia stărnind de pretutindeni tainele și purtându-și strigătele pe toți munții. Atinsese vârsta când zeii, ca păstorii ce cârmesc apa pajiștelor, închid pâraele care adapă tinerețea muritorilor. Deși mai păstra mândria unei vieți pline de belșug, marginile, trebuia să o recunoști, începeau a seca, și deăltminteri obiceiul tainelor turburase rânduiala frumuseții sale care arăta semne vădite de ofilire. Pletele ei, tot atât de dese ca și pletele nopții, îi rămâneau întinse pe umeri, chieșăie de puterea și de bogăția darurilor primite de la zei; dar, fie că ea le desfășurase prea adese ori în vârtejul vânturilor hyperboreene, fie că păstrase sub frunte munca vreunei soarte tănuite, părul ei se vesteji înainte de vreme, întrecuse răul abia început al anilor. Privirile ei spuneau de îndată că primiseră stăpânirea celor mai întinse moșii și ale afunzimii cerești; predominau pururi și se mișcau fără grabă, se întindeau mai bucuros spre acele țărături ale spațiului unde sunt rânduite umbrele dumnezești, ce primesc în ele tot ceea ce pierd din zare.

Totuși, în răstimpuri, privirea aceea largă și atât de pătrunzătoare se făcea nesigură, și se rostogolea turburată ca privirea vulturului în clipa când ochii lui resimt întâile lovituri ale nopții. Aëlo mai arăta și ceva nestatornic în felul cum își purta pașii. Când umbla iuțindu-și treptat fuga puternică și ușoară pe care o lua de-alungul râurilor sau al pădurilor, când își îndrepta mersul ca Latona căutând în lungă sa pribegie un loc ferit spre a naște zeii pe care îi purtase. Câteodată iarăș după șovăiala pașilor ce căutau să se cumpănească și după înfățișarea capului obidit și împovărat, s'ar fi spus că ea călca pe fundul unui ocean. Iar când sânu-i prin mijlocirea nopții se rânduia în liniștea obștească, glasul îi ieșea dintre umbre, pașnic și îndelung susținut, ca și cântecul Hesperidelor la capăt de mări.

Aëlo mă cuprinse în prietenia ei și mă învăță cu toată grija dăruită de zei muritorilor însemnați cu harul lor, și pe care doresc să-i crească singuri. Ca tinerii Arcaidieni ce coboară cu zeul Pan în cele mai tănuite păduri spre a afla de la el cum să-și

așeze degetele pe fluere sălbatică, și cum să culeagă în suflet geamătul trestiiilor, eu umblam cu marea bachantă care, în fie-ce zi, își trăgea pașii către un loc ocolit. În aceste pustietăți își deslega graiul, și eu îi ascultam vorbele luându-și firul ca și cum aș fi fost față la izvorul ascuns al unui râu :

„Nymfele ce domnesc în păduri, iau plăcere, spunea ea, să trezească, pe țărnam de codru, miresme sau cântece așa de dulci încât trecătorul își curmă drumul și se amăgește urmărindu-le în cele mai întunecate singurătăți. O boare ușoară încurcă mințile străinului, turburarea ce se ridică întrânsul îi zăpăcește hotărârea pașilor și, pe când înaintează asemenea cu semi-zeii câmpenești ce poartă pururi vre-o beție prin vine, nimfele se bucură de o stăruitoare stăpânire peste mințile lor muritoare.

„Dar Bacchus își descoperă îmbătarea răsuflării oricărei ființe și chiar neamului nesdruncinat al zeilor. Suflarea-i pururi împospătată cutreeră tot pământul, hrănește la captele sale veșnica beție a Oceanului și, împinsă în văzduhul divin, poartă stele ce se rotesc neîncetat în jurul Polului neguros. Când în miezul nopții Saturn în somn răni pe Uranus, pământ și mări primară cu sângele răspândit o rodnicie nouă ; întâile fructe ce li s'au ivit au fost nimfele pe pământ și Afrodita pe mări.

Bacchus mereu oprit ca și aburii încropiți fumegând în sânul umed al Cybelei păstrează căldura sângelui la bătrânețe, și tot mai naște coruni întregi de nimfe în desiș de păduri și în spumă nemuritoare de ape.

„Fluviile își duc traiul în palatele adânci ale pământului, lăcașuri întinse și răsunătoare, unde, zei aplecați, priveghează nașterea izvorului și pornirea apelor. Ei domnesc, cu urechea pururi hrănită de bogăția bulboanelor și cu ochiul legat de soarta undei lor. Dar nici adâncimea, nici starea de nepătruns a bolților nu pot răpi lui Bacchus aceste divinități, căci nici o poartă nu i-a fost interzisă de destân. Fluviile se sbat pe patul lor și aluvioane străvechi li se cutremură turburi în urne.

„O vară întreagă mă legasem de vârful munților Pangei. Porniri nelămurite ce mă cuprind în fie-care an, când bucuriile pământului și frumusețea câmpiilor ni se apropie, mă 'ndeamnă să sui iar la munte. Muritorii plăcuți zeilor sau acei pe cari i-au încercat prea multe dureri, au fost purtați și rânduiți printre semnele cerului : Maia, Cassiopeea, marele Chiron, Cynosura și tristele Hyade au pornit pe calea tăcută a zodiilor. Călăuziți de soartă, ei urcă pe tării și coboară fără pas lăaturalnic nici opriri; și desigur urmărirea unui mers ce se înalță și recade și din sine crește iar, hotărăște o stare de fericire fără margini sigure, cu ceva din monotonia drumului și cu vraja de somn a macilor în ea. Doream ca umbletul lin, ce-l legam de râpe de munți, să nască în mine o stare la fel cu aceia pe care stelele o trag din perihelia lor, drumul meu purtându-mă spre naltul muntelui precum și ele se ridică pe treptele nopții. Dar nodul nu poate îndepărta pârguirea ce-l așteaptă ; zilnic pământul îl pătrunde cu mai zorite daruri, a căror căldură mistuitoare i se înseamnă pe dinafară prin colori tot mai vii. Cuprinsă la fel și aprinsă în sânu-mi, eram neputincioasă să alung sau să domolesc viața ce mi se lega. Pașii târzii, căutarea în păduri a unor adăposturi juruite acestor zeități mute și atât de puternice prin liniști ce ațipesc cele mai aprige dureri ; lungile popasuri sub vânturi venite din apus, căderea soarelui odată împlinită, nici umbra golită a nopții, nici visele, nu puteau stăvili o singură clipă tănuitele urmări a căror strădanie o suferea spiritul meu.

Mă înalțam până la acea treaptă în munți ce primește pașii nemuritorilor ; căci unora din ei le plac să cutreere șire de culmi, ținându-și mersul neclintit pe unduirile creștelor, iar alții, pe stâncile ce stăpânesc depărtarea, își petrec ceasurile scufundân-

du-se în copaea văilor, adună acolo apropierea nopții sau privesc lung cum umbre și visuri cuprind mințile omului. Ajunsă la ușa înălțimi, primii darurile nopții, liniștea și soarele cari potolesc până și frământările iscate de zei. Dar popasul mi-a fost la fel cu al păsărilor prietene vântului și purtate neîncetat de vâltoarea-i. Când ele ascultă de umbră și sborul și-l iau spre păduri, picioarele li se opresc pe ramuri care, străbătând la cer, sunt lesne mișcate de suflările ce cutreeră noaptea; căci până și în somn se bucură de răpirile vântului și doresc să le tremure penetul la cea mai ușoară adiere trezită în vârf de codri. Astfel chiar în odihnă, mintea îmi rămânea deschisă pentru duhul lui Bacchus. Suflul său păstrează răspândindu-se o măsură veșnică și cuprinde orice se bucură de lumină; dar numai un număr mic de muritori, printr'un har al soartei, mai știu să-i cerceteze firul. El domnește până la cel mai înalt pisc al Olympului și trece prin sânul chiar al zeilor acoperiți de egidă sau îmbrăcați în straițe de nepătruns. El răsună în ferul lovit mereu în jurul Cybelei și îndrumă graiul Muzelor, care prin cântec desvăluie întreaga poveste a nașterii zeilor în măruntaiele umede ale pământului, în sânul nemărginit al nopții, sau în Oceanul care a hrănit pe atâți nemuritori.

Ivită din somn, îmi lasam pașii să fie călăuziți de Ore. Ele îmi rânduiau mer-sul pe treptele zilei, și mă roteam pe munte, legată de soare la fel cu umbra ce-și împlinește calea sortită în jurul stejarilor. Pașii câtorva muritori le opriră zeii în vecinătate de ape, în adânc de păduri sau pe colină de deal. Neașteptate rădăcini le-au purtat picioarele în țărână și toată viața ce cuprindeau li s'a întins în ramuri și li s'a desfăcut în frunziș. Unii, legați de marginea apelor ațipite, păstrează o liniște sfântă și primesc în zorii zilei roiuri de vise ce-și află adăpost în rămurișul lor întunecat. Alții, adăogați pădurilor lui Iupiter sau înălțați pe culmi sterpe, poartă creștet îmbătrânit și sălbatic ce prinde toate vânturile și oprește mereu câte o pasăre singuratică din acele băgate în seamă de muritori.

Soarta nu li se poate schimba căci pământul divin îi ține și sunt legați veșnic de hrana luată sânului său; dar așa cum au fost dați nemișcării, tot mai păstrează câte un gest tăinuit al firii lor dintâi. Anotimpurile să scadă sau să crească iar, ei rămân ațintiți către soare; din tot ce mișcă pe lume, ei nu-l mai zăresc decât pe el și singur lui îi trimet ceea ce mai pot făuri cu urări nebuloase. Unii chiar, atât de puternică le e iubirea, își mână desfășurarea creșterii după drumul zeului și întorc în spre trecerea sa bogăția lor de ramuri. Pe calea unde intram pe urmele zilei, mi-am văzut încă în pline puteri, pașii slăbindu-și iuțeala și sfârșind treptat într'o nemișcare deplină. La fel eram atunci cu muritorii înfrânți sub coajă și oprți, în sânul puternic al pământului. Păstrată în odihnă primeam viața de la zei trecători, fără să dau un semn de mișcare și cu brațele întoarse spre soare. Era pe la ceasul cel mai focos în strălucire al zilei: totul încremenea pe munte, sânul adânc al codrilor își oprea răsufierea, flăcări rodnice rumeneau obrajii Cybelei și Bacchus își purta beția până la temeliea ostroavelor în Oceanul afund.

„Drumul soarelui în asfințit îmi îndrepta pașii spre piscurile cele mai înaintate către apus. Odată ce dispăruse zeul și după ce lumina lăsată în urmă-i simțise întâile umbre, sânul văilor și tot întinsul câmpiei își reluau încet-încet slobodă răsufiere. Păsările se înălțau peste păduri, cercetând prin cer dacă vânturile își legaseră iar firul; dar aripile încă îmbătate prindeau greu un sbor clătinat și plin de rătăcirii. Un freamăt născut în creștet de codri mărturisea deșteptarea vânturilor, dar vârfurile nu dădeau decât tremur ușor fără să ajungă la cutremurarea ramului de chiparos din mă-

nile lui Pan, când zeul părăsește corurile cărora le împrumută suflet în nopți prielnice: ritmul impetuos i se leagă de pași și îl întoarce, clătindu-se, sub codri adormiți. Ieșite din desimea ascunzișului, fiarele sălbătice veneau să culeagă pe culmi un aer mai viu: ochii le ardeau cu o flacără nouă, glasul năprasnic apusese în șoaptă și mersul îndrăsneț în moleșala de pași.

„Intre timp umbrele umpleau adâncul văilor; ele urcau spre mine dăruind, la tot ce răsufală, somn și visări; mă găseau însfârșit și mă învăluiau, fără să mă pătrundă însă. Eu rămâneam neclintită și vie sub apăsarea nopții; pe când, plin de somn, pământul împărtășea odihnă mădularelor mele și le dăruia nemișcării obștești, mintea mea veghea fără a fi lovită de lăncezeală. Era însuflețită de toate harurile răspândite de zei în timpul zilei, vraja lor o înconjura și viața nouă pe care o adunasem îi trimetea înflăcărate cugetări.

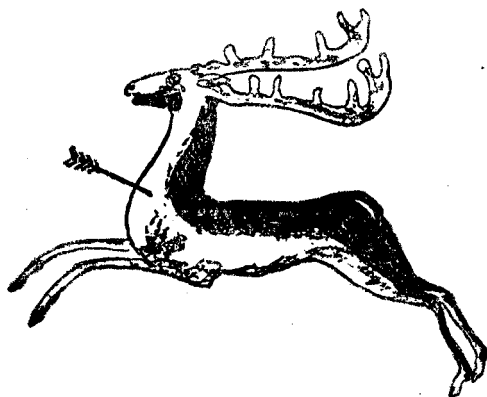
„Calisto, căreia gelozia Iunonei îi împrumutase un chip sălbatic, rătăci vreme îndelungată prin pustiri. Dar Jupiter, ce o iubise, o scoase din codri spre a-i da tovarășe stelele și îi legă soarta de o odihnă de care nu se mai poate despărți. Și-a primit locuința în fundul tăriei înegurate ce răspândi forțele naturii, zeii și oamenii, în măruntaiele Cybelei. Cerul rânduiește în juru-i străvechile umbre și o face să respire ceea ce mai păstrează el din obârșiile vieții, adăogându-le focul neobosit ce însuflețește universul cu razele sale. Pătrunsă de o veșnică beție, Calisto se ține aplecată pe Pol, pe când rânduiala întreagă a zodiilor se duce și își coboară calea spre Ocean. La fel, noaptea, îmi păstram nemișcarea pe culmi, cu fruntea înfășurată strâns în beție ca în cununa de viță și poamă ce leagă de tâmpla lui Bacchus o tinerețe fără sfârșit“.

Așa mă învăța Aello prin povestea propriei sale soarte. Odată trezit să urmeze glasul ce-l chiema la cunoașterea zeilor, cugetul meu nu se mai înapoia spre mulțimea unde își avusese întâiul sălaș: se îndepărtă urmându-și călăuza către misterele cele mai puțin cercetate. Zilnic cuvântul marei bachante se tot înălța mai luminos în față-mi pe întunericul căii. Adesea muzele părăsesc jocul repede al corului ca să desfășoare un mers lin în sânul nopții. Invelite în vălurile cele mai dese și îndreptându-se pe culmea munților, ele pornesc prin întuneric cântece cerești. Cuvântul lui Aello trăgându-mă spre zei, înainta asemeni aceluia glas de Muze purtat prin umbră. O peșteră deschisă pe câmpii, culmile păstrate ultimelor lumini ale zilei, albia văilor celor mai rodnice, iată locurile unde Aello mă călăuzea cu înțeleș. De multe ori vorbele ei ne țineau treze până noaptea târziu și atunci se depărta singură, lăsându-le să plutească înaintea mea, ca și nimfele care legându-și umedele veștminte de o ramură plecată, se reîntorc în taina sălașului părăsit.

— Totuși se apropiau misterele, ce trebuiau, în fine, să mă răpească în vârtejul lor, dar cele dintâi turburări ce le vestiră în sânul bachantelor depășiră cu mult ceasul ce le hotărâse ivirea. Fiecare din noi, după ce recunoscu în sine semnele trimese de zeu, de atunci se trase în sihăstrie, căci muritorii aleși de zeități își ascund de îndată pașii și se călăuzesc după dorințe noi. Urmaram fie-care clinul unde ne purta firul gândirii. Asemeni cu Nimfele, fiicele Cerului și Pământului, care din clipa nașterii se împărțiră pe la guri de isvoare prin tot alte întinderi de codru și în tot locul unde Cybela își adunase semnele rodniciei, înclinările noastre ne împrăștiară pe toate plaiurile țării. Furăm îndreptățite să ducem traiul zeilor legați să domnească peste elemente. Stăpâni pe fluvii, pe codri, pe văi fertile, ei se bucură privind viața ce li se îndrumă sub ochi. Dar în tot timpul acestui răgaz atent pe care îl duc, aplecați pe unde, viața lor lipsită de moarte ia înfățișarea căderii monotone a apei și firea lor

pătrunde în elementele privite, ca un om surprins pe malul râului de somn și de vise și a cărui haină alunecă în valuri. Orice bachantă se unea astfel cu câte un loc pe care o soartă firească i-l hotărîse. Aello răsări pe culmi de măguri și își odihni îndelung capul pe sânul Pământului; parcă aștepta la fel cu Melampiu, fiul lui Amithaon, ca șarpele însemnat cu un mac să vină să i se înnoade în jurul tâmplelor. Hippothea, așezată la răsăriri de izvoare înlemni acolo; părul, pe care îl răspândise, brațele-i în părăsire, privirile legate de goana apelor, totul trebuia să însemne legea soartei ce-i cuprinsese ființa. Pașii Plexaurii se aprofundă în păduri rămuroase. Când vre-o oceanidă e atinsă de somn, pe când străbate mările, brațele ei se destind și își fac patul pe valuri; și-a părăsit cărma călătoriei pentru undele nesigure. Plutitoare, de departe o crezi un om mort; dar în talazul ce o poartă ea e întinsă ușoară ca viața și trupul ei doarme un somn însuflețit de Ocean. Așa se arăta odihna Plexaurei pe pat de păduri. Oprită la marginea coborâșelor adânci, Telesto se apleca ținându-și brațele întinse spre văi, asemeni cu Ceres pe vârful muntelui Etna, când zeița, înaintând până în gura craterului, își aprinde torța de molid la focul vulcanului.

Eu însă nu cunoșteam încă zeul; goneam despletită prin câmpii, purtând în fuga mea un șarpe ce nu putea fi cunoscut cu mâna, dar de care mă simțeam cutreerată toată. Ca o rază de soare, împletită în șerpuiuri jur împrejurul unui muritor de către o putere de zei, nodurile sale mă 'nlănțuiau cu o căldură ascunsă ce-mi îmboldea pașii ca un țăpoi. Goneam învinovățind pe Bacchus și cu gândul la valurile mării la care mă credeam ursită; dar zeul după scurtă vreme îmi istovi pașii. Gata să mă prăbușesc, imploram pământul ce dăruiește odihna, când șarpele înmulțindu-și nodurile, legă de sânu-mi o mușcătură lungă. Durerea nu pătrunse pieptul meu sfâșiat, ci liniște se făcu și mă lovi o lăncezeală ca și cum șarpele și-ar fi muiat colții în cupa Cybelei. În minte mi se înălță o flacăară la fel de potolită ca lucirile hrănite în noapte pe un altar sălbatic ridicat zeităților din munți. Pânditoare și odihnind ca o Nimfă din Nysa, ce strânge în brațe pe Bacchus copil, mă adăposteam prin peșteri până la ceasul când chiotul lui Aello vesti sosirea misterelor. Atunci mă ridicam pe urmele bachantei, ce pășea înainte ca Noaptea, când cu capul întors să chime umbrele, ea se îndreaptă către apus...

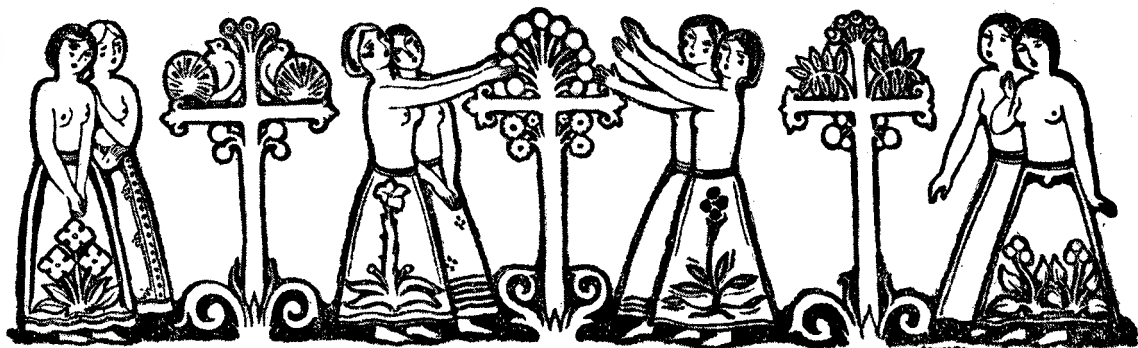

M A R I N Ă

DE

OLGA CABA

Ridică-mă, mare,
Ridică-mă pe culme de talazuri înspre nori,
Apleacă-mă sub dealuri moi, albastre,
Asvârle-mă ca pe o scoică,
Aruncă-mă din val în val,
Prinde-mă cu lianele tale, leagă-mă cu algele tale,
Infășoară-mă cu flori umede,
Coboară-mă în adâncuri unde nu trece lună, nici nor ;
Doar vr'o ancoră lunecă pierdută 'n jos
Și se lasă ușor pe catarge și steaguri uitate ;
Unde nici alba meduză nu-și pipăie cale ;
— Tac scoicile cu guri albastre și mute —
In leagănul unde fierbe talazul negrei furtuni
Și se desleagă unda de mâine,
In cuibul inimei tale fără odihnă,
Scufundă-mă,
Ascunde-mă,
Ingroapă-mă, mare.

ESTETICA DANNUNZIANĂ

DE

MARIELLA COANDĂ

Mai mult decât în discuțiile generale despre sensul adânc al Cosmosului, în lumea ideală a Esteticului, poetul are un sistem bine precizat. Plăsmuitorul este dublat de un teoretician. Ideile estetice reflectă întreaga structură psihologică. Criteriul nostru analitic va fi, deci, urmărirea paralelismului între lumea psihologică și aceea teoretic estetică.

Ceeace impresionează în psihologia dannunziană este setea de viață, este bucuria de a sorbi toată realitatea din afara eului său. Realitatea? Deoarece se poate subtiliza poetic, în ființa sa își pierde individualitatea exterioară. Prin estetică, astfel, d'Annunzio, care în filosofia propriu zisă nu a negat realitatea, ajunge să adopte principiul idealismului post-kantian, să se precizeze, deci, ca un adept al lui Hegel :

„Se tutto a me doventa poesia, il mondo non è dunque la mia sostanza? Mi basta guardarlo, mi basta fissarlo; e lo prendo, la posseggo, l'ho dentro me“.

În această afirmație intră și orgoliul lui de a stăpâni ființele și lucrurile. Năzuința nemăsurată a voinței se manifestă în ideologia estetică printr'un ideal suprem pe care poetul l-a emis despre creator și despre artă.

D'Annunzio a rostit categoric următoarea sentință:

„Al vertice della potenza lirica è il poeta eroe“.

Această judecată a fost exprimată după ce opera cu adevărat artistică fusese creată, iar jertfa eroică, „l'olocausto del sangue“, se mistuia între paginile din *Notturno*. Implicit, el a subordonat arta ideii patriotice și sentimentului național. A spus:

„L'Arte è un sacrificio, il più insigne dei sacrificii. E un sacrificio ed è un presagio, se l'opera rivela agli uomini quel che non avean essi veduto nè intraveduto“.

Și adăuga, autoproteindu-se vanitos:

„Per ciò a me fu dato questo dono dell'espressione che, nella storia dello spirito, della storia di tutte le epoche e di tutti i linguaggi, nessuno ebbe eguale“.

Deci, d'Annunzio ne apare ca susținătorul tezei artei cu tendință, nu scop în sine, ci supusă unui țel eroic ce o depășește. Problema care ni se pune este aceasta : cum se poate ca poetul Gabriele d'Annunzio, care a trăit atât de intens pe toate planurile spiritului, să fie atras de a reprezenta în scris numai idealul extraestetic al eroismului național.

Cercetând mai profund ideologia poetului, constatăm că idealul eroic s'a suprapus târziu în concepția dannunziană peste un alt scop: reînnoirea esteticei Renașterii.

Filippo Sùrico, în interesantele sale convorbiri cu poetul, a sugerat îndoitul ideal estetic, înclinând spre cel pe care d'Annunzio căuta să-l ascundă spre sfârșit. Sùrico l-a întrebat dacă definiția de *Poet al Renașterii* îl mulțumește. Acesta, în loc de răspuns, a citat sentința din *Notturmo* pe care am redat-o și noi mai sus. Interlocutorul nu a mai îndrăsnit să insiste, dar a făcut reflecția în sine că la întrebarea lui exactă nu a răspuns.

Ideologia estetică după principiile Renașterii este mult mai complexă și, în această direcție, poetul s'a analizat mai adânc. În primul caz, am constatat că eroismul poetic se reduce mai mult la o definiție; în discuția ce urmează participă însă tot eul dannunzian pentru a preamări eternitatea frumosului, valoarea în sine fără alte stimulente.

Din toate culturile trecutului, lui d'Annunzio îi convenea în deosebi climatul spiritual al Renașterii, unde principiile ordonate dar prea rigide ale Antichității erau îmlădiate după sufletul omului nou, al lumii moderne, care cucerea două înțelesuri în acelaș timp: descoperea infinitul psihologic al omului și nemărginitul spațiului exterior.

Idealul omului manifestat în Renaștere era multiplu, continuând, totuși, tradiția clasică. De aci, eclecticismul drept normă. Toate artele se puteau desvolta și ajuta reciproc; iar, în literatură, genurile cele mai variate se îmbinau. Domina, însă, principiul călăuzitor al arhitecturii care influența celelalte arte și fixa imaginația poetică în epeee.

Noua Renaștere a lui d'Annunzio sau neo-clasicismul lui era sub stăpânirea altei arte, moștenire a romantismului, muzica.

Gabriele d'Annunzio este exponentul în estetică al neo-clasicismului, tinzând la ordonarea în tiparuri bine definite a frumosului poetic, dar utilizând, până la atingerea scopului, procedee romantice.

Unul dintre procedeele romantice ale generației sale, în epoca tinereții era sintetizat în formula care circula în cenacul ce se ocupa de „*Cronaca bizantina*“, „*O rinnovarsi o morire*“. În prefața nuvelei *Giovanni Episcopo*, adresată Matildei Serao, d'Annunzio spune textual:

„...Non mai come oggi fu imperioso il dilemma : „*O rinnovarsi o morire*“.

Dar această formulă a fost o necesitate vitală pentru poet, înainte de a deveni estetică, deoarece am observat că, în sensul vieții se integra reînnoirea. De aci, o consecință atât psihologică cât și estetică : *nestatornicia*, invocată ca un mijloc de creație. La un moment dat, în opera sa autocritică, unește simțirea vertiginoasă a lumii sale lăuntrice cu expresia ei artistică și declară că ajunsese la o „*maravigliosa instabilità*“. Totuși, aceasta e mai mult un mod de a brava fatalitatea firii sale prea impetuos romantică. El trebui să lupte cu conștiința voinței împotriva imaginației și împotriva emoțiilor prea violente :

„Le qualità stesse della materia si transmutano. La sagacia dell'artista non più le riconosce, nè più la sua maestria le signoreggia. Anch'esse militano, sono invase dal demone ostile, non si sottomettono se non alla necessità della lotta“.

De aci, de asemeni, modernismul criticii propriu zise a lui d'Annunzio prin procedeul *deformării* artistice, bazată pe o observație psihologică :

„Vedevo, nel forte delle faccende, sorgere le figure segrete che si disformano quando l'arte le tocca“.

Fantezia romantică este chemată de poet ca o mijlocitoare care transformă realitatea în artă. Și, iată ce sugestivă definiție capătă :

„Che cosa e la fantasia se non un sognar di sognare ?“

De aci sensul magic pe care îl ia arta pentru d'Annunzio și asemănarea ei cu miracolul mistic :

„Si l'art est une sorte de magie pratique, le miracle n'est qu'une folie révélée“.

Arta e ea însăși un miracol, reprezentând perfecțiunea vieții. De aceea mitul, care se întemeiază pe miracol, intră, ca parte integrantă în toată opera dannunziană și nu numai în poezia propriu zisă, ci chiar în proza eroică.

Prețuirea fanteziei, procedeul deformării realității, mitul și sensul de miracol dat artei sunt note romantice ale esteticii dannunziene, care se subordonează unui eclectism armonizat după norme clasice.

Dacă se observă mai atent, nu este arta care se subordonează eroismului patriotic, ci valoarea patriei ca și aceea a religiei sunt integrate într-o valoare supremă: arta. Războiul trebuie să tindă la forma frumosului în genere, deci dragostea de țară se intelectualizează estetic. De asemeni religia capătă un sens de viziune artistică. Poetul a reflectat :

„Penso all'arte di quel dio che, nel di novissimo, rimodellerà i volti dei suoi eletti a simiglianza della sua bellezza recòndita“.

Dar, pentru atingerea idealului estetic, artele trebuie să se armonizeze, de unde *principiul armonismului artistic*. În opera sa, d'Annunzio a căutat să unească artele două câte două sau, într'o clasificare mai evoluată, câte trei. Astfel triadei geometrice a spațiului (arhitectura, sculptura și pictura), se alătură triada aritmetică (muzică, dans și poezie).

Clasificările acestea îl ajută să-și precizeze unitatea armoniei integrale pe care, chiar, a personificat-o alegoric : este a zecea Musă, *Energèia*.

Poezia este năzuința artei sale, dar ea e concepută sub acest aspect întreit. Este muzicală și conține în structura ei ritmul dansului.

Pentru d'Annunzio, ca pentru orice poet adevărat, forma a prevalat asupra fondului. Și chiar și în scrierile în proză, preocupările stilistice depășesc pe cele privitoare la conținut. D'Annunzio a luptat, prin procesul de toscanizare, să cizeleze stilul întocmai ca un orfevru florentin.

În prefața romanului *Trionfo della Morte*, arată modul în care a căutat să-și aproprie o limbă bogată și autentic italiană în proză, pentru ca aceasta să devie „*prosa plastica e sinfonica, ricca d'imagini e di musiche*“. Și precizează mai clar scopul său :

„Concorrere efficacemente a costituire in Italia la prosa narrativa e descrittiva moderna: ecco la mia ambizione più tenace“.

Criticând lipsa de stil a prozatorilor contemporani lui, a anunțat că el vrea să reînnoiască proza, nu îndreptându-se în afară, după exemplul literaturilor străine, ci valorificând propriile însușiri ale limbii și literaturii italiene : în primul rând, cultivarea inflexiunilor latine, utilizarea unui vocabular cu nuanțe psihologice și anume :

„Fermare in una pagina con precisione grafica le più tenui fuggevoli onde del sentimento, del pensiero e fin dell'incoercibile sogno“.

Și, în același timp, adăugarea elementelor muzicale spre a sugera complexitatea sufletului modern. Dar, pentru ca variația să fie mai mare și inovația să se armonizeze cu tradiția, desprinde din literatura trecutului, proza cu forme arhaice poetice, care exprimă sinceritatea de sentiment a misticilor: „*Gli asceti, i casuisti, i volgarizzatori di*

sermoni, di omelie e di soliloquii". Iar ca model pentru varierea cadențelor, recomandă pe Boccaccio. Față de actualitate, proza trebuie să aibe avântul vieții profetizat de Zaratrustra nietzscheanul.

Pentru opera dramatică, d'Annunzio definește propriul ideal literar în contradicție cu literatura visătoare, ireală, din secolul XVIII :

all'uom novello meglio il fluto e il grido
e l'ansito dei popoli, e la schiuma
e l'impeto del gran cavallo alato
e la Gorgone, e il duro amor del Fato.

Deci, o operă dramatică trebuie să conceapă pe om în dinamismul lui impetuos și mai ales în „aspra dragoste a Faptului“. Mai mult decât celelalte genuri tragedia trebuie să tindă — după d'Annunzio — la exaltarea sufletului eroic, ce se ridică deasupra vieții obicinuite, într'o stare denumită „*Più che l'Amore*“. Această stare psihică suprafirească înseamnă dobândirea unui echilibru de puritate măscută din contradicția naturală care formează esența sufletului omenesc. Arta, deci, pentru a ajunge la gradul suprem de puritate, nu trebuie să ție seamă de nici un impediment etic pentru a se revela.

În sfârșit, preocupările critice cele mai interesante sunt în legătură cu poezia și sunt în special de natură formală. Cu aceste considerații ne întărim și mai mult convingerea despre idealul „purist“ al lui d'Annunzio, *artă pentru artă*.

D'Annunzio a adorat forma poetică prin excelență, versul. Iată cum l-a celebrat în tinerețe :

„O poeta, divina è la Parola ;
ne la pura Bellezza il ciel ripose
ogni nostra letizia; e il verso è tutto“.

În romanul *Il Piacere*, scris cu trei ani mai târziu, poetul a dezvoltat critic pozițiunea sintetică „*il verso è tutto*“, pe dublul plan al perfecțiunii estetice și al senzației de bucurie a plăsmuitorului :

„Il verso è tutto. Nella imitazion della Natura nessuno istrumento d'arte è più vivo, agile, acuto, vario, multiforme, plastico, obediante, sensibile, fedele. Più compatto del marmo, più malleabile della cera, più sottile d'un fluido, più vibrante d'una corda, più luminoso d'una gemma, più fragrante d'un fiore, più tagliente d'una spada, più flessibile d'un virgulto, più carezzevole d'un murmure, più terribile d'un tuono, il verso è tutto e può tutto“.

Iată dar, cum în analiză, poetul se lasă furat de vraja însăși a poeziei, alunecând într'un vârtej de comparații ce redau parcă ondulația versurilor propriu zise. Dar analiza estetică-psihologică a versului își urmează firul mai departe :

„Può rendere i minimi moti del sentimento e i minimi moti della sensazione ; può abbracciare l'illimitato e penetrare l'abisso ; può avere dimensioni d'eternità ; può rappresentare il supraumano, il soprannaturale, l'oltramirabile ; può nel tempo medesimo possedere il nostro intelletto, il nostro spirito, il nostro corpo ; può, in fine, raggiungere l'Assoluto“.

După acest imn de glorificare a versului, critica devine mai precisă :

„Un verso perfetto è assoluto, immutabile, immortale ; tiene in sé le parole con la coerenza d'un diamante ; chiude il pensiero come in un cerchio preciso che nessuna forza mai riuscirà a rompere ; diviene indipendente da ogni legame e da ogni dominio ; non appartiene più all' artefice, ma è di tutti e di nessuno, come lo spazio, come la luce, come le cose immanenti e perpetue“.

D'Annunzio a intuit astfel admirabil valoarea de sine stătătoare, absolută, a versului, cel mai pur cristal al scrisului. Deși desprinde ființa versului din psihologia celui ce l-a conceput, analiza se termină printr'un studiu paralel al creațiunii și al creatorului :

„Un pensiero esattamente espresso in un verso perfetto è un pensiero che già esisteva, *preformato* nella oscura profondità della lingua. Estratto dal poeta, *seguita* ad esistere nella coscienza degli uomini. Maggior poeta è dunque colui che sa scoprire, sviluppare, estrarre un maggior numero di codeste preformazioni ideali. Quando il poeta è avvertito da un divino torrente di gioia che gli invade d'improvviso tutto l'essere“.

Din acest studiu al lui d'Annunzio asupra versului, descoperim ceva : poetul avea însușiri de adevărat critic, ceea ce reese mai mult din ultima parte, însă îmbătarea de cuvinte, de ritm muzical, l-a împiedicat să apară ca un adevărat critic.

Ne pare, totuși, interesant ca aci să întregim aspectul critic al poetului, ce se strecoară în lirismul subiectiv dominant, prin câteva judecăți autocritice.

Iată cum a scos în evidență elementul poetic elenic din *Laus Vitae* :

„Nelle grandi strofe di *Laus Vitae* l'occhio esperto scopre i disegni metrici dell'Ode e del Coro come le filigrane nella carta nobile, potrei dire, per farmi intendere, che ogni strofa è filigranata di prosodia greca“.

Și a mărturisit aprecierea estetică în legătură cu poeziile din *Alcyone* :

„Non s'ingannano que'conoscitori che pensano come io abbia studiato la mia prosodia nella nudità mimetica di e icastica di Erigone di aretusa di berenice ; ma s'ingannano nel metter quelle tre sopra tutte le altre. Tutte le assomma Undulna, che è la mia vera creatura alcionia“.

O prețuia din punct de vedere formal pentru că în ea a introdus „*la stanza di quattro versi, la quartina alterna del Chiabrera*“ și astfel a isbutit să facă „*della vetustà nota una modernità ignota, una invenzione novissima*“.

Ritmul, pe care căuta cu insistență să-l introducă în melodia versului, îl afla în ființa sa proprie :

„Nell'esemplar corpo umano è la natività dell'infinito e innumerabile ritmo“.

D'Annunzio își supraveghea, astfel, stilul printr'o continuă autocritică, deși s'ar fi părut că temperamentul lui impetuos nu ar fi îngăduit aceasta. Și-a dat seama că spiritul lui era în deosebi pentru a se realiza pe sine, chiar în genul în care epicul trebuie să predomine, ca în descrierea unui peisagiu. Intr'adevăr, peisagiul, în opera sa tinde tot mai mult să se interiorizeze, așa cum apare în descrierea Volterrei din *Forse che si forse che no*, sau în Landa din *La Leda senza Cigno*. Evoluă astfel spre impresionismul care trebuia să urmeze în literatură; iar procesul acestei deveniri literare se făcea inconștient, critic. Însă, mai adăugăm noi, tocmai specificul lui, prin excelență liric, l-a împiedicat de a deveni un adevărat critic.

Fondul liric, romantic al psihologiei creatoare, a fost îngrădit de poetul însuși printr'o tendință dusă până la exces a formalismului. Prin acest dublu proces, romanticism sufletesc și formalism clasic impus printr'o voință conștientă, Gabriele D'Annunzio se integrează în concepția artistului din Renaștere.

Să cercetăm mai de aproape „*formalismul*“ lui poetic. El a adorat versurile tocmai pentru că ele sunt expresiunea cea mai pură a formei, a artei eliberată de fondul extraestetic. A exprimat această pasiune pentru construcția versificată a poeziei, împărțită în :

„le strofe ch'io con tanto amore adorno
che son la mia speranza“.

A utilizat cea mai variată metrică, dela formele antice consacrate până la aplicarea în poezia italiană a exoticei structuri a poeziei japoneze numită *Outa*. Dela început, a mărturisit atracția pentru versul sprinten, scurt, în compunerea căruia, mai târziu, a ajuns maestru neîntrecut, culminând cu cele mai desăvârșite poezii *Alcyone*. Căci, chiar în plăsmuirea primelor versuri de adolescență, el a spus pe un ton glumeț :

„Goda altri de'l verso che russa ne le canzoni grasse da la languente rima ;
a me la strofa breve concedi, che balza, rilutta
e freme domata sotto la forte mano“.

Forma cea mai aleasă a poeziei, după d'Annunzio, este *sonetul*. Dualismul structural al psihologiei dannunziene se complăcea în arhitectura sonetului în care un dualism formal este necesar.

„In fatti le due terzine non soltanto sono *in realtà* più corte delle quartine, per numero di versi; ma anche *sembrano* più corte delle quartine, per quel che la terzina ha di rapido e di fluido nell'andatura sua in confronto alla lentezza e alla maestà della quartina. Quegli è migliore artefice, il quale sa coprire la mancanza ; il quale, cio serbando alle terzine la imagine più precisa e più visibile e le parole più forti e più sonore, ottiene che le terzine grandeggino e armonizzino con le superiori strofe senza però nulla perdere della loro leggerezza e rapidità essenziali“.

Deci, pentru d'Annunzio, construcția unei poezii era întovărășită de o elaborare intelectuală, căpăta virtutea unei probleme de subtilitate estetică. Dar faptul că la poet, de cele mai multe ori, echilibrul dintre fond și formă este rupt din cauza prevalenței formei, Gabriele d'Annunzio a căzut adesea în superficialitate, mai ales în proza de proporții mari, cum este romanul. Dimpotrivă, excesul formalist pentru poezia propriu zisă l-a făcut să realizeze mici capodopere de perfecțiune. În adevărata poezie, fiecare cuvânt este cântărit ca o valoare estetică, un mărgăritar care trebuie să împodobească giuvaerul poetic. Cu o voită exagerare, poetul a spus :

„Tutta la bellezza recondita del mondo converge nell'arte della parola“.

Dar „arta cuvântului“ este acelaș lucru cu expresia poetică. D'Annunzio a mai mărturisit : „*L'espressione è il mio modo unico di vivere*“.

Pasiunea poetului pentru sintetizarea întregii existențe într'un cuvânt, într'o expresie, era atât de mare, încât s'a definit pe sine printr'un adjectiv care este noțiunea cea mai specifică a stilului dannunzian : *repentino*, ce, în mod curent, e puțin întrebuițată. Iată cum s'a identificat cu acest adjectiv, care l-a impresionat prima dată într'o formulă latină creștină aflată și cetită într'un cimitir în copilărie :

„Forse il mio vero nome mistico era quello graffito, nel cimitero di Callisto, sopra l'intonaco che riveste il pilastro delle porte, prima d'entrar nella cappella di Sisto e de'papi. *Sancte Suste, in mentem habe Repentinum*“.

A adăugat :

„*Repentino* era forse il mio nome di grazia e d'impeto“.

Însă, pentru ca preocupările formale ale esteticei literare să fie desăvârșite, trebuie să mai adăugăm un aspect : grija cu care d'Annunzio studia felul în care se prezenta o tipăritură. Tehnica tipăriturii intra — pentru el — în armonia integrală a unei opere de artă. Ne dăm seama deci, cât de aproape era spiritual de umanistul din Renaștere, care observa cu aceeaș strictețe toate normele formalismului estetic. Se știe că poetul scria întotdeauna pe o hârtie fină cu filigranul din Fabriano și că, în răstım-

pul de întuneric în care s'au înșiruit paginile din *Notturmo*, degetele sensibile ale scriitorului se resimțeau pe fășăitul neobicinuit mai aspru al hârtiei străine.

Deși poetul lucra sub impulsul inspirației, o voință fără margini îl încorda și îi dicta imperios: „*Nulla dies sine linea*“. Numea continuitatea muncii literare „*disciplina voluntatis*“. Dar cea mai vie mărturie a străduinței depusă în creație ne apare inserată în minunata carte autobiografică, *Contemplazione della Morte*. Reflexul muncii s'a oprit în privirile veneratului prieten francez, Adolphe Bermond:

„Il vecchio si chinò esitante su le pagine tormentate“.

Era manuscrisul care trebuia să devie *Le Martire de Saint Sébastien*.

„V'eran quasi, in verità, le tracce d'una lotta sanguinosa, tanto d'inchiestro rosso delle didascalie e le cancellature violente e gli emistichii più volte riscritti e i margini tempestati di richiami facevano ardua ed aspra la carta. „Anche l'arte, come la Vita è una milizia“, egli disse, „e chi dà più di sangue riceve più di grazia“.

În vorbele cu mireasmă sfințită ale prietenului, d'Annunzio a simțit oglindită și munca sa și sensul muncii lui: dobândirea *harului* prin scris, revelarea, în propria lui conștiință, a tainei eului, a vieții ascunse din sine:

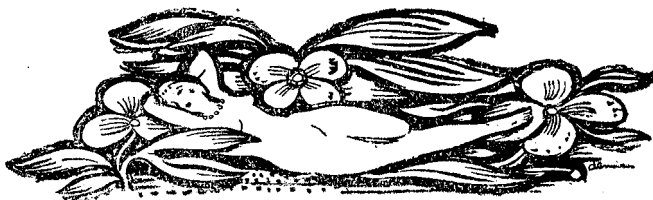
„Scrivere è per me il bisogno di rivelarmi, il bisogno di respirare, di palpitare, di comminare incontro all'ignoto nelle vie della terra. Scrivere è per me obbedire alla legge profonda del essere. Scrivere è discernere qualche lume della mia verità segreta sotto i miei aspetti labili e mutevoli“.

Insușirea spirituală, pe care trebuia să o aibă în momentul când scria, adică în clipa în care se întâmpla „*il miracolo della transustanzione*“, era *puritatea* sufletului, pogorârea unui har, care să-i lumineze calea spiritului. Deci, un sens aproape mistic atribuia artei și, de aceea, vorbele cu mireasmă sfințită ale prietenului i s'au săpat atât de adânc în inimă.

„Se tra me e la pagina il mistero non si compie e non si celebra, getto la pagina e mi umilio riconoscendo di non essere nello stato di grazia, riconoscendo di non esser puro. La fertilità spirituale non mi viene se non della purità“.

O înrâurire franciscană se simte în nobila înfrățire a poetului cu arta sa, dar mai adânc aflăm înțelesul clasic al poeticei platonice și aristotelice: valorile „Bun“ și „Frumos“ se contopesc într'o culme „Bine“; este tocmai harul divin al creatorului de artă.

În concluzie, estetica dannunziană nu a urmărit — cum a vrut să sugereze poetul, spre sfârșitul carierei literare — idealul suprem al eroismului, care presupunea doctrina *artei cu tendință*. Eroismul ocupă o parte însemnată din operă, dar se supune celuilalt deziderat, *artă pentru artă*, după modelul estetic al Renașterii, când și războiul însemna o artă. Continuând formula neo-clasică a predecesorilor lui, Gabriele d'Annunzio a turnat fondul romantic al temperamentului său în formalismul clasic al unor tipare câștigate cu străduința neîntreruptă a scrisului, sub lumina sensului de înobilare al artei¹⁾.

1) Capitol din studiul: *Gabriele d'Annunzio, creatorul și creația lui literară*.

C R O N I C I

I D E I, O A M E N I, F A P T E

SIMION MEHEDINȚI, APĂRĂTOR AL CREDINȚEI

În galeria apărătorilor credinței, înscrinem cu bucurie pe profesorul Simion Mehedinți, marele educator român, care timp de câteva zeci de ani a adus omagiul său Bisericii creștine și ortodoxiei românești. La aceasta suntem îndemnați și de împrejurarea că el a publicat de curând o foarte prețioasă lucrare: *Creștinismul românesc* (București, „Cugetarea“, 1941), pe care o socotim ca cea mai temeinică apologie a creștinismului trăit de poporul nostru.

Ieșit din popor, de prin ținutul muntos al județului Putna, profesorul Simion Mehedinți era indicat atât prin obârșia sa cât și prin profesiunea sa de geograf și etnograf, să cunoască poporul românesc și să prețuiască minunata împletire a creștinismului cu românismul în sufletul neamului nostru. Părinții săi îl dăduseră la seminar, ca să se facă preot. Dar această supremă mândrie a oamenilor de la țară nu s'a văzut satisfăcută. Destinul a voit ca băiețelul din munții Vrancei să apuce drumul științei. În ultimele clase de seminar, el trecu la liceu și apoi la Facultatea de Litere din București, pentru ca mai târziu, împins de iubirea de învățătură, să ajungă la Universitățile din Paris, Berlin și Leipzig. La înapoierea în țară, fu numit profesor de geografie și etnografie la Facultatea de Litere din București, unde se sili să introducă în studiul geografiei metodele lui Ritter, Humboldt și altor învățați străini.

De sigur, cei care nu vedeau cu ochi buni naționalismul și creștinismul profesorului Simion Mehedinți au căutat să reducă proporțiile personalității sale la dimensiunile unui simplu autor de manuale didactice, ale unui retor universitar, unui critic literar fără competență, unui politician artist, etc. Dar chiar și adversarii săi nu l-au putut contesta nici-

odată ținuta morală, munca și iubirea de neam.

Pentru generația mea, cuvintele profesorului Simion Mehedinți erau literă de Evanghelie. Ele ne hrăneau cele mai frumoase idealuri. *Către noua generație* și *Altă creștere* erau cărțile de căpătâiu, pe care le citeam și le răsciteam, în vreme ce criticile lui Lovinescu, Ibrăileanu, Mihail Dragomirescu, etc., îndreptate împotriva sa, nu ajungeau până la noi. Sau chiar dacă ajungeau uneori, nu izbuteau să dărime ceea ce zidea marele nostru educator.

Pe noi, seminariștii și studenții teologi, ne mângâia în deosebi gândul că un învățat profesor de geografie se războia cu adversarii religiei, aducând argumente în favoarea creștinismului. Căci, închipuiți-vă pe un biet seminarișt, care învață științele naturale de la profesori ce nu au nimic de a face cu teologia și după manuale care n'au fost niciodată supuse vreunui control din punct de vedere religios. În acele manuale și în alte publicații științifice sau filosofice, el descoperă foarte adesea cu totul altceva decât ceea ce știe el despre originea lumii, a vieții și a omului, despre Dumnezeu, suflet și nemurire, despre revelație, profeții și minuni. Și atunci, în chip inevitabil i se strecoară în suflet îndoiala. Gândul că științele ruinează religia îl chină. Un sentiment de desnădejde sau de revoltă pune încetul cu încetul stăpânire pe sufletul lui. Dar atât că tocmai atunci îi cade în mână o carte a profesorului Simion Mehedinți. Lucrurile încep să se lămurească. Seminariștul—și împreună cu el întreg tineretul studios— află că știința și religia n'au de ce să se simtă stingherite una de alta, fiindcă domeniile lor sunt separate. „Este un punct stabilit în discuțiile filosofice, spune acesta, că în studiile

de știință exactă, unde se urmărește pur și simplu legea de cauzalitate a naturii, teologia și metafizica nu pot avea niciun amestec. Afară însă de marginile științei, acolo unde începe necunoscutul (relativismul empiric al pozitiviștilor francezi) ori necunoscutul (relativismul psihologic al filosofilor englezi), mintea omenească poate clădi toate ipotezele imaginabile; și, întrucât aceste ipoteze nu contrazic adevărurile pozitive, fiecare poate alipi cugetării sale științifice un alt domeniu de cugetare (metafizică sau religioasă), fără ca unitatea gândirii să sufere" (*Politica de vorbe și omul de Stat*, Ed. II-a, București, 1928, p. 259).

Și dacă totuși există neînțelegeri între știință și religie, ele se datoresc uneori și teologilor, care se amestecă în treburile științei, dar cel mai adesea ele sunt opera pretențiilor oameni de știință, care nu-și dau seama de limitele minții omenești și se cred în stare de o explicație integrală și absolută a lumii și a vieții. Pe aceștia profesorul Simion Mehedinți îi biciuiește cu asprime: „Cei ce au gustat din coaja științei exacte, zice el, s'au grăbit să ne spună că Dumnezeu nu e nicăieri în natură; că nu se vede nici cu microscopul nici cu telescopul! Ne-au proorocit chiar că se apropie amurgul tuturor religiunilor; iar unii, mai zeloși, nu s'au sfiit să ducă această veste până și în fața copiilor, socotind că școlarii vor învăța mai bine latinește, dacă vor tâlcui pilde ca aceasta: *credo non esse deum* — cred că nu e Dumnezeu!" (*Către noua generație*, Ed. III-a, București, 1928, p. 45). Numai falșii oameni de știință au curajul să spună că civilizația dărimă templele, că de acum înainte vor fi goale cerurile și că prin urmare va fi gol cerul și deasupra României. Aceste „glasuri de cobe" nu ne mai sperie, spune profesorul Simion Mehedinți, ci le ascultăm cel mult cu milă. Și printre Români sunt astăzi destui, care, „dela coaja științei au început a se apropia de miezul ei". Aceștia nu mai ascultă pilduirea unor „calfe mediocre, în a căror minte se învârtesc locului trei fapte și două idei", ci-și îndreaptă ochii spre adevărații savanți: Pasteur, Du Bois Reymond, Herbert Spencer, etc., pentru care nu există ciocnire între știință și religie, ci dimpotrivă „orice pas mai departe în știință e o fereastră mai mult spre întunecul de dincolo de cunoștință". „Nu ne mai speriem deci de ironia ieftină a celor ce privesc sceptici spre religie, — numai fiindcă au aflat marele mister că oxigenul și hidrogenul, combinate împreună fac apa! Pe astfel de oameni unilaterali, care privesc lumea cu un singur

ochiu, Kant îi numea ciclopi. De ciclopia unora ca aceștia, cari vorbesc în numele științei, fără să bănuiască hotarul filosofic al puterii spiritului omenesc de a cunoaște lumea, nu ne mai speriem. După ce-am cântărit acum 30-40 ani scepticismul glumeț al voltairienilor, de nuanță mai mult literară, iar mai târziu scepticismul posac al cârțițelor de laborator și al câtorva Sancho dela porțile științei exacte, am ajuns astăzi să cunoaștem și să prețuim concepția despre lume a unui Pasteur, Spencer, Carlyle și altor minți luminate — dar tocmai pentru aceea pline de smerenie în fața tainelor universului" (*Către noua generație*, p. 46). Prin urmare, „sentimentul religios va fi și va dăinui cât va exista pe fața pământului o minte omenească la fel cu cea de azi", iar „cerurile vor fi goale numai acolo, unde și sufletul omenesc va fi gol" (*Către noua generație*, p. 47).

Iată cuvinte spuse de profesorul Simion Mehedinți încă înainte de războiul din 1914-1918, adică atunci când numai el și d-rul Nicolae Paulescu, dintre oameni mai de seamă ai țării noastre, aveau curajul să apere religia. Oricine își poate închipui cât de binefăcătoare erau și sunt și astăzi aceste cuvinte pentru sufletul tinerilor seminariști și pentru tot tinerul țării noastre. Dar ele se adresau în deosebi politicienilor vremii, care urmăreau despărțirea Bisericii de stat, pentrucă — vezi Doamne — religia și-ar fi trăit traiul și nu ar mai fi având niciun rost în noua organizare a statului român. Uita-seră se vede sau nu știuseră niciodată cuvintele lui Bismarck: „Orice stat, dacă vrea să existe, trebuie să-și așeze temelii pe o educație religioasă". Profesorul Simion Mehedinți a crezut totdeauna și a propovăduit că „un om, ca și un popor, atâta prețuiește, cât a înțeles din *Evanghelie*" (*Poți fi om deplin fără să fii creștin?* București, mai multe ediții. Cuvintele acestea sunt puse ca „motto" pe copertă). Ca etnograf și cunoscător al moravurilor popoarelor, el era mai în măsură ca oricine să-și dea seama de binefacerile creștinismului și deci de superioritatea moralei creștine față de orice altă morală religioasă sau filosofică. Concluzia la care ajunge el este aceea că, „între jocurile de vorbe ale unei metafizici lipsită de cunoștința faptelor științifice, și mărginirea intelectuală a specialiștilor închiși toată viața într-o sferă de cercetări prea înguste, omul de adevărată cultură este dator să dea creștinismului ceea ce i se cuvine: recunoașterea superiorității sale practice față de orice altă religie și de orice alt sistem de morală. Poporul o simte instinctiv, cum au simțit-o bieții pescari de pe malurile

Ghenizaretului. Va fi însă un progres real, când o vor simți și cărturarii măruntiei, a căror sărăcie de cugetare și de simțire a dus în eroare pe mulți naivi, făcându-i să creadă că un om de știință exactă se poate desbrăca de preocupările religioase, ca și cum ar asvârli o haină învechită” (*Poți fi om deplin fără să fii creștin?* pag. 4).

Superioritatea creștinismului se vedește în doctrina, în cultul și în morala sa. Nefiind teolog, profesorul Mehedinți nu-și îngăduie să între într'un studiu comparativ mai adâncit în ce privește doctrina și cultul. În schimb, pune neconținut în comparație morala creștină cu cea mozaiică, budistă, confucianistă, etc., pentru a scoate în evidență desăvârșita superioritate a creștinismului. Lucrarea sa: *Poți fi om deplin fără să fii creștin?*, devenită manual de religie pentru cursul secundar, este nu numai cel mai bun manual de religie pentru clasa II-a secundară, dar și o adevărată apologie a moralei creștine, în miezul căreia stă iubirea lui Dumnezeu și a aproapelui. Tot asemenea întreg capitolul: *Cel mai bun educator*, din lucrarea intitulată: *Trilogii* (București, „Cugetarea”, 1940), este o minunată apologie a moralei creștine, scrisă cu căldură și convingere. Pentru profesorul Simion Mehedinți, Iisus a fost „cel mai mare educator al omenirii”, „prototipul tuturor educatorilor” (*Trilogii*, pp. 257, 258, 264, 265, 269). „Noul Testament a însemnat nu numai o nouă doctrină religioasă, dar un *Novum Organum* pentru pedagogie” (Ibidem, p. 265). „Lăsați pe copii să vină la mine...”, a spus Iisus, iar cuvântul acesta a deschis o epocă nouă în istoria pedagogiei” (Ibidem, p. 260). Copilul, femeia, gloata poporului, au căpătat o însemnătate deosebită numai datorită învățaturii lui Iisus. Ce însemnau copilul, femeia și poporul de jos pentru morala antică, se știe destul de bine. Pedagogia păgână, aristocrată și partinitoare pentru bărbați, făcea din copii și femeie un fel de proprietate a bărbatului, de care acesta se putea folosi după plac, iar robii, marea majoritate a lumii vechi, puteau fi tratați ca vitele de muncă, ba încă și mai rău. Emanciparea poporului de jos, începând cu desființarea sclaviei, și ștergerea hotarului dintre clasele sociale, sunt marile idei de pedagogie socială aduse de Iisus. „Când robul putea fi vândut ca o vită de muncă (ba și ucis spre a hrăni cu carnea sa racii și peștii din iazurile stăpânilor); când laudatul Roman Cato, în cartea sa despre agricultură (*De re rustica*), dă sfaturi plugarilor să vândă spre toamnă, odată cu fierăria veche, și boii și sclavii bătrâni; când orice

străin era privit ca *hostis*, dacă trecea în altă țară (putea fi chiar ucis ca o fiară din codru, dacă nu avea protecția unui localnic); când fiecare popor își închipuia că numai el are toate vrednicile, iar celelalte neamuri sunt barbare (până și Evreii, cu toată nemernicia lor politică, după cucerirea Palestinei de Romani, socoteau că sunt „poporul ales”); când lumea era un mare viespar, Iisus, îmbrățișând cu aceeași iubire de oameni toate popoarele pământului, a început o revoluție socială și educativă cum nimeni nu văzuse până atunci” (*Trilogii*, p. 264). Iisus, „cuprinzând în simpatia sa toate neamurile pământului, a deschis o eră nouă în ce privește concepția despre progresul omenirii și despre felul cum trebuie privită educația. Noul Testament impune tuturor această firească concluzie: Etnopedagogia trebuie să tindă la cultivarea cât mai grabnică a tuturor gloabelor etnice — chiar a celor mai smerite — căci nu se știe ce germeni de originalitate se ascund în fiecare din ele” (*Altă creștere — Școala muncii*, Ed VII-a, București, „Cugetarea”, 1939, p. 14).

Dar unde putea găsi profesorul Simion Mehedinți o mai strălucită dovadă de rodnicia moralei creștine, decât în moravurile poporului nostru simplu dela țară, care își organizează toată viața după „legea” lui Iisus? Încă dela nașterea sa, poporul românesc a fost creștin. Niciun alt popor vecin nu poate pretinde că încreștinarea sa este mai veche decât a noastră. Așezat „în calea tuturor răutăților”, poporul românesc și-a păstrat cu grijă curățenia sufletească. Creștinismul său „pădureț” se apropie mai mult ca al altor neamuri de puritatea primelor secole creștine. Și dacă poporul românesc n'a cunoscut grozăvia războaielor religioase și a rămas neutru în discuțiile dogmatice, nu înseamnă din partea lui „nepăsare”, „fatalism” sau chiar „ateism”, cum s'au grăbit să afirme unii psihologi superficiali. „A explica neutralitatea confesională și toleranța Românilor prin *ateism*, *opacitate intelectuală* și alte scornituri ale oamenilor de bibliotecă, lipsiți de cunoașterea vieții poporului român, este o penibilă și vulgară eroare”, spune profesorul Simion Mehedinți (*Creștinismul românesc*, p. 32). Dacă poporul nostru n'a făcut războaie religioase și n'a ars pe nimeni pe rug pentru credința sa, ci a lăsat totdeauna pe fiecare să trăiască „după legea lui”, cauza trebuie căutată mai adânc, în temperamentul moderat al Românului, în influența spiritualismului tracic — din pricina căruia devenisem „aproape creștini înainte de creștinism” — sau în minunata sim-

bioză a creștinismului cu românismul, care ne-a ferit de cesaropapismul bizantin și de papo-
 cezarismul occidental. Mai precis, cauza tole-
 ranței religioase românești și a lipsei disputelor
 și schismelor la noi stă tocmai în trăirea sim-
 plă și curată a creștinismului. Dacă la Români
 observăm lipsa de înclinare spre război, pri-
 oritatea frumuseții morale asupra justiției for-
 male, supunerea de bună voie la suferințe ca
 mijloc de purificare morală și credința că bi-
 nelle va învinge totdeauna, înseamnă că învă-
 țătura creștină a pătruns adânc în sufletul po-
 porului nostru și că prin urmare, „așa pădureț
 cum s'a păstrat în mediul carpatic, creștinis-
 mul acesta e mai omenos și mai vrednic decât
 al altora” (*Creștinismul românesc*, p. 165).

Aceasta este încheierea la care ajunge pro-
 fesorul Simion Mehedinți, după un studiu a-
 dâncit al trăirii religioase și morale românești.
 Este cel mai frumos omagiu ce se putea aduce
 creștinismului neamului nostru. Să înțeleagă
 deci toți superficialii cercetători ai spirituali-
 tății românești, că ortodoxia românească nu
 este o vorbă goală, ci o „adâncă realitate popu-
 lară”, cum spunea cândva d. profesor Nichifor
 Crainic. Și să înțeleagă de asemenea marii vâ-

nători de prozeiți în favoarea romano-catoli-
 cismului sau altei confesiuni, că noi am fost și
 rămânem ortodocși, chiar și atunci când vreun
 năimit conducător bisericesc s'ar prinde în leasa
 făgăduelilor venite din afară. Adevărul acesta
 l-a spus profesorul Simion Mehedinți cu hotă-
 rîre, încă de acum treizeci de ani, și-l repetă
 cu toate prilejurile: „A se atinge cineva de Bi-
 serica noastră, ar însemna să ucidă însăși ființa
 noastră sufletească înfiripată de atâtea sute de
 ani, împreună cu limba și neamul, prin toate
 împrejurările fericite și nefericite de care po-
 porul nostru a avut parte pe acest pământ”
 (*Către noua generație*, p. 33).

Ne oprim aici, deși am putea continua,
 fiindcă oricât de mult am insista, niciodată nu
 vom fi spus de ajuns despre valoarea apologeti-
 că a profesorului Simion Mehedinți. Trebuie
 totuși să adăogăm că poate cel mai frumos ar-
 gument al său în favoarea creștinismului este
 însăși viața pe care o trăiește: o viață închinată
 muncii, adevărului și servirii aproapei. Adică
 o viață după voia lui Dumnezeu.

EMILIAN VASILESCU

GERMANIA ȘI ITALIA

Evenimentele mondiale actuale, care s'gduie
 din temelii o lume ruginită în concepții, molăie
 în mișcări și ipocrită în apucături, sunt conse-
 cința firească a unui nou mod de a vedea lumea
 și viața, instaurat odată cu preluarea conducerii,
 de către Adolf Hitler și Benito Mussolini, a
 două dintre cele mai tinere și mai viguroase
 popoare ale Europei: Germania și Italia. La 1
 Septembrie 1939 nu s'a produs, la drept vor-
 bind, decât manifestarea, vizibilă pentru în-
 treaga planetă, a unui proces al cărui morb
 corosiv lucra latent de multă vreme. Dar capul
 de struț al unei democrații gelatinoase nu putea
 să vadă clar consecințele funeste ce i se pre-
 găteau de către puternicile stânci naționaliste,
 care se iveau la orizontul decăderii ei. Ce s'a
 întâmplat, s'a văzut.

Minci și clar văzătoare au atras atenția asupra
 evenimentelor pe care ne e dat să le trăim azi
 încă de acum un deceniu. Cartea d-lui Nichifor
 Crainic: „*Germania și Italia*” (Cugetarea, 1941)
 stă ca o pămăltitoare mărturie a ceea ce eram
 incapabili să pricepem altădată.

Gândurile cuprinse aici sunt atât de actuale,
 încât rămâi înmărmurit în fața opacității min-
 tale de care au dat dovadă conducătorii statului

român de acum nu mai departe decât un de-
 ceniu.

Opul în chestiune cuprinde o serie de arti-
 cole, de la 1932 încoace, referitoare la probleme
 externe în legătură cu Germania și Italia, în
 care se conturează brutal de clar poziția celor
 două state în complexul european, precum și
 situația României față de ele. Ceea ce e sur-
 prizător o constituie în special îndrăzneala și
 siguranța cu care d. Crainic atacă probleme
 așa de inactuale pe atunci. În 1932, când la
 Geneva limbuții politici internaționali moțăiau
 în discuții plicticoase și lipsite de seva sine-
 rității asupra dezarmării, d-sa vedea în Ger-
 mania ceasornicul Europei, iar în Hitler arbi-
 trul ei.

„Evenimentele din Germania sunt pe primul
 plan. Ce interes mai au, în comparație cu ele,
 nesfârșitele discuții asupra dezarmării, dela Ge-
 neva? Utopiile, și așa de anemice din lipsa unei
 credințe, leșină în fața violentei realități ger-
 mane. Războiul a înfrânt în Germania un re-
 gim, dar n'a înfrânt un popor“... (De altfel
 democrațiile au avut ocazie să verifice
 experimental acest adevăr, pe câmpul de
 luptă în actualul război). „Germania e centrul

preocupărilor postbelice, iar Hitler în momentul de față e simbolul ei". (Germania, cearnicul Europei, 1932).

Intr'adevăr, poporul german nu putea rămâne pentru eternitate sufocat în diparele croite ad-hoc de o diplomatie mioapă și impotentă. Sângele năvalnic și clocotitor al poporului german a rupt cu violență cadrele imposibile ale unei vieți în veșnică agonie. Artificiile diplomatice nu pot pune stavilă torentului năvălitor al vieții popoarelor, ci sunt asemenea unor garduri anemice de nule puse în fața imenselor sloiuri de pe un fluviu desghețat, cu scopul de a le opri, pânăce morarul își mută bârnela la un loc mai în siguranță. Căci, vorba lui Schopenhauer, „vieța e voință“, iar în fața irezistibilei voințe de a trăi, tratatele diplomaților rămân ceea ce au fost totdeauna, simple petece de hârtie.

„Din vastul rezervoriu german, care clocotește de frământările politice, sociale, economice și naționale cele mai adânci din câte se cunosc astăzi, poate să izbucnească un nou războiu, poate să răsară o mare binuință împotriva comunismului, poate să se închege forma cea mai nouă de viață social-economică în stare să înlocuiască regimul democrației capitaliste azi în completă derută. Mobilitatea spiritului german, în continuă devenire, e susceptibilă de noui forme de viață în măsură mai mare, comparată cu spiritul altor popoare europene“. (Ce admitem și ce nu, 1932).

Noua Germanie naționalistă iese mai bine în relief punând-o în comparație cu Rusia comunistă, care, uitând interesele poporului și de dragul a 3 milioane de lucrători industriali, niște aventurieri revoluționari, „fără țară și fără Dumnezeu, înnebuniți de mătrăguna marxismului“, a sacrificat restul de peste 160 milioane de oameni.

Pornind dela premisele greșite ale așa zisului marxism științific din veacul XIX, bolșevismul nu vede în om decât un animal de exploatat, care nu are decât să se supună orbește poruncilor arbitrare ale câtorva monștri reci ce pășăluiesc la Moscova.

„Bolșevismul rus e marxismul realizat integral: el a distrus o conștiință națională distrugând împărăția rusă; el a distrus clasele sociale prin masacrarea milioanei de oameni; el a distrus creștinismul supunând pe credincioși la cel mai groaznic martiraj din câte se cunosc; el a distrus până și mormintele trecutului, despuind pe țări de podoabele cu care au fost îngropați. Toate acestea pentru a ridica deasupra tuturor rasa lui Israel, care terorizează azi întreaga Rusie. Ce mai înseamnă omul pentru bolșevism? O vită, pur și simplu! Deslipit de pă-

mântul patriei, prin deposedarea forțată, deslipit de istoria lui națională prin batjocorirea trecutului, deslipit de cer, prin distrugerea religiei, el e redus la viața animalică, fără speranță, comprimat în carcera prezentului și concentrat asupra unei singure griji: cum să obțină tainul de pâine pentru ziua de azi“. (Două concepții despre om, 1933).

Din punct de vedere al existenței naționale, Sovietele reprezintă cea mai mare primejdie pentru întreaga lume, dar mai ales pentru România care are graniță comună cu ele. Pericolul acesta, pe care evenimentele l-au verificat, este magistrat înfățișat de d. Crainic.

„În ce privește Sovietele, zice d-sa, nu trebuie să fim mârniți că n'am încheiat și noi pact cu ele. La ce ne-ar folosi acest pact de neagresiune când Sovietele nu vor să recunoască alipirea Basarabiei la România? Ce sens poate avea un pact de neagresiune întemeiat pe ostilitatea rusească față de noi? Adică, mulțumită acestui pact, nu ne-ar ataca Sovietele când le-ar veni bine? Dar Basarabia noastră e un punct din eternul program al imperilismului moscovit care visează Constantinopolul; e un prim pas, în marșul rusec spre Marea Mediterană și Balcani. Când se va renunța la acest străvechi ideal al Moscovei, atunci se va renunța și la Basarabia. Prin urmare, un pact de neagresiune n'are niciun sens, decât acela de a ne deruta asupra intențiilor de totdeauna ale vecinului răsăritean“. (Pentru ce pact cu Moscova, 1932).

Ce aduce Hitler și naționalișmul său în locul comunismului iudeo-mason?

Naționalișmul e o concepție străbătută de duhul național, luând conducerea statului nu prin forță și vărsare de sânge, ci prin votul poporului. Așezând la baza sa ideea creștină și familia, el nu vede în om o vită, ci o personalitate ce trebuie respectată, fără de care viața comună, pe care pune accentul, n'ar putea exista.

Dictatura lui Hitler, la fel cu a lui Benito Mussolini, nu e o tiranie asiatică, ci asentiment al întregului popor. Caracterul ei e moral și normal într'o vreme anormală ca a noastră“.

Între aceste două moduri de a vedea lumea se interpune o prăpastie colosală. De aci nevoia unei ciocniri, cu scopul de a distruge răul din lume, cristalizat în comunism precum și în morbul lui permanent: evreimea. Căci sub ipocrizia și în numele unei umanități și civilizată, în care nu crede, evreul își ascunde cu o diabolică prefăcătorie veșnicul interes al chimirului plin. Deaceia bolșevismul trebuie distrus.

„Câtă vreme bolșevismul e ceva specific rusec, Europa poate privi cu senin interes o bi-

zară experiență politică. Dacă însă boala moscovită isbutește să contamineze un alt popor aparținând spiritului european, atunci într'adevăr soarta Europei e pusă în joc. Germania, cu sumedeniile ei de lucrători industriali în mizerie, e contaminată serios. Mișcarea naționalistă a lui Adolf Hitler — am mai spus-o — e măsura de profilaxie împotriva comunismului, pentru Germania, dar și pentru Europa. Germania, vast rezervoriu în continuă fierbere, unde se pregătește misterioasa formă a vieții de mâine, valabilă pentru tot continentul". (Germania, cea-sormicul Europei, 1932).

Atitudinea Germaniei față de Franța, România precum și consecințele ei viitoare e înfățișată așa de precis, încât ai impresia că aceste articole sunt scrise în 1942, nu în 1932.

Cealaltă mare putere europeană, *Italia*, în frunte cu genul ei, Benito Mussolini, reprezintă un alt stegar al civilizației europene. Frământată, înainte de venirea lui Mussolini la cârmă, de cele mai funeste idei, apucată pe un fâgaș cu totul contrar intereselor ei superioare, ajunsă în buza prăpastiei, Italia are marele noroc de a fi salvată la timp de cel mai autentic vlăstar al genului latin, el însuși, la început, un mare rătăcit: B. Mussolini.

Fiul de fierar, a cărui copilărie n'a cunoscut farmecul nepăsării infantile, s'a trezit repede din beția unor idei străine poporului italian. „Copil al sărăciei populare, el a trăit de timpuriu desfrâul pasional al unei socialiste și a cunoscut prea adânc deșertăciunea internaționalismului marxist pentruca în urmă, convertit, să nu îmbrățișeze cu andoarea lui purificată credința în patria italiană și în destinul ei pe lume.

Benito Mussolini, atunci cași astăzi, a avut mulți dușmani. Presa democratică din toată lumea, aservită iudaismului planetar, a dat cea dintâi semnalul de alarmă împotriva genialului om, către care poporul își îndrepta spontan toate nădejzile de viitor. Căci „Benito Mussolini e un dictator adorat de întregul popor italian. El a plecat de jos și s'a impus Duce. N'a cerșit voturi, dar a știut să comande. A trăit suferința populară și i-a frământat problemele pentru a-i găsi leacurile“.

Nelăsându-se intimidat de scribii cotidianelor masonice internaționale, care, în furia lor oarbă, deveneau cu fiecare zi tot mai agresivi, Mussolini punea cu tenacitate romană la desăvârșirea revoluției lui, concepută în numele armoniei și frăției omenești; nu al pătimășei uri de clasă, ce caracterizează comunismul. Distrugând francmasoneria, democrația parlamentară și comunismul, el aduce concepția religioasă

care consideră pe om în raportul său sublim cu o lege superioară, cu o Voință obiectivă care depășește insul ca atare și-l ridică la demnitatea de membru conștient al unei societăți spirituale“.

Din orice punct de vedere l-am considera, fascismul apare numai ca o forță creatoare, iar statul mussolinian ca „o voință de putere, de creație și de expansiune, rezultată din voințele individuale contopite sub fascinația unui ideal spiritual“. În interior creator, în exterior constructiv, acesta este fascismul.

Dovezi palpabile? Agro Pontino, miracolul fascist al veacului nostru este una. A reda producției 80.000 hectare în terenul cel mai prielnic paludismului, unde, cât cuprinde privirea, nu zăreai decât un vast imperiu mălăștinos, în care roiau țânțarii, a educa tineretul într'o concepție eroică despre viață, a cărei esență e lupta „a canaliza toate energiile individuale în vederea binelui colectiv sunt cele mai strălucite dovezi de creație internă.

Dar a procura pâine poporului italian dintr'un ținut dobândit cu sacrificiul sângelui italian, a răzbate victorios prin obstacolul sancțiunilor geneveze, a atrage admirația democrațiilor pentru înfăptuirile sale, hullite până aci în mod grosolan, a salva pacea Europei, atunci când i s'a cerut, intervenind personal pe lângă amicul său Hitler, iar astăzi a vedea izbânda necontestată asupra unei lumi lipsită de vîlaga creatoare, alături de gloriosul său prieten Adolf Hitler, nu sunt acestea dovezi suficiente care îndrituiesc afirmația că fascismul nu e și nu poate fi decât creator?

„În 1926, când problema cea mare a politicii noastre externe era recunoașterea Basarabiei, el e cel care ne-a dat-o. În materie comercială, Ducele a încheiat cu noi convenții ce ridicau balanța noastră economică cu un miliard și jumătate anual în favoarea României. În ce privește Statul român, el s'a exprimat categoric în cele două articole celebre publicate în presa mondială. Într'unul, intitulat *Mica Înțelegere*, Mussolini demonstrează că statul cel mai viabil din Europa centrală e România fiindcă e întemeiat pe omogenitate de rasă și de credință religioasă. În celălalt: *Latinitate*, preconizând o largă politică de rasă, a blocului latin, înglobează România, cum era și firesc, în acest bloc. (Problematika politicii externe, 1936).

Iată în câteva cuvinte conținutul cărții d-lui Crainic „Germania și Italia“. Publicând aceste articole, a căror îndrăzneală contrasta violent, acum un deceniu, cu concepția statală, d-sa a

fost fericit inspirat punându-ne la îndemână texte pilduitoare de cecece s'a gândit altădată asupra unor probleme și raporturi care, dacă ar fi fost înțelese just la timpul oportun, ar fi determinat o altă situație în 1939 decât cea ai

căreji eroi nefericiți am fost. Pentru vremurile de azi d. Crainic a făcut generației tinere un prețios dar.

ȘT. ZISSULESCU

C R O N I C A L I T E R A R Ă

E. LOVINESCU: AQUA FORTE (Ed. Contemporană). — Casa din str. Câmpineanu s'a dărâmat, și nici măcar, pe locul unde odinioară a oficializat literatura modernistă amfiteatrionul oglindios și saturnian, nu s'a așezat o plăcă comemorativă.

O ingratitude condamnabilă a posterității, dacă nu chiar o trecere voită la posteritate a omului și a operii, care a înfățișat timp de mai bine de douăzeci de ani, fără scrupul și fără pudora, tot ce a fost mai strident și mai brutal în fauna literară. De aci și-au luat zborul, ca vrăjitoarele călare pe măturoid, Moscovii, Baltazarii și Sebastienii intrați prin fraudă în publicistica românească. Nu sunt prea departe vremurile când d. E. Lovinescu se lăuda, *coram populo*, că a descoperit într'un băiat de prăvălie un mare talent literar, ca a doua zi, toată presa cu zurgălăi a Sărindarului să cânte osanele Erihonului. Incurajat și asmuțit, criticul literar prezida ceremonialul Sabatului, ca un rabin obez și răpănos dela marea sinagogă a simbolismului.

Vremurile huzurelii de odinioară s'au dus; evreii din literatură au fost poftiți la străngerea zăpezilor de pe străzi (și să-i vezi cât sunt de grijulii și de neîndemânatici... de te prinde mila); casa din Câmpineanu s'a dărâmat și amfiteatrionul și-a strămutat bulendrele în altă parte. A venit vremea postumității și a drepturilor la pensie. Cine se mai gândește astăzi la vremurile fericite când evreii, la ora potrivită a după amiezii, urcau găfâind și sin-copat scările maestrului, cu buzunarele doidora de manuscrise care trebuiau să revoluționeze literatura românească?... „Tineretele talente“, lansate cu surle și trâmbițe, au rămas orfane. Pe toți i-a înghițit timpul în marile lui anonimat. Singur pe baricadă, anacronic și vetust, d. E. Lovinescu își continuă lupta. Carabinierii lui Offenbach s'au mistuit și ei. Spectatorii și-au văzut de treabă, numai actorul, el însuși autorul, continuă declamația într'o sală goală. Din memorie revin fapte petrecute cu decenii

în urmă, amintirile prind un relief de viață reală, și se așează pe hârtie cârmuite de sprinteneala unui condei care-și păstrează incisivitatea. Evocarea are loc în casa patriarhală din orașul natal, la Fălticeni, — după un patetic și oftalmic interludiu cu birjarul Iancu Pidălă. „Bunica și nepotul“, „Femeia cu nouă copii“, dar mai cu seamă „Greierul“ sunt fragmente de înaltă umanizare a unor sentimente comune care distonează strident cu restul volumului. A nu ține seamă de ele, ne învinovățim de acel minim de obiectivitate care se cere omului de bună credință. Și o supunem aceasta fără a avea aerul că facem cuiva o concesie: recunoscând în scrisul d-lui E. Lovinescu un stil intelectualizat și foarte adesea ori prolix și pretențios, de factură cerebrală, care nu are nimic comun cu sensibilitatea și arta literară.

Foarte firesc deci, pentru un om orgolios, care nu s'a putut realiza în epică și lirică, să-și descarce refluxările în zizanii, răutăți și invidii adulterate de un pretins spirit polemic. Un exemplu mai concludent decât celelalte, ar fi acea portretizare a *Cocoșului*, — acceptabilă ca o compoziție ușoară de stil, în genul evreului Jacques G. Costin. Dar în final, d. E. Lovinescu cade în nepotriveala unei comparații pe cât de inoportună, pe atât de trivială aluzie la un scriitor cu pseudonimul *Cocoș*. Obsesia unor cuvinte, precum ar fi *hieratic* și *ligustrum*, ne reamintește frenetica repetiție a debutantului care se îmbată de sonoritatea cuvintelor. Dar acestea sunt amănunte, am putea spune, fără însemnătate.

Aqua forte vrea să fie acțiunea corosivă a acidului sulfuric pe epiderma faunei literare. Intâmplări fără importanță, — fapte banale care se petrec cu „puțin timp înaintea plecării în orașul natal“, — în găni și în trenuri, o coincidență dar și un leit-motiv, — ne pun în legătură cu o serie de anonimi periferici vieții literare, și a căror prezență, nu are altă rațiune decât prilejul unei dizertații eneodotice. D. E. Lovinescu pozează, ca să zicem astfel, în-

tr'un oracol, sau un fel de duhovnic, căruia i se încredințează în taină atâtea naufragii sufletești. Numele sunt complect necunoscute sau improvizate. Acesta fiind materialul uman, ele sunt schițe vesele pentru a mângâia tristețea unui om bătrân și văduvit de clientelă literară. Ele nu pot fi, — și nimeni nu poate avea pretenția că sunt, — memorii literare, căci nu se lămurește, în nici un chip, psihologia unei faune foarte bogate și variate în același timp. Cei mai mulți dintre ei sunt farseuri sau impostori cari au trecut tangențial pe lângă literatură; autori ocazionali sau improvizati de vanitate, dar pentru că și-au găsit înțelegerea sau numai toleranța criticului, — într-o discuție prelungită, — stigmatizează afinitățile electice.

Un alt grup de *aqua forte*, mai degrabă *aqua pura*, — îl constituie femeile (oh, femeile, și mai cu seamă în literatură), și sunt două epizoade, când d. E. Lovinescu a fost victima unui atentat la pudoare. Văzuta-ți vreodată un elefant siluit de o gazelă? Citiți cu atenție paginile despre femei din *Aqua forte*. La un emotiv și inhibitiv, — cu exaltări violente și senzuale ca la mulți timizi, — izbucnește deodată farsa moralizatoare. Critica literară a d-lui E. Lovinescu este mai mult decât un hermetism estetic. Este un cordon de castitate pe care amfitrionul îl poartă împotriva feminității fără talent. (Noi suntem mai indulgenți...).

Dacă pe 264 pagini cititorul n'a descoperit încă adevărata faună literară, se va îndestula cu prisosință din celelalte. Aici începe marea răfuială: continuarea vechilor ranchine meșteșugite anecdotice. D. Evolceanu, I. A. Rădulescu-Pogoneanu, Ion Biberi, bietul Călinescu sunt demascați de neconsolata admirație a d-lui E. Lovinescu. Cu o stranie invidie și vanitate, d-l E. Lovinescu scormonește trecutul fiecăruia, pentru a se răzbuna că nu i s'a recunoscut valoarea sau nu i s'a decernat încă premiul național de literatură. Nici o simpatie, nici o prietenie devotată pentru generația de vârstă ci numai: venin, răutate, atac perfid și trivialitate. În câteva recenzii, care nu pot fi memorii *aqua fortiste*, — d. E. Lovinescu își încadrează cenacul și prietenii crepusculare: Ioana Postelnicu, Lucia Demetrius, Cella Serghi, Dan Petrașincu. O româncă și trei străini. Ciar și precis. Ale tale dintru ale tale.

D. E. Lovinescu, critic, istoric literar și memorialist, pendulează între viclenie și seninătate olimpică, între strategie și atac direct, atunci când, zugrumat de invidie, își feștește singur meritele. Și totuși, în această neconținută oscilație se descifrează omul cu toate defectele și

calitățile lui. Iată-l: „Un anxios, un susceptibil, stăpânit de mari ambițiuni, un spirit bănuitor, tenebros și extrem de combattiv, cu o lamentabilă instabilitate de caracter, ceia ce ar fi numai o chestiune personală, dar și de judecată estetică, ceia ce-l înstrăinează de condiția esențială a „istoriei“ literare. De aici, acel aer de parti-pris, de romanțare, de paradoxală injustiție, de omisiuni voluntare, de trape și de perfidii consecutive multora din paginile acestei istorii“. Această caracterizare, se potrivește, cu mici rețușări, d-lui E. Lovinescu, dar este de fapt portretul d-lui G. Călinescu făcut de d-l E. Lovinescu. Un auto-portret care este mai mult decât o pagină de memorii: o auto-biografie.

* * *

ȘTEFAN IONESCU: DELA PETRU CEL MARE LA STALIN. (Ed. Cugetarea). — Primul volum al cunoscutului ziarist d. Ștefan Ionescu a stârnit un deosebit interes, (și un mare succes de librărie), justificat de altfel prin actualitatea problemelor dezbătute în această lucrare de sinteză. Chiar din prefață cititorul se poate lămuri că nu este vorba de o istorie a Rusiei, — după cum titlul ar părea că arată, — ci de o confruntare a spiritului european cu cel slav, de luptă dintre două lumi cu totul deosebite.

Deși în măsura în care ne adâncim în lectura cărții ne îndepărtăm de punctul de vedere românesc, totuși, acesta a fost motivul hotărâtor în alcătuirea acestui studiu: să se precizeze poziția istorică și geo-politică a României față de fenomenul rusesc. Intemeiați pe aceste considerațiuni liminare, înțelegem de ce poporul românesc a privit spre Apus, „pentru a se încadra spiritului european“, — și spre Răsărit, „pentru a se apăra de invazia slavă“. Aceste constante istorice sunt legitimate de realitatea răsărită și de condițiile geografice.

Problema pe care o ridică d. Ștefan Ionescu nu este tocmai nouă, și a fost dezbătută în felurite chipuri de teoreticienii naționalismului, — dar nimeni nu s'a ostenit cu o lucrare de ansamblu. În aceasta stă valoarea ei: cercetând fenomenul rusesc dela Petru cel Mare până la Stalin, — ni se deschide o perspectivă de înțelegere pe o întindere istorică de mai multe secole, depășind firul dela origină, — de când Rusia intră în faza europeanizării, — până în zilele noastre. În tot acest timp, conglomeratul celor 179 de naționalități n'a izbutit să ajungă la o conștiință națională. Rusia a rămas, împotriva prefacerilor istorice, la concepția despotismului asiatic. Cauza nu trebuie căutată numai

În fioroasa putere de constrângere a păturei conducătoare, dar chiar în structura specifică a acestor popoare. Spiritul slav este construit din antinomii ireductibile. Conștiința libertății înseamnă sclavie religioasă și emancipare în lumea de dincolo. În lumea pământească omul din această imensă împărăție a haosului este subjugat de o sensualitate frenetică, de un individualism psihic potrivit ideii de organizare. Rusul este un demon și un arhanghel, cu o înfățișare grotescă de exaltat al utopiilor. În nici un spațiu planetar, nu și-au găsit un mai prielnic teren de dezvoltare, halucinațiile ideologice, decât în Rusia. Aici s'a construit omul abstract, aici s'a închipuit o nouă geneză a umanității, după coșmarul apocaliptic al insului dezaxat. Literatura rusă, — iconă fidelă a psihologiei etnice, — este un muzeu de infirmități morale, o mlaștină a disperării și a marasmului, — o casă de nebuni, criminali și epileptici, peste care se întinde obsesia descătușării prin criterii absolute. Raskolnikovii, Bazarovii și Cișicovii se multiplică în milioane de exemplare. Când Petru cel Mare își asasinează fiul ca nu cumva acesta, ajungând țar, să nu-l înlăture reformele, lămurește întreaga psihoză a despotismului asiatic. Ce a făcut altceva Stalin, decât că, a omorât pe toți colaboratorii politici la care bănuia o vagă împotrăvire.

D. Ștefan Ionescu ne poartă prin avatarele istorice ale Rusiei, — actualizând cu o mare putere de evocare toate faptele esențiale care ar putea să contribuie la cunoașterea psihologiei sociale și politice a regimului țarist. Fiecare pagină este străbătută de un dramatism puternic, și nici un rând nu este de prisos. Este fără îndoială, un mare merit acela de a scrie un capitol de istorie, fără să te pierzi în considerațiuni personale și în ipoteze, și nici să te lași copleșit de erudiție. Faptele sunt descrise așa cum s'au petrecut în realitatea lor vie, și într'un stil limpede și corect, care te poartă dela pagină la pagină, fără să-ți dai seama că ai terminat lectura. Dar să revenim la firul conducător: „Două sunt reacțiunile Rusiei înțelegând prin ea lumea mușicilor, a nobililor și a intelectualilor față de țarism: una privește lupta propriu zisă a poporului, specifică prin revolte, atentate și rebeliuni, și alta privește lupta intelectualilor și a unei minorități nobiliare, a „inteligentei“ revoluționare, a anarhiștilor, a nihilistilor“ (pag. 38). Revoltele lui Stenka Razin și Emilian Pugacev (asupra acestuia din urmă este foarte utilă de consultat lucrarea lui A. Gaisinovici. Ed. Payot) caracterizează lupta mușicilor pentru pâine și libertate. „Inteligenta“, — începând dela Țarul Nicolae I, — se îm-

parte în două grupe: a occidentalilor și a slavofililor.

Din mansarda lui Petrașevski încep doctrinarii revoluționari: Herzen și Bakunin. Influența judaismului este covârșitoare. Pe spiritul slav, romantic și individualist, se grezează demonul judaic. Asasinatele politice se țin lanț. Secolul al XIX ridică nihilismul și țaricidul la valoare de program și dogmă politică. Karakasov, Vera Zasulic și Sofia Perovska consacră școala asasinatului politic. Insurecțiile sunt înăbușite cu tunuri și puști, nu cu mitraliere, după cum spune d. Ștefan Ionescu. La 1825, în vremea Țarului Nicolae I, nu existau mitraliere. Mitraliera a fost inventată, de inginerul Sir Hiram Maxim, în 1833.

Însfârșit, ne apropiem de vremea când Kapitalul lui Karl Marx apare în traducere rusească și în arena politică se înregistrează prezența lui Lenin. Războiul cu Japonia duce la revoluția din 1905, dar adaugă d. Ștefan Ionescu, „axioma marxistă“ prin războiul la revoluție“ — este valabilă numai în măsura în care se află prinsă în război o societate în descompunere, cum a fost cazul țarismului“ (pag. 68). Această remarcă, foarte justă, se potrivește și revoluției din 1917, când momentul de minimă rezistență a regimului țarist, coincide cu momentul de maximă putere ofensivă a revoluționarilor comuniști, în frunte cu Lenin, veniți în trenurile plumbuite ale germanilor, din Elveția.

Acțiunea tactică a lui Troțki este pusă în comparație cu strategia și viziunea lui Lenin, — bonomul, minunat portretizat de Curzio Malaparte. În pragul unui nou capitol privitor la epoca de „După revoluție“, d. Ștefan Ionescu riscă o întrebare: Putea fi evitată revoluția? „Deși din punct de vedere metafizic tot ceea ce s'a produs și se va produce în viața Rusiei nu poate fi înăbușit de nicio forță... din punct de vedere politic și social putea fi evitată, dirijată sau amânată... dacă Țarul și administrația imperiului ar fi acționat potrivit unei politici inspirată din interesele superioare și permanente ale Rusiei“. Acest îndoit răspuns, merită să ne oprim asupra lui, întrucât tinde să rezolve problema esențială a revoluției ruse, condiționată fie de oportunitatea momentului istoric, fie de o stare organică a Rusiei. Metafizic, d. Ștefan Ionescu are dreptate. Bolșevismul, — după cum spunea foarte bine Nicolae Berdiaeff, — este un rău organic al poporului rus. Nu putea scăpa de el pentru că se impunea cu fatalitatea istoriei. Dar practic, în anul 1917? — Țarul nu se putea împotrivi, pentru că un paraliș se prăbușește singur. Nobilimea nu avea conștiința pericolului, și chiar de ar fi vrut, nu putea face

reformele radicale în câteva luni. Burghezia n'a opus nici o rezistență. Rămâne alt factor, conjunctural, și care este hotărâtor: Stalin recunoaște în prefața cărții *Pe drumul spre Octombrie*, — că revoluția a triumfat pentru că cele două grupe imperiaiste, anglo-franceză și austro-germană, se aflau în războiu, și nu aveau nici timpul, nici mijloacele să se ocupe de situația din Rusia. Așa dar: revoluția are un caracter conjunctural momentului politic internațional.

Revoluția a triumfat, sinteza leninism-judaism s'a săvârșit, fapt demonstrat de d. Ștefan Ionescu cu o informație foarte bogată. O întrebare: ce a realizat însă revoluția? Firește, un tip uman, care este: „un compromis între patru elemente distincte: ferocitate asiatică, fatalism oriental, negativism european și ideologie revoluționară de esență judaică“. (Pag. 124).

Această caracterizare pregnantă lămuiește întreaga problemă a realizărilor regimului comunist. Distrugerea familiei nu este impusă numai din dorința ca tineretul să fie sustras influenței părinților, ci din considerație că familia duce la întemeierea proprietății. Teza aceasta a fost expusă de Fr. Engels în lucrarea *Despre origina familiei, a proprietății private și a statului*, apărută la 1884 și împărtășită de marxism.

Cu date precise, sunt analizate toate reformele și realizările sociale și economice ale U. R. S. S., inclusiv Stakanovismul și Piatiletka. Sunt capitele la care orice cetitor va remarca o lăudabilă obiectivitate, mai cu seamă că izvorul de informație este dela oamenii care au trăit aceste fenomene.

În tot acest timp, raportul dintre Rusia și Europa s'a stabilit sub privirea tolerantă a democrației. Pentru cel Mare a scos ursul din bârlog și i-a pus belciug la nas, — Stalin l-a punctat prin Europa, și l-a jucat cum a vrut, în ritmul

tamburinei democratice. Europa trece printr'o mare criză spirituală. Causa—causarum este determinată de judaism. Arta, morala, politica sunt inspirate de evrei. Trădarea democrației începe prin introducerea U. R. S. S. în Liga Națiunilor, care devine un instrument diplomatic al lui Litwinov. Germania se retrage din conclavele judeo-francmasonice dela Geneva, și la 1 Iunie 1934, Litwinov ocupă locul permanent, și impune definiția agresorului. Securitatea colectivă era prezidată de Rusia sovietică. (În această chestie foarte utilă de cercetat este lucrarea lui Dr. Otto Kriegk: *Hinter Genf steht Moskau*. Nibelungen Verlag — 1936). Dar este prea târziu, căci revoluțiile naționale europene, cu deosebire național-socialismul german, — impun o nouă ordine, și cu un ceas mai de vreme hotărăsc prăbușirea bolșevismului.

Cartea d-lui Ștefan Ionescu ar fi trebuit complementată cu un capitol privind raportul demografic dintre rasa slavă și lumea germano-latină. În 1810 se aflau în Europa 60 de milioane de germani, 62 milioane de latini și 65 milioane de slavi. După 100 ani, la 1910, slavii ajung la 185 milioane, ceiace înseamnă 45,5 la sută din populația Europei. După studiile lui F. Burgdörfer, întemeiate pe aceste indicii comparative, reiese că, în 1960, vor fi în Europa 161 milioane germani, 135 milioane latini și 300 milioane de slavi. Mai mult de jumătate din populația Europei va fi de rasă slavă. Pericolul se află așa dar nu numai în idee, dar și în rasă. Oricine poate înțelege însemnătatea discursului lui Adolf Hitler, dela 30 Ianuarie 1942, când a spus că în Europa nu vor mai rămâne evrei, — și am putea adăoga, că și raportul demografic între rasa slavă și rasele germane și latine se va schimba simțitor.

NICOLAE ROȘU

C R O N I C A D R A M A T I C Ă

PAPA LEBONNARD ; ILUZIA FERICIRII ;
GELOZIE ; SOȚUL IDEAL

Cele patru piese care ne vin în considerație astăzi reprezintă fața ușoară a vieții teatrale de astăzi; dar furșate prin nevroza clipei, ele înseamnă patru succese și tot atâtea odihniri ale nervilor.

Talentul și inteligența lui Mircea Ștefănescu s'au unit ca să ne dea la *Teatrul Comoedia* o întinerire dramatică în patru acte a încărcatului de ani *Papa Lebonnard*.

Piesa — care la noi are o dublă rezonanță :

Jean Aicard (faimosul autor) și Petre Sturza (faimosul creator) de pe vremuri, este, pe cât ne amintim (fiindcă prin textul lui Mircea Ștefănescu ea capătă o transfuzie serioasă de sânge) un lucru ingrat. Burghezii nu sunt simpatici în dramă; sunt minunați în comedie. Vezi Molière-Augier.

Jean Aicard ne-a lăsat o dramă lacrimogenă — și încă în versuri! — unde trebuie să admirăm un bătrân ceasornicar în sforțările pe care le face, pela 1890, nu numai de a dărui orașului său de provincie (și știm ce e provincia noastră, dar vai ce e provincia franceză!) cu cele

mai frumoase gângurări de ornice, dar și de a valida drepturile unui bastard de treabă la mâna fiicei sale.

Mircea Ștefănescu a împins drama spre comedie. Dânsul a trecut artistic peste problema bastardului, și reținând din franceza cazuistică a piesei bonomia lui Lebonnard, ni l-a scos în relief printr'un fel de clișeu negativ înfățișat în caricaturala sa nevăstă.

Puțin a lipsit ca dragostea de comedie a noului autor să dea peste bord pe „papa”, și piesa să devină Maman Lebonnard! — adică piesa unei savuroase parvenite, de carnală luciditate și franchețe, aproape — dacă nu cu mult l. — mai simpatică decât soțul.

Cu un text de asemenea înviorat, aceste două roluri au fost excelent jucate de Mișu Fotino și Silvia Fulda, între dânsii cu o Virginică Popescu ce merită toată dragostea mângâetoare a neobositului ei părinte.

* * *

Merită de asemenea atenție *Teatrul Nostru*, unde — dintr'un fund de bar, cu o întocmire de gest, patru-cinci tineri nemulțumiți, au făcut ceva ca o cutie de rezonanță a râsului. Se râde ca'n familie și la piesa care, cu numele modest de *Iluzia Fericirii*, reeditează succesul uneia din cele mai.. glorioase comedii boulevardiere de odinioară.

Tema, cea din *Pygmalion*-ul lui Bernard Shaw, însă bagatelizată.

Dar textul lui Armont și Gerbidon a fost trecut prin mâna regisorului de clasă, Sahighian, și astfel instrunit (împreună nu mai puțin cu actorii) pe aria bună a veseliei.

Nu trebuie să uităm că în această piesă Eugenia Zaharia, comediantă a Naționalului, ne dă cea mai bună, poate, creație din cariera sa, în rolul Ginettei; o midinetă pe care „școala mare” a unui conte scăpătat o ridică la gradul de curtezană No. I a Parisului.

Așa precum Mimi Enăceanu, într'un rol de răgușită, și-a găsit, prin fantezia de fericită inspirație a regisorului, primul succes dintr'o carieră care merită, mi se pare, mai multe.

Până și Petre Nove — actor de altfel curat — are haz în această comedie în care pe semne s'a hotărât — sau l-au hotărât alții — să arunce replica din praștie, și să zâmbească în sfârșit...

Grigore Mărculescu, în reprezentație, e pur și simplu delicios într'un rol de întârziat dar practic amarez.

Nu ierarhic îl citez la urmă pe Etterle, actorul cel mai bun al companiei, ci numai fiindcă într'un conte ajuns profesor de maniere dânsul are prea puțin de dat din viața-i personalitate.

* * *

Cu Sacha Guitry ne apropiem însă de Molière. Nu fiindcă prințul boulevardierilor ar fi un Molière al 2-lea; dar fiindcă în *Gelozie* (ultimul succes dela *Studio*) dânsul smulge pe George Dandin de pe scena Versailles-ului care-l vedea la 19 Iulie 1668, adică într'un moment de galantă ușurare (după gloriosul tratat dela Aix-la-Chapelle și mult așteptata întoarcere la Paris a lui Ludovic XIV); îl sustrage bastonadelor năvârliioasei fete a parvenitului Monsieur de Sotenville; și-l lasă pradă numai acelor „malices du sexe” care fac până și din placidul și simplistul Albert Blondel (candidat pe vieață la Legiunea de Onoare) un chinuit!

Frumusețea piesei stă în exploatarea cu abilitate și humor, dar nu fără artificiozitățile de rigoare, a ceiace am numi *gratuitul* geloziei, elementul nemotivat irațional, al celei mai raționate pasiuni omenești.

Marthe Blondel e o femeie perfect castă. Dar Albert Blondel vine într'o seară târziu acasă dela un prim rendez-vous, și fiindcă soția se întâmplă să vie și ea târziu, gata bănuțala!

Momentele complice se grămădesc, întâmplarea joacă feste, și auto-sugestia se strânge în „boule-de-neige”, cum ne-ar explica Bergson, ca să ne dea un savuros comic de situație, — comic care atunci când din înșelarea închipuită devine înșelare reală (prin exasperarea soției și aruncarea ei, tot prin sugestie, în brațele bănuțului) deține toate elementele unei mici monografii a încornorării..

Prezența lui Molière e totuși mai mult aparentă, tehnică: monologurile la care se dedă Blondel, sau rolul ușii în desfășurarea scenică, — elemente pe care Ion Sava, regisorul de poetică fantezie, le-a folosit cu artă fină. O poetică fantezie, o frumoasă simfonie în galbenul fatal, e de altfel toată montarea, dela decorul stilizat și bipartit, la plafonul în triumphiu, toate sugerând prin linia lor rece, recea și incisiva ironie a încornorării.

Tot așa utilizat jocul actorilor, de bună substanță comică dacă ne gândim la fata și mama care sunt Marieta Deculescu și Marieta Sadova, cea dintâi totuși, (oricât de bună comediantă) fără tot complexul acela subtil (de candoare și poetică nătăngie) atât de caracteristic franțuzoacei; acel „mari confondu” care n'o fi având coloratura virtuoasă a lui Sacha, dar e de o convingătoare complexitate, pe fața aprinsă a lui Finteșteanu; nostimul amant din senin cu nume

aci de A. Munteanu, sau caricaturala dactilografă a d-nei Fifi Mihailovici.

* * *

Anul 1895 în care văd lumina rampei *An Ideal Husband* și *The importance of being earnest* (*Un Soț Ideal*, și *E Mare Lucru Să Fii Serios*), e anul funest al lui Oscar Wilde. Un lord depusese o carte de vizită insultătoare la clubul său, dânsul îl dă în judecată pentru calomnie, procesul se întoarce împotriva-i, și în Mai, la Old Bailey, era condamnat la doi ani de muncă silnică.

Piese sale, cele mai bune lucruri pe care le-a scris, după ce a încercat povești feerice și roman, ca să nu mai vorbim de poezii, constitue deci capitolul său final și de aceea, poate, poartă semnele oboșelii.

„Omul-legendă”, care, după propria-i spusă, „și-a pus în viață tot geniul, în artă numai talentul”, s'a ținut de cuvânt. Nimic în toată literatura sa care să depășească talentul. Cât geniul a avut omul acesta, s'a ferit parcă diabolic să și-l lase târît în literatură. Și l-a târît la bara justiției, de care putea foarte ușor scăpa, dacă ne gândim la atâți lorzi suspecți, din fosta lui tovărășie, care la vremea procesului erau lăsați să facă exod peste Canalul Mânecii.

Dar ce scenă, ce platformă mai oportună ca bara justiției !...

Cu ea, la câțiva ani, Oscar Wilde a intrat în eternitate, și e azi cel mai citit dintre Englezi pe continent, după Shakespeare. Iar ca o răz-

bunare, omenirea ignoră înainte *Salomeia* (singura în care geniul lui s'a lăsat trădat), și aplaudă înainte *Soful ideal* unde Lord Goring este Wilde, e drept; dar nu Wilde din viață, (adică genial) ci numai cel din literatură.

Atunci piesa e — ca toate celelalte — o melodramă de salon, în plus: o melodramă polițistă, scilicet ca inteligența și captivantă ca talentul.

O broșe se unește cu o scrisoare „rouge Cardinal”, ca să provoace încurcături pe care un lord detectiv și paradoxic (dar de paradoxe care au început să amurgescă) le desleagă spre buna desfătare mintală a auditoriului.

E o piesă făcută din bijuterii și epigrame, unde talentul se institue în demiurg, face din oameni marionete; din fond, formă; din adevăr, o simplă cestiune de efecte; din emoție, o satiră; din creație, un prilej de apologie; și-și întronează legea care dela Wilde vrea ca „adevărul în artă să însemne desăvârșirea tehnică”.

Iar legea e aci ascultată: piesa e o mică desăvârșire tehnică.

Cu glorie ușor patinate de vreme Tony Blandra a reluat pe Lord Goring; Marieta Anca a făcut un cuplu armonios cu Marțian, așa de veridici amândoi în Lady și Sir Robert Chiltern; iar Maria Mohor a fost o hoată de clasă (și de inimi!) nu numai cu toaletele și mersul felin, dar și cu un joc în care a transpus toată grația rece și frumusețea interlopă a celui mai bun rol din piesă după acela al lordului în cestiune.

DRAGOȘ PROTOPOPESCU

C R O N I C A M Ă R U N T Ă

„VERSURI DIN TRANSILVANIA NORDICĂ” e numele unei antologii tipărite la Cluj în 1941. Cartea face parte din colecția „Grai și suflet românesc”, îngrijită de d. Gheorghe Dăncuș, și se pare că e chiar întâia din seria plănuită. Elementul surprinzător, pe care ni-l aduce această antologie, stă din cele nouă nume, aproape toate noi, de poeți cari nu s'au manifestat decât în ultimul an: Ionel Bulboacă, Ștefan Căprariu, Ion Cherejan, Teodor Ciceu, Victor Ilieșiu, Iosif Morușan, F. Păcurariu, Valentin Raus și Virgil Șotropa, singurul cunoscut din vechi publicații naționaliste. După chipuri și după scurtele note biografice, poezii aceștia sunt abia studenți: da medicină, sau la academiile teologice; unul, Ionel Bulboacă, e meseriaș, specialist în costume naționale; d. V. Șotropa e medic și farmacist.

În „Transilvania nordică” nu mai există sau

nu există încă reviste literare, care să cultive și să îndrumeze talentele tinere. *Viața ilustrată*, frumoasa publicație pentru familie, editată de episcopia ortodoxă din Cluj, a fost suprimată de aproape un an. Tinerii poeți s'au manifestat în pagina culturală a ziarului clujan *Tribuna Ardealului*.

Pentru ca lectorii noștri să aibă o idee mai clară despre ambianța în care s'a format această poezie, reproducem din cuvântul introductiv al d-lui Gheorghe Dăncuș:

„Cum se știe, aici în Transilvania nordică, au rămas puțini intelectuali, cu modeste și puține posibilități de creație culturală. Masele populare însă cer slovă românească, cer hrană sufletească, — erau obișnuite cu abundență, — fără de care nu pot trăi, așa cum nu poți trăi fără pâinea cea de toate zilele. Și cum deocamdată avem numai acest ziar, cu actualele posibilități

(plus săptămânalul din Besztercze), suntem siguri ca aici să ne înregistrăm și prin el să aducem la cunoștința maselor toate puținele manifestări din toate domeniile“.

Parcă e acum o sută și mai bine de ani, pe vremea *Curierului* lui Eliade! D. Dăncuș singur face aluzie la acea epocă și, prezentând pe cei nouă poeți în formație, ne atrage atenția că nu e vorba de antă pură, ci de „o manifestare de solidaritate și vrere: tinerească și românească“.

Antologia se deschide, în chip firesc, cu versurile lui Ionel Bulboacă:

*Someș, Someș, apă lină,
Dorul meu nu se alină,
Num'atunci s'ar alina
Dacă tu m'ai asculta
Și l-ai duce pân' la mare,
Unde-i apa 'nvolburată,
Doar... s'a 'nneca doru' odată...*

Autorul, cu aceste mijloace simple, știe să creeze nu numai sugestii, dar și simboluri largi, cum e *Cântecul Domului*.

Versurile lui Ștefan Căprariu corecte, de dragoste. Foarte interesant e Ion Cherejan: tumultuos, cu puternică notă socială, cu elanuri despletite în versuri neobișnuit de lungi, uneori frumoase, mai totdeauna nelimpzite. Teodor Ciceu e nehotărât între Goga, Coșbuc și Cotruș. Un suflet bănbătesc la Victor Ilieșiu:

Munții vrei să-i clătini din rădăcini de stâncă,

sau ca în *Cuvântare depe munte*:

*Crez de stâncă dură e tivit pe cale,
Bolovani de-osândă gândul îi prăvale.
De nădejde tare sufletul se strânge,
Stăvilarul urii plânge și se frânge.*

Iosif Morutan e fecund, dar confuz încă pe cât de pesimist. Poesia lui F. Păcurariu e un colacot de tinerețe exuberantă, dar influențată de un anume decadentism francez, trecut prin temperamentul maghiar.

Totuși cu versuri frumoase:

*Și timpul e vâlvoi de flori ca un cais
Din cufundate țări de amintiri
Stătea în câmp cu sarica de cer pe umăr.*

Din încercările lui Valentin Raus se poate cita 6 *Decembrie*, ziua lui „moș Niculai“, așteptat cu pâine și cu sare.

Dintre toți, Virgil Șotropa e mai împlinit ca formă. Aduce chiar o notă de humor ce amintește pe Topârceanu, și prinde bine în atmosfera grea de jale a acestei antologii. Când vrea să-și cânte strămoșul, e nevoit să-l disimuleze în *Preistorie*:

*De-ai apărut în epoci cuaternare
Sau mai bătrâne, nu o știe nime!
Enigmă e adâncă-ți străvechime,
Pierdută'n noapte-i lungă ta cărare.*

*Te văd luptând cu-a vremilor asprime
Și înfruntând furtuni și-asalt de fiare,
Primejdiă mi, dar veșnic în picioare,
Cum te măsoară cu-a timpului mărime...*

*Iar, cu supremu-ți ideal cuminte,
Când ne-ai lăsat al tău umil tezaur,
Aud îndemnu-ți: mergeți înainte!*

Cartea, care s'a deschis cu un dor, se închide cu acest *Fag* simbolic și singuratic după un mare dezastru:

*Stă solitar ca un catarg
Ce-a înfruntat pe mări furtuna,
Din culme răspândind în larg
Melancolie totdeauna.*

*Și 'n noapte pare că-i un mag
Ce contemplează tainic luna...
Stă solitar ca un catarg
Ce-a înfruntat pe mări furtuna.*

*Intr'un străvechiu codru de fag
Iși înmălța pe vremi cununa.
Din ce mi-a fost atât de drag,
Doar el a mai rămas acum.*

Stă solitar ca, un catarg...

Fagul acesta, răzlețit de codrul străvechiu, care așteaptă parcă venirea codrului, îți cântă în inimă, după ce ai închis cartea, cu tot frunzișul lui bătut de vântul sorții.

N. C.